

Ik wil dierenarts worden

Jacques van 't Sterrebos

Uitgeverij D.K.S.

De plaatsen en personen in dit boek zijn echt. In verband met de privacy zijn de namen van enkele personen veranderd Met dank aan Rudy en Marilène. De tijd die blijft, maar wij gaan voorbij.

Inleiding.

Het heeft al weken niet geregend. De lucht trilt van de hitte. De gewassen staan verschroeid op het land. Het is broeierig. Tegen de middag wordt het stil om de boerderij. De vogels zingen niet meer, maar hebben een schuilplaats gezocht. Een geheimzinnige dreiging hangt in de lucht. Het strakke blauw van het heelal verandert in een getemperd grijs, waar het zonlicht nog maar moeilijk doorkomt. Aan de horizon pakken zich donkere wolken samen. Af en toe rommelt het in de verte. In de voorkamer van de boerderij ligt de boerin in het kraambed. De boer is 's morgens naar de stad gereden om de dokter te waarschuwen. Bij thuiskomst is hij even in de voorkamer om te zien hoe zijn vrouw het maakt, maar lang blijft hij niet. Mannen horen niet in de kraamkamer. Zenuwachtig loopt hij van de stal naar de schuur en even later is hij weer een ogenblik in de keuken en kijkt hij in de krant zonder iets te lezen. De deurtjes van de bedstee staan halfopen en de baker heeft een raam een beetje omhoog geschoven zodat er wat frisse lucht binnen kan komen. Nu het noodweer snel dichterbij komt, heeft de boer de luiken voor de ramen gesloten en met ijzeren pinnen vastgezet. Het is schemerdonker in het vertrek, dat slechts verlicht wordt door een petroleumlamp en de vlam van een flakkerende kaars, die de boerin heeft laten aansteken in verband met het naderend onweer. De vrouw heeft al drie kinderen, twee jongens en een meisje en hoewel ze maar klein en tenger gebouwd is, waren er toen geen geboorteproblemen. Het ging altijd goed. Nu duurt het te lang. Ze voelt zich ziek en is bang voor wat komen gaat. De stilte wordt verbroken door voetstappen op de gang. Zachtjes gaat de deur op een kier open: "In de verte zie ik het rijtuig van de dokter al aankomen," zegt het dienstmeisje. Als de eerste grote druppels op de stenen van de binnenplaats uiteenspatten, komt de dokter met paard en wagen het erf opgereden, waar de knecht al klaar staat om de dokter behulpzaam te zijn. Hij pakt het paard voor bij de teugels en zegt: "Ik zorg wel voor het paard. Gaat U maar vlug naar binnen, want de bui barst los."

Snel pakt de dokter zijn koffertje en haast zich naar de openstaande deur, waar het dienstmeisje al staat te wachten. De regen valt nu bij stromen neer. De knecht spant het paard uit en zet de fiere halfbloed op stal. Trui Trap heeft ondertussen een grote waskom met warm water klaargezet, zodat de dokter zijn handen kan wassen. De dokter is geen Brabander, maar komt van boven de grote rivieren en is zeer gezien. Al vijftientig jaar doet hij tot ieders tevredenheid de praktijk.

Kort en bondig stelt hij de gebruikelijke vragen. De vruchtvliezen zijn al enkele uren geleden gebroken, maar de geboorte vordert niet. De dokter trekt zijn jas uit, stroopt de mouwen van zijn overhemd omhoog en wast zijn handen. Met zijn rechterhand gaat hij in de schede om een inwendig onderzoek te doen. Het hoofdje is al ingedaald, maar de schouders komen niet goed door het bekken. Nadat de baker een verlostang heeft uitgekookt, brengt de dokter het instrument voorzichtig om het kopje en trekt onder begeleiding van de rechterhand het hoofdje in de geboorteweg en commandeert op gebiedende toon:

“En nu persen,” terwijl hij behoedzaam aan het kindje trekt. De vrouw is ten einde raad.

“Nog een keer goed persen,” schreeuwt de dokter. Met al de kracht die in haar is, spant zij haar buikspieren en met een hartverscheurende kreet van pijn en blijdschap, komt het kindje ter wereld.

Dodelijk vermoeid laat de vrouw zich in de kussens terugvallen. Een nieuw mensje is geboren.

“Het is een gezonde jongen. Gefeliciteerd,” zegt de dokter en legt de kleine boreling, nadat de baker het kindje gereinigd heeft, op een kussen, naast de moeder, die vermoeid, maar voldaan en gelukkig glimlachend toekijkt. Tijdens de verlossing is het noodweer in alle hevigheid losgebarsten en nu de spanning binnen de kamer is weggevallen, beseft men pas hoe de elementen buiten tekeer gaan. Het bliksemt voortdurend en de donderslagen ratelen over de boerderij.

Tussen de donderslagen hoort men het gekrijs van de pasgeborene. Het huilen houdt pas op als de kleine de borst van zijn moeder gevonden heeft en gulzig en smakkend werkt hij de melk naar binnen, om vervolgens vermoeid in slaap te vallen. Het is de dertiende van de zomermaand 1925 vier uur in de namiddag. Na een half uur is de bui uitgeraasd. En als het paard weer voor het rijtuig gespannen is, rijdt de dokter terug naar de stad.

De kamer wordt door de baker en het dienstmeisje netjes opgeruimd en nu kan de vader de gezinsuitbreiding gaan bewonderen.

Verschillende malen heeft mijn moeder dit verhaal verteld. Hoe ik tijdens een hevig onweer ter wereld kwam en dat het de moeilijkste bevalling was geweest, die zij had meegemaakt. De boerderij waar ik geboren ben, ligt aan een stille landweg een half uurtje ten zuiden van de stad en enkele kilometers van de Belgische grens. Verscholen tussen groen, is het een eiland van rust. Achter de boerderij liggen de moestuin en de boomgaard. Tussen de boomgaard en de landerijen stroomt een beekje, dat het water van de hoger gelegen bossen van het landgoed "Visdonk" afvoert naar het westen.

Wat ik me nog kan herinneren uit mijn kinderjaren zijn de verkenningstochten, die ik samen met mijn twee jongere zusjes maakte op en om de boerderij. We vingen 's zomers stekelbaarsjes en salamanders met mooie oranje buiken. Ook herinner ik mij nog goed hoe bang we waren van de grote watertorren en die vieze, zwarte bloedzuigers. In de hooiwei wemelde het van de vlinders, die in allerlei vormen en kleuren kriskras door elkaar vlogen. Mijn moeder noemde ze piekkappellen. Die naam piekkapel is toch veel mooier dan vlinder?

Waar het gras al gemaaid was, rook het lekker naar hooi. De landerijen werden omzoomd door houtwallen. Zangvogeltjes hadden hier een rustige broedplaats en voor hun voedsel was het weiland en het water vlakbij. Voor ons lag hier ook de grens die niet overschreden mocht worden. Erachter begon een vreemde, onbekende wereld.

Op de boerderij woonden ook een knecht en een dienstmeisje, die helemaal in het gezin waren opgenomen. Altijd in de weer. De enige vrije tijd was van 's zondags na de vroegmis totdat het donker werd. Als het mooi weer was en ze 's zondags naar huis gingen, mochten wij soms achter op de fiets mee. De ouders van Marieke woonden op een keuterboerderijtje. Na een uur fietsen kwamen we bij een groot ven.

"Kijk, daar wonen wij," riep Marieke en ze wees naar een huisje aan de overkant van het water. Op zo'n dag kwam je in een andere wereld en door de vele nieuwe indrukken, die je opdeed, had je het gevoel, dat de tijd veel langzamer ging. Het liefst reed ik echter met Willem mee.

De vader van de knecht was boswachter op het landgoed van Carliër. Midden in de uitgestrekte bossen stond een prachtig jachthuis. Het was net een kasteel. Al in de verte zag je de hoge toren boven het groen uitsteken. Een grote toegangspoort leidde naar de binnenplaats en er waren wel dertig kamers. In een gedeelte van de westelijke vleugel was de boerderij. Als ik dan 's avonds, achter op de fiets naar huis reed, zag ik in mijn fantasie dappere ridders te paard door de bossen rijden en elke donkere boomgroep in de verte was een kasteel.

Ik zal ongeveer een jaar of vier geweest zijn, toen ik met mijn twee oudere broers mee mocht. We gingen naar een jongen in de buurt. Hij had een oude motor gekocht en was deze aan het opknappen. We waren nog maar net bij de schuur aangekomen, toen de machine gestart werd. Met een hels lawaai en een enorme rookontwikkeling sloeg de motor aan. Bezeten van angst rende ik in paniek naar huis. Voorlopig mocht ik niet meer op stap met mijn oudere broers. Die angst voor de onbekende wereld is me lang bijgebleven. Een zekere schuwheid voor alles wat vreemd en nieuw voor mij was ben ik nooit kwijtgeraakt.

Hetzelfde jaar gebeurde er iets wat diep in mijn geheugen is gegrift. Op een woensdagmiddag was ik in de tuin en hoorde ik bij de brandkuil een steljongens luidruchtig met iets bezig.

Ik ging kijken en zag dat ze een egeltje, dat zich had opgerold, met een stok in de richting van het water duwden. De dichte begroeiing was er echter de oorzaak van dat het beestje met zijn scherpe stekels in het gras vast bleef zitten. Met de blote handen aanpakken ging ook niet, want de stekels waren veel te scherp. Een van de grotere jongens verzamelde wat papier en droog gras en rolde het diertje op de brandstapel in met een lucifer stak hij de boel in brand. Toen de egel de hitte van het vuur niet meer kon verdragen, maakte hij zich uit de voeten. In zijn haast viel hij van de kant en rolde in het water. Egels kunnen goed zwemmen, maar toen hij aan de kant wilde komen, duwde een van de jongens het arme beestje met een stok terug. Tot overmaat van ramp bleef het met zijn pootjes in de waterplanten steken, zodat het diertje hopeloos verstrikt raakte.

Een van de jongens kreeg medelijden en trachtte met een stok het egeltje te bevrijden.

Ik was ondertussen naar huis gelopen om een schepnetje te halen. De pogingen om de egel met een stok uit zijn benarde positie te bevrijden mislukte, omdat het egeltje steeds van de stok afgleed. Met mijn visnetje haalde ik het diertje zo gauw mogelijk uit het water en legde het op het droge. Maar het had te lang geduurd. Het egeltje was dood. Toen de jongens weg waren, heb ik samen met mijn jongere zusjes het arme diertje bij een rozenstruik in de tuin begraven.

Naar de bewaarschool.

Om alvast een beetje te wennen aan de lagere school, die in september begon, gingen de meeste kinderen in mei eerst drie maanden naar de bewaarschool bij de nonnen. Ik was nog nooit in het klooster geweest, maar ik wist van mijn oudere zus dat het klooster ver weg was, nog voorbij de kerk.

's Morgens gingen we al vroeg op stap. Op de weg bij de boerderij was nog weinig verkeer. Auto's konden hier niet hard rijden, want de ijzeren banden om de houten wielen van de boerenkarren hadden diepe sporen achtergelaten in het mulle zand. Omdat het niet druk was kon ik nog lopen waar ik wilde. Heel de weg was voor mij. Hier hoefde ik nog niet goed op het verkeer te letten, want er was bijna niemand op de weg. Soms liep ik een eindje vooruit, dan bleef ik weer een klein beetje achter, maar toen we wat dichterbij de stad kwamen en het drukker werd, pakte ik toch maar de hand van mijn zus. Hoe dichterbij de school kwamen, hoe meer huizen er stonden. Allemaal mooi netjes naast elkaar. Voor de huizen lagen tegels. "Dat is de stoep," zei mijn zus. "Daar moetje bij het spelen altijd opblijven. Hier komen geen auto's of fietsers." Haastige mensen liepen ons voorbij. Allemaal dezelfde kant op. Bij de kerk gingen we door een brede straat, met aan de kant grote bomen. Er liepen steeds meer kinderen en eindelijk zag ik in de verte het klooster. Een groot mooi gebouw met veel ramen en in het midden een spits torentje. Een grote ijzeren poort gaf toegang tot het schoolplein, waar spelende kinderen joelend en schreeuwend kriskras door elkaar renden.

De deuren, die toegang tot het klooster gaven, stonden wijd open. Onwennig en nieuwsgierig keek ik om me heen.

"Het is al laat. We moeten opschieten," zei m'n zus en gehaast trok ze mij naar binnen.

De gang was leeg en lang. Ik keek m'n ogen uit. De echo van mijn kletterende klompjes weergalmde in de gang. De witgekalkte muren werden op regelmatige afstand onderbroken door donkere deuren. Daartussen zaten rijen zwarte kapstokjes. Af en toe drong vanuit een leslokaal het geluid van heldere kinderstemmetjes tot de gang door. Toen de klok negen uur sloeg, duwde mijn

zus mij in een deuropening en zei:

"Hier is het, tot vanmiddag," en ze liep vlug naar haar eigen klas.

Nieuwsgierig keek ik rond. Er waren vier rijen banken, waarin alleen maar jongetjes zaten. Slechts een enkele plaats was nog open. Een kindje zat zachtjes te snikken. Bij de lessenaar stond een vrouw met de zuster te praten. Ik voelde me alleen en verlaten en toen de eerste tranen over m'n wangen biggelden, kwam de zuster met uitgestoken hand naar me toe en zei:

"Ik ben Soeur Felicité en hoe heet jij?" Ze nam mijn hand in de hare.

Verwonderd keek ik naar haar grijswitte hand, waarop de blauwe aderen schril afstaken tegen de blanke huidskleur.

"Ik heet Jacques," zei ik en ik keek naar haar op, naar haar gezicht, naar haar vriendelijk lachende ogen. De rest van haar hoofd, hals en haren was verborgen achter een strakke witte doek en daaroverheen droeg zij een grote zwarte kap. Zonder erbij na te denken zei ik spontaan:

"Ik dacht, dat U de heilige Maria was, die ziet er ook zo uit." De zuster begon te lachen en terwijl ze zachtjes in mijn hand kneep zei ze:

"En, hoe heet je nog meer?" Met mijn gedachten nog helemaal bij de hemelse verschijning, kwam ik weer terug op aarde en terwijl ik een verfrommeld papiertje uit m'n broekzak opdiepte, zei ik:

"Dit heeft mijn moeder mij gegeven," en ik reikte haar het briefje aan. Ze streek de kreukels eruit en las zachtjes voor:

Eerwaarde zuster,

*Dit is mijn vierde kind dat ik aan U toevertrouw
Zijn naam is Jacques.*

Met de meeste hoogachting.

de boerin van de Zandhoeve.

Ze vouwde het briefje op en legde het in de lessenaar. De zuster keek de klas rond om een plaatsje te zoeken en bracht mij toen naar een bank, waar nog maar één jongen in zat. Simon heette hij en ik herinner mij nog goed dat hij een geruite bloes aan had met rood en groen erin.

Na mij kwamen er nog twee jongens en bijna alle lege plaatsen waren nu bezet. De zuster begon ons het Weesgegroot te leren. De zuster zei woord voor woord voor en heel de klas moest het in koor nazeggen. Daar mijn vader elke dag na het avondeten het Rozenhoedje voorbad, wat door heel het gezin werd na gebeden, kon ik mijn stem bij het nazeggen goed laten horen. Daarna

hebben we nog geleerd hoe je matjes moest vlechten met papieren strookjes van allerlei kleur.

Toen om twaalf uur de bel ging, bracht de zuster ons in een lange rij, netjes met z'n tweetjes naast elkaar, naar het schoolplein, waar moeders en meisjes al stonden te wachten. Aan de hand van mijn zus gingen we naar de winkelier, die elke week met paard en wagen kruidenierswaren thuis bezorgde bij mensen die buitenaf woonden. Zijn winkel stond tegenover de kerk. Hier was gelegenheid voor de kinderen van buiten om hun boterham op te eten. Er was ook een grote stal, waar de boeren, die 's zondags naar de kerk gingen, hun paard konden stallen. Onder de bomen voor de winkel werden de paarden uitgespannen. Na de kerkdienst stond voor de vrouwen de koffie klaar, terwijl in het café ernaast de mannen hun borreltje pakten. Om één uur waren we weer terug op school. We mochten in de kloostertuin gaan wandelen. Er stonden prachtige oude bomen. Het gras was kort gemaaid, maar wij moesten op de paden blijven. Wij gingen op de banken zitten, die achter in de tuin stonden en de zuster leerde ons een liedje zingen.

Toen om half vier de bel ging, bracht de zuster ons weer naar het schoolplein, waar mijn zus al stond te wachten.

Ze stapte altijd flink door, maar nu was ik het, die steeds aan haar hand trok, omdat het naar mijn zin nog te langzaam ging. Toen de boerderij in zicht kwam, rukte ik me los en rende naar huis. Mijn eerste schooldag was voorbij en had wel een week geduurd. In een adem vertelde ik m'n moeder, wat ik allemaal beleefd had. Na het avondeten kon ik m'n ogen niet meer openhouden. Omdat het een vermoeiende dag geweest was, bracht mijn moeder mij vroeg naar bed. Na het bidden van het avondgebed, viel ik dan ook direct in slaap. Ik werd pas wakker toen de volgende morgen m'n zusje naast mijn bed stond en riep: "Wakker worden. Het is tijd voor de kerk." Om half acht gingen we die morgen van huis, want de mis begon om acht uur. In de kerk zaten veel kinderen, maar ook veel oude mensen. Er brandden overal kaarsen en af en toe rinkelden kleine belletjes en dan ging iedereen staan. Er gebeurde weinig en ik was blij dat het afgelopen was. Op school was het feest, omdat er een kindje jarig was. Hij had een zak met snoepjes meegebracht. Samen met de zuster deelde hij de koekjes uit. Toen ik een maand naar school ging, hoefde ik niet meer aan het handje te lopen, want ik wist dat ik op de stoep moest blijven en bij het oversteken goed moest uitkijken.

Het was nu volop zomer en al een paar dagen broeierig warm en in de namiddag, toen de kinderen bijna uitgedroogd waren van de hitte, kregen we allemaal een lekker glaasje ranja.

Een keer in de maand mochten we in de kapel. Daar was het mooi. Prachtige glas-in-loodramen. Schilderingen op de muren en overal stonden rijk gekleurde heiligenbeelden. Zo zal de hemel er ook uitzien, dacht ik. Met Maria Hemelvaart was het processie. Simon, het jongetje dat naast mij zat, mocht verkleed als pater meedoen. Ik liep ook in de optocht mee, maar ik had alleen een palmtak.

In de grote vakantie speelden wij meestal buiten. Vlak bij de boerderij aan de overkant van de weg, lag "de Berg". Zo werd hij altijd genoemd. In werkelijkheid was hij niet hoger dan vijf meter. Maar je kon er naar hartelust graven en spitten in het gele zand. Achter "de Berg" in het dal lagen de akkers met ertussen bosjes met kreupelhout waar veel varens groeiden. Ze waren wel anderhalve meter hoog en we bouwden er mooie hutten van.

Op een morgen was Louis, mijn speelkameraadje al vroeg op de boerderij. Het was warm. Mijn moeder had een verrassing voor ons.

Ze had boterhammen klaargemaakt en in een knapzak gedaan en een volle fles aangengende limonadesiroop klaargezet.

“Nemen jullie dit maar mee, dan hoef je vanmiddag niet naar huis te komen, want jullie hebben het nog zo druk, dat jullie tijd te kort komen.” Toen we haastig op weg gingen, riep mijn moeder ons nog na:

“Drink niet te snel je limonade op, anders moet je van dorst nog naar huis komen om te drinken.” De dag tevoren hadden we op het hoogste punt van de berg een diepe kuil gemaakt. Zo diep zelfs, dat we er bijna niet meer uit konden. Daarom hadden we nu een touw meegenomen. Omdat het gele zand in onze klompen kwam, deden we onze kousen en klompen uit. We groeven eerst een dikke paal in de grond en we bonden het touw aan de paal vast. Louis liet zich het eerst aan het touw naar beneden zakken, maar klauterde weer

vliegensvlug omhoog, omdat er iets aan zijn voeten kriebelde.

Wat was het geval?

Gedurende de nacht waren muizen, bruine kikkers en padden in de kuil gevallen en de beestjes konden geen houvast vinden in de wand van rul zand. Telkens vielen ze terug, wanneer ze hun pootjes in de wand zetten, omdat het losse zand niet stevig genoeg was. Op de boerderij zouden we de muizen hebben gedood, omdat het schadelijke dieren waren, maar hier golden andere wetten. We besloten een sleuf te maken. Enkele meters van de kuil begonnen we het zand weg te spitten, terwijl we de gang steeds dieper maakten in de richting van de kuil. Het laatste stukje gaf nog problemen. Soms kalfde de wand een beetje in en kwamen de diertjes onder het zand te zitten. De muizen konden er beter tegen dan de kikkers en padden. Vol overgave werkten wij om ze te redden, want wij voelden ons verantwoordelijk. Er was een soort band ontstaan tussen ons en die diertjes daaronder diep in de kuil. Uiteindelijk lukte het om de nooduitgang zo te maken, dat ze zich naar boven konden werken, weg uit de diepe kuil. De muizen waren het eerst boven. We lagen plat op onze buik en voor het eerst zag ik wat een lieve diertjes muizen toch eigenlijk waren toen ze vlak naar boven klauterden. Met de kin op de handen lagen we daar, terwijl de muisjes naar hun vertrouwde plekjes in het bos terugkeerden.

Mijn Eerste Heilige Communie.

Na de zomervakantie ging ik naar de lagere school. Mijn moeder bracht mij weg. Van die eerste dag op de lagere school herinner ik mij, dat mijn moeder het er ook moeilijk mee had en dat ze probeerde onopgemerkt uit de klas te komen. Toen ze in de gang verdween, wilde ik haar achterna lopen, maar ik bedacht me gelukkig op tijd. Ook herinner ik me nog wat de juffrouw zei, toen we om vier uur naar huis mochten.

“Elke morgen is er een mis in de Sint Josefkerk. Meneer pastoor verwacht jullie allemaal.” De volgend dag ging ik met mijn twee oudere broers mee. Bij de ingang van de kerk kreeg je een geel kaartje met een stempeltje erop, als bewijs dat je naar de kerk geweest was. Voordat op school de les begon, werd er eerst gebeden. Daarna pakte de juf een dik schrift uit de lessenaar en las in alfabetische volgorde de namen van de leerlingen op. Bij het horen van je naam moest je het kaartje omhoogsteken. Op de laatste schooldag kwam de pastoor met zijn heiligenprentjes. Ieder die twee honderd keer naar de mis geweest was, kreeg een prentje met een heilige erop. Als je twee honderd en vijftig kaartjes ingeleverd had, kreeg je een prachtige plaat, die wel tien keer zo groot was. Mijn oudste broer heeft twee keer zo een plaat verdiend. Dit kwam zelden voor. Je mocht dan praktisch geen dag missen en ook in de vakantie moest je naar de kerk en dat had ik er niet voor over.

Op school waren twee soorten leerlingen: jongens uit de stad en jongens van buiten. Die van het platteland liepen op klompen, hadden lange zwarte gebreide kousen aan, droegen een korte broek, waarvan pijpen tot over de knieën hingen en ze hadden een pet op. De meesten hadden een kaalgeschoren kop, een enkeling had voor nog een klein kuifje. De boerenjongens spraken geen algemeen beschaafd Nederlands maar dialect. Ze stonken ook, vooral in het najaar en in de winter, als de koeien kuilvoer kregen.

Toen ik in de tweede klas zat, mocht ik mijn Eerste Heilige Communie doen. Je werd dan geacht tot de jaren des onderscheids te zijn gekomen. Al zes weken van tevoren kreeg je extra les en je deed ook oefeningen. Zo werd je geleerd hoe je de hostie moest ontvangen.

Een hostie is een rond, plat schijfje ongedesemd brood dat bij de consecratie verandert in het Lichaam van Christus. Bij het oefenen werden natuurlijk geen geconsacreerde hosties gebruikt. Maar het was goed alvast aan de vieze smaak te wennen. Ze bleven soms ook aan je gehemelte plakken en je kreeg de neiging de hostie met je tong los te maken. Op bijten mocht helemaal niet, want dan beet je in het Lichaam van Jezus Christus. Eindelijk kwam de zondag dat je de Eerste Heilige Communie deed. Als je terug van de communiebank kwam en weer op je plaats in de bank zat, deed je de handen voor je ogen en praatte je met Onze Lieve Heer en je beloofde braaf te zijn. Die dag was het groot feest. Van mijn peettante kreeg ik een nieuw pak en er werd bij de fotograaf ook een Communiefoto gemaakt. 's Middags kreeg je volop gebakjes. Heel de familie werd uitgenodigd.

De godsdienstige opvoeding was al begonnen, toen je op school kwam. Thuis werd voor het eten God bedankt voor de spijzen en 's avonds na het avondeten werd het Rozenhoedje gebeden, maar omdat je er geen uitleg bij kreeg, snapte je er niets van. Later begrepen we het trouwens nog niet. Neem nou het zinnetje uit het Weesgegroet "En gezegend is Jezus, de Vrucht van Uw Schoot." Een van de kinderen, die goed geluisterd had, vroeg: "Op wie schoot ie?" Iedere maand moesten alle kinderen te biechten. Vrijdags na schooltijd gingen we met heel de klas naar de kerk. Je had keus genoeg, de pastoor en drie kapelaans waren beschikbaar. Ze zaten in de biechtstoel achter een schuifje met gaatjes erin. Elke keer was het toch weer spannend als je je zonden moest belijden. De pastoor had maar weinig klanten. Kapelaan Koenraadt had de meesten. Die werkte er wel drie keer zoveel af als de pastoor. Trouwens de biechtelingen regelden het zelf wel. Als tegen het einde een van de biechtvaders werkeloos dreigde te worden, veranderden zij, die voorlopig nog niet aan de beurt waren, van biechtvader.

Omdat de pastoor zo streng was, gingen maar weinig jongens bij hem te biechten. De volgende dag gingen we gezamenlijk te communie. Je moest dan vanaf twaalf uur nuchter zijn. Willem van Gastel, een jongen bij ons uit de buurt had een keer per ongeluk 's morgens een boterham gegeten. Wat moest hij nou doen? Als hij het tegen de meester zou zeggen, kreeg hij misschien straf en als hij toch te communie ging, moest hij naar het vagevuur.

Hij wist niet goed wat hij moest doen. Wij raadden hem aan gewoon met ons naar de communiebank te gaan en als de priester de hostie op z'n tong wilde leggen, moest hij zijn mond dichthouden en zachtjes met z'n hoofd "nee" schudden. Dat was dus geregeld. Maar toen hij tussen ons geknield aan de communiebank zat, was hij zo zenuwachtig, dat hij automatisch zijn tong uitstak en voor hij het wist, had hij Onze Lieve Heer al doorgeslikt. Toen we na de Mis onze boterham opaten, konden enkele jongens bijna geen hap door hun keel krijgen. Die vonden het verschrikkelijk, dat Willem nu naar het vagevuur moest. Willem maakte zich gelukkig minder druk. Hij was opgelucht nu hij van de meester geen straf kreeg. Over het branden in het vagevuur, maakte hij zich voorlopig nog geen zorgen. Wie dan leeft wie dan zorgt.

In mijn jeugd speelde de Kerk een belangrijke rol. De dag begon met een Mis in de kerk. Hoewel er altijd wel iets te doen was, was het toch een saaie bedoening. Met de hoogtijdagen Kerstmis, Pasen en Pinksteren waren er drie missen achter elkaar. Het duurde allemaal vreselijk lang en de meeste tijd moest je nog op je knieën zitten ook.

's Middags was er het Lof. Dat was helemaal een verschrikking. Elke dag was toegewijd aan een Heilige. Maar aan de een werd meer aandacht besteed dan aan de ander.

Met het feest van de Heilige Blasius ging je op het einde van de Mis naar voren naar de communiebank, waar een priester stond met twee gekruiste, brandende kaarsen in z'n hand. Onder het prevelen van een Latijnse formule hield de dienaar Gods dan de kruising tegen je keel om je te vrijwaren tegen keelpijn. Als de plechtigheid ten einde liep en de kaarsen steeds korter werden, moest je wel opletten, dat je oren geen schroeiplekken opliepen. Voor de Blasiuszegen kon je in elke kerk terecht, maar sommige kerken hadden hun eigen specialiteit. Zo kon je in de kerk van een naburig dorp, die toegewijd was aan de Heilige Donatius gevrijwaard worden tegen donder en bliksem.

Helemaal los van de Kerk hadden de gebedsgenezers hun praktijk. Zij werkten curatief (*). Als je ondanks de Blasiuszegen toch keelpijn kreeg, dan kwam de belezer in actie. Twee keer heb ik zo een voorstelling meegemaakt. (*). Genezend.

De oudste herinnering, die me vaag is bijgebleven, is het bezoek van Nil Schepers. Mijn vader had de "huig", een fikse keelontsteking en terwijl Nil schietgebedjes prevelde, masseerde hij de arm van mijn vader met lijnolie.

De andere belezer herinner ik me beter. Een van mijn kleine zusjes was achter op de stoel van mijn moeder geklommen. Toen mijn moeder opstond, viel mijn zusje in een pot met heet vet. Mijn moeder trok snel de kleertjes uit en zette haar in een teil met koud water.

"Loop jij gauw naar Pietoom Brouwers," riep ze, terwijl mijn vader zijn fiets pakte om naar de dokter te rijden. Ik rende naar het café waar Pietoom woonde. Die maakte zulke grote passen, dat ik om bij te blijven, net zo hard moest lopen als op de heenweg. Hij maakte enkele kruistekens bij zichzelf en vervolgens maakte hij vele kruistekens over mijn zusje en tegelijkertijd mompelde hij allerlei schietgebedjes. En hoe het kwam, dat weet ik niet, maar mijn zusje hield op met huilen. Als kind van zes jaar vroeg je je niet af hoe dat kwam. Pietoom was ervoor om je te belezen en je vond het normaal dat het werkte. Vele jaren later dacht ik dat de verschijning van Pietoom de oorzaak was. Ik denk dat mijn zusje geschrokken is van die lelijke rooie kop, met die afhappende snor waarvan de punten bruin doordrenkt waren van de tabakssap.

Mijn eerste dagboek.

Ondanks m'n minder goede cijfers ging ik steeds over en zo belandde ik in de vijfde klas bij meester Reiners. Meneer Reiners was een lange, magere man met een nors gezicht. Hij zat voortdurend in zijn neus te peuteren. Met een draaiende beweging van zijn gekromde pink ging hij in zijn neus en schepte de inhoud op, bekeek het van dichtbij en smeerde dan de vangst op een witte zakdoek, die hij bij de kachel achter in de klas te drogen hing. Later werd het eindproduct smakelijk verorberd. We noemden hem dan ook "de snotvreter."

Hij was erg sportief en een paar keer per jaar organiseerde hij hardloopwedstrijden. Bij de eerste wedloop won ik de tweede prijs, een schoolschrift met een slappe kaft. De eerste prijs was een boek en de derde prijs een potlood. Bij de prijsuitreiking bleek, dat er geen schriftje meer was. Maar dat zou ik later wel krijgen. Ik maakte me daar niet druk om en wachtte rustig af.

Omdat ik bijziende was, zat ik in de voorste bank van de middelste rij. 's Zaterdags hadden we het laatste half uur zangles. Onze meester was zeer muzikaal. De eerste les begon met een test. Jongens die geen wijs konden houden, mochten niet meezingen. Ik behoorde tot de groep die alleen maar mocht luisteren. Dat vond ik helemaal niet erg. Ik was geen type, dat zich graag op de voorgrond plaatste. Al een paar weken zat ik bij meneer Reiners en ik had het goed naar mijn zin. Ik vond het de beste meester, die ik tot nu toe had leren kennen. Ik veranderde al gauw van mening. Op een morgen hadden we proefwerk. De meester surveilleerde en liep tussen de banken op en neer. Bij mijn bank bleef hij staan. Hij haalde de broche, die op mijn trui gespeld zat eraf en vroeg:

"Wat heeft dat te betekenen?"

"Die heb ik geruild met Frie Linders voor een mondharmonica," antwoordde ik.

"Weet je wel dat dit koning Leopold van België is?"

"Nee, meneer, maar ik vind het een mooie broche." zei ik. De meester zei niets meer, maar legde de broche in de lessenaar. Na de lessen ging ik vragen of ik mijn broche terugkreeg.

"Neen" zei de meester nors.

"Maar ik heb er toch niet mee gespeeld," zei ik. Maar meester Reiners bleef onvermurwbaar.

Wij hadden een week of zes zangles gehad, toen op een zaterdag de meester, zoals gewoonlijk voor de klas ging staan met zijn gezicht naar de leerlingen. Tot nu toe had hij door een zwaai met zijn rechterhand het sein gegeven, dat de leerlingen het liedje moesten inzetten. Terwijl hij een dansende beweging maakte door zijn ene knie wat te buigen en zijn lichaam een halve slag te draaien, gaf hij mij meteen sierlijke zwaai met de strijkstok een tik op mijn kale kop. Een zacht gegrinnik ging door de klas achter mij. Het aantikken deed weliswaar geen pijn, maar ik voelde me gekrenkt. Ik vond het verschrikkelijk voor het front van heel de klas voor gek gezet te worden. Ik was woedend en het liefst zou ik de stok hebben willen pakken om erop los te slaan Maar ik besepte, dat het een ongelijke strijd zou worden.

Toen dan eindelijk de bel ging, liep ik alleen de klas uit. Ik merkte dat de klasgenootjes naar mij keken en ik zag dat de meesten medelijden met mij hadden. Met m'n kop tussen m'n schouders stak ik het schoolplein over, waar ik Jantje Roks tegen kwam, die de fiets van de meester uit de fietsenstalling was gaan halen.

"Doet het nog zeer?" riep hij terwijl hij over mijn bol streek. In een reflex schoot ik op hem af en sloeg hem op zijn gezicht. De fiets van de onderwijzer kletterde tegen de keien en Jantje liep met een bloedneus naar de toegesnelde meester, die mij bij een arm greep en me naar het klaslokaal bracht. Daar moest ik honderd strafregels schrijven "Ik mag niet vechten met mijn klasgenoten."

De meester had de deur al achter zich op slot gedraaid, toen hij weer terugkwam en riep:

"En netjes schrijven, zodat ik duidelijk het verschil tussen de e en de c kan zien. En je schrift krijg je ook niet meer." Zoals gewoonlijk draaide de meester de lessenaar op slot. Toen ik met mijn honderd regels klaar was en de meester nog niet was teruggekeerd, keek ik vol belangstelling naar de mooie schoolplaten, die aan de wand hingen. Met mijn neus tegen de voorstelling gedrukt, zag ik nu pas goed wat het voorstelde. Het waren Batavieren gekleed in huidenvellen. Een paar ruige kerels waren met stenen bijlen een beer aan het slachten. De meester bleef lang weg.

Ik ging weer in mijn bank zitten. Ik vroeg me af of ze thuis ongerust zouden zijn, omdat ik zolang wegbleef. Somber zat ik voor mij uit te staren, toen mijn oog viel op de sleutelbos die aan de lessenaar hing. In zijn haast had de meester alle sleutels op de lessenaar laten zitten. Ik glipte uit de bank en draaide de sleutel om, Toen ik de klep oplichtte, zag ik mijn broche liggen. Ik pakte de broche en stopte hem in mijn zak. Even keek ik nog naar de spulletjes, die de meester de laatste maanden verzameld had. Toen zag ik een schrift liggen. Het was een nieuw schrift met een stijve kaft. Zonder verder na te denken stopte ik het schrift onder mijn trui. Het schrift dat ik nog te goed had, was weliswaar met een slappe kaft, maar omdat ik zo'n schrift niet zag, vond ik dat ik dit exemplaar wel kon meenemen. Ik ging weer in de bank zitten en haalde de broche uit mijn zak. Wat was hij mooi! Ik was blij dat ik hem terug had. Wanneer zou meneer Reiners in de gaten hebben, dat het schrift weg was?

Plotseling zat ik stijf van schrik in de bank. Ineens drong het tot mij door, dat ik mezelf zou verraden, als ik de broche meenam. Ik moest opschieten, want de meester kon elk ogenblik terugkomen. Vlug maakte ik de lessenaar weer open en legde de broche terug. Meer dan een half uur bleef de meester weg. Toen hij eindelijk terugkwam, had ik nog een paar spannende minuten. Het schrift met de stijve kaft had namelijk de neiging omlaag te zakken. Om dit te voorkomen moest ik met m'n pols een beetje op m'n buik drukken. Gelukkig merkte de meester niks.

Thuis zei ik geen woord over wat er op school gebeurd was tijdens de zangles. Toen mijn vader vroeg, waarom ik zo laat uit school kwam, zei ik, dat de hardloopwedstrijden langer geduurd hadden.

"Kijk, ik heb een mooi schrift gewonnen. Ik was tweede. Alles wat ik nog beleef, ga ik hierin opschrijven." Wat op de zangles was voorgevallen liet me echter niet los. Onder de les zat ik soms voor mij uit te staren en dan droomde ik weg. In mijn fantasie was ik heel sterk en gaf ik meneer Reiners een pak rammel. Pas enkele weken voor Kerstmis vroeg de meester op een morgen:

"Wie van jullie heeft per ongeluk een schoolschriftje uit de lessenaar gepakt?" Ik zat op de voorste rij en toen de meester die vraag stelde draaide ik me om, schijnbaar nieuwsgierig of er iemand zijn vinger op zou steken.

"Niemand..? Dan krijgt de dief tot vier uur de tijd zich te melden. Anders moet heel de klas woensdagmiddag terugkomen." Ik had het lef niet, om op te springen en te schreeuwen: "Ik heb het gedaan. Maar ik ben geen dief, want dat schrift had ik nog te goed." En diep drong het tot me door, dat ik in deze samenleving voor mezelf zou moeten zorgen en ik nam me voor dat ook te doen.

Met Kerstmis werden alle spullen uit de lessenaar gehaald en op de tafel uitgestald. Het waren kleine speelgoedjes en andere prulletjes, die de meester in de loop van het trimester afgenomen had, omdat de leerlingen ermee zaten te spelen of die de meester zo maar afgepakt had, net als bij mij. Een voor een pakte hij een stuk uit de verzameling, stak het omhoog en riep:

"Van wie is dit?"

Soms werd het teruggegeven, soms gooide hij het in de kachel. Toen mijn broche omhoog gestoken werd, riep ik:

" Van mij!" en ik liep alvast naar voren.

De meester aarzelde even, keek naar mij en gooide dan de broche in de kachel. Mijn mooie broche! Met tranen in de ogen keek ik de meester verwijtend aan. Een golf van haat welde in mij op. Een paar maanden later had ik een droom. Ik was in een donker bos en ik had de meester aan een boom vastgebonden. Zonder aarzelen pakte ik mijn padvindingsmes en liep op hem toe om zijn ogen uit te steken. Op het moment dat ik m'n mes uithaalde, spuwde hij in mijn gezicht en werd ik wakker.

Mijn vriend.

Louis mijn speelkameraad kwam uit een groot gezin. Het huisje, waarin de familie woonde, stond twee honderd meter voorbij de boerderij aan de andere kant van de weg. Een oudoom van mij had destijds twee huisjes onder een kap laten bouwen voor de gezinnen van zijn arbeiders. De woningen waren veel te klein. Een woonkamer van vier bij vier, twee bedsteden aan de binnenmuur en een schoorsteen met plattebuiskachel aan de buitenmuur. Achter de kamer was een ruimte, waar gekookt werd. Er stond een gemetseld fornuis en ook de trap naar de zolder begon in dit vertrekje en liep over de bedsteden heen naar boven.

Tegen de achterkant van het huisje was de plee, die alleen van buitenaf toegankelijk was. Eronder was de beerput, die zo nu en dan leeggeschept moest worden. Op het erf was een waterput. Verder was er een stal, waar plaats was voor drie geiten, twee varkens en enkele kippen. Achter het huisje lag nog een halve bunder land. Zo was de toestand vroeger, Nu woonde er slechts het gezin van de familie Baeke, die van de woning van de buren een stal gemaakt had. Het land werd intensief bewerkt om aardappels voor eigen gebruik te verbouwen en er moest ook wintervoer voor de geiten zijn. Louis was het zevende kind uit een gezin van vijftien personen, vader en moeder, zes jongens en zeven meisjes. De oudste zoon was zeven jaar toen hij tijdens een kort maar hevig onweer door de bliksem dodelijk werd getroffen.

Het gebeurde op een zwoele zomeravond. Moeder Baeke zat met vijf kinderen aan tafel. De vader van Louis was in de schuur van de nabijgelegen boerderij aan het werk. Toen hij een hevige klap hoorde, rende hij naar buiten en zag dat de schoorsteen van zijn huisje was geslagen. Hij snelde naar huis en kwam even later met het ontzielde lichaam van zijn oudste zoon naar buiten. Een klein binnenbrandje was ondertussen door de burenschroeven gedoofd. Zoals kippen uit elkaar stuiven als er een vos het hok binnenkomt, zo waren de kinderen in paniek naar buiten gevlogen, de open ruimte in. De laatste vond men pas na een half uur onder de hooimijt. Het lijkje werd met paard en wagen naar de kapel van het klooster gebracht.

De moeder van Louis was een pront en kwiek moedertje. Hoewel ze maar klein en schriel was, kon ze veel werk verzetten. Vooral kousen stoppen kostte veel tijd. Omdat ze goed met de naaimachine om kon gaan, maakte ze van oude kleren jurkjes en broekjes, zodat de kinderen altijd netjes gekleed naar school gingen. De blauwe plavuizen in de woonkamer werden elke dag geschuurd. Om de andere dag kregen alle kinderen die nog thuis waren een goede beurt in de wastail. De ene dag de jongens en de andere dag de meisjes. Alleen op zondag kwam de teel niet van de haak, want op zaterdagavond gingen ze allemaal in bad.

Er kwamen veel mensen over de vloer, want moeke Baeke kletste graag. Ze was dan ook van alles en iedereen op de hoogte. Als je over de zandweg langs het huisje liep en ze had wat nieuws te vertellen, dan kwam ze naar de weg om een praatje te maken. Maar het duurde nooit lang, want haar werk mocht er niet onder lijden. Toen de kinderen al wat groter waren, ging ze elke maandag naar de markt. In het zwart gekleed, met een grote tas aan haar arm, stapte ze kwiek over de zandweg. Altijd te voet, want fietsen had ze nooit geleerd.

Op een woensdagmiddag zaten Louis en ik op het grasveldje in de schaduw van een perenboom achter het huisje toen de pastoor het erf op kwam rijden. Met een diepe zucht zette hij z'n fiets tegen de boom. Het was warm. Met een grote witte zakdoek veegde hij het zweet van zijn gezicht.

"Wat een hitte!" hijgde de pastoor. Hij had het inderdaad benauwd. Vrouw Baeke had ondertussen de komst van de pastoor opgemerkt en kwam al met een stoel aangelopen, zodat het hoge bezoek wat kon uitrusten.

Een keer in het jaar in de zomer en meestal onverwachts, kwam hij op huisbezoek. Moeder Baeke bood hem een kop koffie aan, maar er ontstond een pijnlijke situatie toen de pastoor, die versmachtte van de dorst, zei liever een glaasje bier te hebben. De pastoor had toch kunnen weten, dat hier geen bier in huis zou zijn. Toen de pastoor z'n blunder inzag, zei hij, dat hij een glaasje water ook lekker zou vinden. Het koele water uit de put deed hem goed.

"Smakelijk water. Puur natuur. Het lijkt wel bronwater. Eigenlijk veel beter dan bier," zei de pastoor, zich niet bewust van het feit dat de afstand tussen de welput en de beerput nog geen vijf meter was en dat de laatste een stapelput was, zo lek als een mandje. Na vastgesteld te hebben, dat iedereen van het gezin goed gezond was, stapte mijnheer pastoor weer op en fietste opgefrist naar het volgende adres.

Waarschijnlijk naar ons huis. Bij een vorig huisbezoek vroeg de pastoor waar de kinderen sliepen. Dat bleek toen helemaal fout te zijn. Het resultaat was dan ook dat ik voortaan op de open zolder moest slapen, in plaats van op het opkamertje, waar ik in een apart bed sliep, terwijl mijn vier zusjes in de twee bedsteden lagen.

Toen Louis tien jaar werd, kreeg hij de taak de geiten te verzorgen. Dat betekende dat bij zomerdag na school er eerst een zak gras gehaald moest worden. In het voorjaar was dat niet zo een probleem. Langs de slootkant groeide er voldoende, maar in de loop van de zomer was de groei eruit. Dan haalden Louis en ik het gras bijeen boer uit de wei. We zochten dan altijd een perceel waar de koeien pas inliepen. Het was lekker lang en nog niet bevuild met koeienvlaai. Bovendien viel het niet op, dat er een beetje gras weg was. We wisten wel dat het eigenlijk niet mocht, maar een baal gras moest er elke dag komen.

"Nood breekt wet," zei Louis en we gingen weer met een volle zak naar huis. Daar wachtte ons op een woensdagmiddag een onaangename verrassing.

De nieuwe boer die pas op Lindenburg woonde, was in druk gesprek gewikkeld met vader Baeke en het ging er nogal hevig aan toe. De boer kwam op Louis af en gaf hem een ferme draai om de oren.

"Waarom heb jij het deksel in de put gegooid?" riep hij woedend. De vader van Louis keek zwijgend toe.

"Waar heb je het over?" vroeg Louis. Hij wist van geen putdeksel af. Het huilen stond hem nader dan het lachen.

"Het deksel van de nieuwe drinkput in de Ketelaar is in het water gegooid en dat zullen jullie wel gedaan hebben." De beschuldiging werd met deze woorden een beetje afgezwakt, maar ik realiseerde me tevens, dat de boer dacht, dat ik misschien ook niet vrijuit ging. Daarom trok ik me alvast een beetje terug. Vader Baeke, die in de avonduren weleens bij de nieuwe boer werkte en geen onenigheid wilde hebben, stuurde zijn zoon zonder eten naar bed en dat was een grote straf, want de porties waren normaal toch al afgemeten klein. Kwaad om zoveel onrecht, gingen Louis en ik de volgende zondag, toen de boer naar het Lof was, naar de Ketelaar.

Op de waterput lag een grote betonnen plaat met een klein rond gat erin, waar de slang van de pomp door moest en een groot vierkant gat van veertig bij veertig, waar een deksel in paste. Het gat in de betonplaat was aan de bovenzijde vier centimeter groter dan aan de onderkant. Omdat het deksel aan de bovenkant ook vier centimeter breder was dan aan de onderkant, paste het deksel precies in de opening en sloot de waterput veilig af. Aan de bovenzijde van het deksel zat een ijzeren handvat. Zo was het deksel gemakkelijker te hanteren, want het woog wel tien kilo. Als je het deksel op zijn kant zette en het een kwartslag draaide, kon je het zo in het water laten vallen. De boer had al gauw een paar uurtjes werk om het deksel weer op zijn plaats te krijgen. Omdat er nu een gevaarlijk gat achterbleef waar mens en dier gruwelijk in konden verdrinken, sleepten wij met veel moeite een betonnen voerbak, die in een houten stalletje stond, naar de put en schoven de bak over het gat, zodat er geen muis meer door kon. We waren van plan om dit werkje nog een paar keer te herhalen, maar dat hebben we toch niet gedaan. We vonden, dat de boer al genoeg gestraft was en bovendien hadden wij het vermoeden, dat de knecht van de boer tijdens de kerkdienst de boel in de gaten hield.

Op een zomeravond plukte ik een paar appels in de boomgaard. Ik was bezig het poortje tussen de boomgaard en de moestuin te sluiten, toen mijn jongste broer om de hoek van het tuinpad kwam gerend en met grote snelheid tegen mij aanbotste.

"Vlug, wegwezen, de pastoor komt op huisbezoek," en zonder om te kijken snelde hij weer verder en verdween tussen de appelbomen. Ik bleef even versuft staan.

"Waarom zijn wij zo bang van die hoogwaardigheidsbekleders, gezagsdragers, onderwijzers enz.?" vroeg ik me af. "Zou het alleen aan ons liggen, dat wij bij een huisbezoek van de pastoor als een stelletje wilden in de boomgaard verdwijnen, zoals inboorlingen het oerwoud invluchten, als ze voor het eerst een bleekgezicht zien?"

Als je bij zo een huisbezoek toevallig thuis was, was er geen sprake van een dialoog, hooguit kreeg je een preek, af en toe onderbroken door "ja mijnheer en nee mijnheer." Totaal geen communicatie. Wij hoefden niks te zeggen.

"Aan ons werd niks gevraagd. Waarom vertelde ik niets aan mijn ouders, toen meester Reiners mij op een schandelijke manier voor de gehele klas belachelijk gemaakt had? Waarom niet geprotesteerd, wanneer een onderwijzer van een lagere school een in zijn ogen waardeloze broche zonder reden, zo maar in de kachel gooide?" Voor hem was het maar een prul en dat was het wellicht ook, maar voor mij was het een kostbaar kleinood.

"Waarom?" vroeg ik me af. Natuurlijk zei ik niks tegen mijn ouders. Die hadden wel wat anders aan hun hoofd en uiteindelijk was het nog het beste alles maar over je heen te laten gaan en je tijd af te wachten. Ondertussen werd voor mij de wereld steeds vijandiger en groeide mijn wantrouwen en achterdocht.

Doorleren?

De resultaten die ik op school behaalde waren niet om over naar huis te schrijven. Vanaf de vierde klas had ik ook moeite met het lezen van de letters, die de meester op het bord schreef. Ik moest eigenlijk een bril dragen, maar omdat ik nogal agressief was, waren mijn ouders bang, dat ik bij ruzie met klasgenootjes glas in mijn ogen zou krijgen.

Het zesde jaar zat ik bij meneer Braat in de klas. Meneer Braat woonde in een dorpje bij ons in de buurt. Elke dag kwam hij op de fiets voorbij. Omdat ik thuis al een paar keer gezegd had, dat ik graag veearts wilde worden, vroeg mijn vader aan de onderwijzer toen deze 's avonds naar huis fietste, welke scholen je moest hebben om voor veearts te gaan studeren. De onderwijzer legde uit, dat je eerst naar het Lyceum moest.

"Om op die school te komen zal ik zorgen dat je zoon van de zesde klas naar "de doorleerklas" gaat.

"Maar nu ik toch hier ben," zo ging meneer Braat verder, "wil ik er nog eens op wijzen, dat je met je zoon naar de oogarts moet gaan, want zijn ogen zijn erg slecht." Door het resolute optreden van meneer Braat, was mijn vader overtuigd van de noodzaak de ogen van mij te laten onderzoeken en de volgende week waren wij al bij de oogarts. Ik bleek erg bijziende te zijn. De sterkte van de glazen was - 7 en -8.

Toen na een paar weken de bril klaar was, ging er een wereld voor mij open. Bij het verlaten van de winkel van de opticien, zag ik dingen waarvan ik het bestaan niet eens kende. Ik kon duidelijk de letters op de reclameborden lezen. Het meest opvallende was het scherpe beeld dat ik nu pas kreeg van de wereld om mij heen. En dan de volgende dag in de kerk. Alles wat zich op het priesterkoor afspeelde was vroeger in een waas van schimmigheid gehuld. Nu zag ik lange witte kaarsen met erboven dansende vlammetjes, terwijl ik zonder bril slechts wazig vurige bollen zag. Het gebladerte van de bomen tekende zich nu scherp af tegen de achtergrond. Wat had ik de laatste jaren veel moeten missen! Elke dag ontdekte ik iets nieuws. Ik kon uren naar de nachtelijke sterrenhemel kijken. Boven mijn hoofd het melkwegstelsel en duizenden sterren apart in een eindeloze ruimte.

Bij meneer Braat haalde ik goede cijfers, maar in de zevende klas ging het minder goed. Taal was altijd al een probleem geweest, maar voor rekenen had ik nog nooit een onvoldoende gehad. Op mijn eindrapport kreeg ik voor dit vak een zes, maar ik had eigenlijk meer verdiend. Waarom? Ongeveer de helft van de "doorleerklas" ging naar de MULO en de rest ging naar het Lyceum. Het toelatingsexamen voor deze school was een week eerder, dan ons examen. De opgaven rekenen van het MULO-examen kregen de leerlingen, die straks naar het Lyceum zouden gaan als proefwerk en ik haalde een negen. Het hoogste punt van de klas, terwijl ik op mijn eindrapport maar een zes kreeg voor rekenen. Omdat mijn rapport toch al niet te best was, kon een goed cijfer voor rekenen voor wat compensatie zorgen. We moesten immers het eindrapport meebrengen bij het toelatingsexamen.

Rapport van de lagere school

Klas	5	6	7
Gedrag	6	8	6
Vlijt	6	8	7
Godsdienst	6	8	6
Lezen	6	6	6
Rekenen	7	9	6
Schrijven	6	8	6
Taal	5	6	5
Aardrijkskunde	6	8	5
Geschiedenis	6	8	5
Natuurkunde	6	8	6
Tekenen	6	6	6

Het examen begon om negen uur. Om niet te laat te komen, ging ik om acht uur al van huis. Het Lyceum was in de buurt van het station aan de andere kant van de stad. Weken van tevoren was ik al de boel gaan verkennen, zodat ik op de dag van het examen niet hoefde te zoeken waar ik moest zijn. Omdat ik nog geen fiets had, moest ik wel vier kilometer lopen. Maar om kwart voor negen was ik al bij het schoolgebouw en omdat er nog niemand te zien was, liep ik maar een eindje door in de richting van het station, waar net een stel jongens met de trein aangekomen waren. Ik liep met de stroom mee en toen wij bij de school kwamen was het al behoorlijk druk bij de ingang.

De conciërge bracht ons naar de aula, waar de rector een kort welkomstwoord sprak en ons succes wenste. Vervolgens werden de examenkandidaten over enkele klassen verdeeld. Om twaalf uur was er een pauze tot een uur. Aangezien ik geen boterhammen mee genomen had, werd het examen met een hongerige maag voortgezet. We moesten eerst een opstel maken. Uit vijf onderwerpen kon je kiezen: "Een dag naar de dierentuin" of "Voor het eerst naar zee." Maar ik had de zee nog nooit gezien en de dierentuin al helemaal niet. Tenslotte besloot ik de titel:

"Toekomstdromen" maar te nemen. Het leek me wel een gemakkelijk onderwerp en in anderhalf uur kon je heel wat fantaseren, Maar toen ik echt iets concreets op papier moest zetten, viel het toch niet mee. Je legde je hele ziel en zaligheid niet zomaar bloot? Het zou eigenlijk wel moeten, dacht ik. Maar het waren vreemde mensen en ik was uitermate achterdochtig. De strijkstok van meneer Reiners van de lagere school was ik nog steeds niet vergeten.

Uiteindelijk besloot ik toch maar te schrijven, dat ik ervan droomde ooit veearts te worden. Eenmaal begonnen wist ik van geen ophouden en toen de surveillant aankondigde, dat de laatste tien minuten waren ingegaan, kwam ik weer terug op de wereld en had ik aan het papier toevertrouwd wat ik zo graag zou willen. Oh ja en dan aardrijkskunde bij mijnheer van Mechelen. De enige naam die ik onthouden heb. Hij was heel tevreden. De route van de K.L.M. naar Nederlands-Oost-Indië kende ik van buiten. Ondanks de honger kwam ik goed gehumeurd thuis.

"Hoe is het gegaan?" vroeg mijn moeder. "Ben je geslaagd?"

"Dat moet ik nog afwachten. Maar over een week krijgen we de uitslag over de post thuisgestuurd." De week duurde lang en toen er na zeven dagen nog geen bericht was, werd ik toch wat onzeker. Twee dagen later was er een brief van de school. Toen mijn moeder de enveloppe openmaakte, viel er een kaartje uit met alleen maar mijn naam erop en verder "geslaagd voor het toelatingsexamen 1938." Er was alweer een hindernis genomen en o wat was ik blij. Later in de eerste klas hoorde ik van onze leraar Nederlands, dat ik een goed opstel had gemaakt. Deze opmerking deed mij goed en gaf me het nodige zelfvertrouwen.

Naar het Lyceum.

Half september begon het schooljaar. Mijn nieuwe school lag te ver weg om elke dag die afstand te voet af te leggen. Daarom kocht mijn vader voor een tientje een tweedehands fiets voor mij. Ik vond hem niet mooi. Het frame was een beetje te groot en als ik het zadel zo laag mogelijk zette, kon ik nog niet goed bij de trappers. Bovendien had de fiets een lelijk recht stuur. De eerste schooldag werd ik al om mijn stuur uitgelachen. Om te voorkomen, dat ik om m'n fiets gepest zou worden, zette ik de eerste drie maanden m'n fiets bij de kruidenier, waar ik vroeger tussen de middag mijn brood opat.

Op school ging alles goed. Met Kerstmis kregen wij ons eerste rapport. "In orde" stond eronder. Bijna allemaal zessen en zevens. In de loop van het jaar werden de cijfers steeds beter en op mijn eindrapport had ik alleen maar achten en zevens. Echte vrienden maakte ik niet op school. Voor de lessen begonnen, liepen overal op het schoolplein groepjes, die druk met elkaar in gesprek waren. Ik trachtte wel me hierbij aan te sluiten, maar ik wist nooit iets zinnigs te zeggen. Alleen op het speelveld kon ik me beter doen gelden. Daar voelde ik me meer op mijn gemak. Er waren in onze klas maar twee jongens, die het vaardigheidsdiploma gehaald hadden en ik was een van hen. De gehele schooltijd was je dan verzekerd van een 9 op je rapport voor lichamelijke oefening. Het streelde m'n ijdelheid, wanneer ik op het voetbalveld een salto maakte, terwijl ik wist dat mijn klasgenoten bewonderend toekeken. Deze sprong waarbij een volledige omwenteling van je lichaam werd gemaakt zonder op je handen te steunen, had ik na veel oefenen op het hooi in de schuur geleerd. Uren heb ik hier geoefend. Tijdens de sprong moest je precies weten hoe de positie van je lichaam in de ruimte was. Na veel proberen op het zachte hooi, lukte het tenslotte wel. Dat ik me moeilijk bij m'n klasgenoten aansloot, kwam ook omdat ik me sterk verbonden bleef voelen met de speelkameraden uit m'n lagereschooltijd. De meeste vrije tijd in de weekeinden en de vakanties speelde ik met mijn vriendjes uit mijn naaste omgeving. Toen ze wat ouder werden, bleef het contact er wel, maar het beperkte zich tot de zondagen.

Oorlog.

Op 10 mei 1940 begon de dag zoals gewoonlijk. Om zes uur sprong ik uit m'n bed. Mijn twee oudere broers en drie zussen waren al in de stal om de koeien te melken. Mijn vader verzorgde de paarden. Mijn moeder en m'n jongste zusje mochten nog even blijven liggen. Ik maakte de plattebuiskachel aan en deed water in de ketel om koffie te vetten. Ondertussen maakte ik de tafel klaar voor het ontbijt. Dat was gauw gebeurd. Een rond brood door mijn moeder gebakken, de botervloot, de suikerpot, een stuk kaas, een bord met gebakken spek, een broodmes, nog wat tafelmessen en kopjes voor de koffie.

Borden waren niet nodig, want een boer eet van een blank geschuurde tafel. Ik had nog een kwartiertje de tijd om m'n konijnen te verzorgen en m'n eenden eten te geven en uit te laten. Vlug slokten ze wat graan naar binnen en even later zaten ze ongeduldig te wachten. Zo gauw de deur openging, renden eerst de kippen naar buiten en verspreidden zich op het erf. Pas als de laatste kip de deur uit was, kwamen de eenden, dicht tegen elkaar aangedrukt, naar buiten. Ze namen een extra aanloopje op het erf en luid snaterend stegen ze op, vlogen een paar rondjes boven de boerderijen landden even later in de brandkuil. Een oude loopeend kon niet vliegen en was genooddaakt lopend naar het water te gaan. Luid kwakend rende zij door de boomgaard naar de vijver en voegde zich bij de andere eenden.

Het was koud buiten zo vroeg in de morgen, maar het beloofde een mooie lentedag te worden. Toen ik terugkwam van de buitenkooi, hoorde ik hoog in de lucht het geluid van vliegtuigen. Ze doken en cirkelden om elkaar heen en af en toe hoorde ik het tokkend tikken van mitrailleurs. Ze vlogen heel hoog en het opkomende zonlicht weerkaatste op de metalen vleugels. Het was net of ze een spelletje speelden. Zeker een militaire oefening. "Die zijn er ook vroeg bij" dacht ik.

Mijn vader had de radio aangezet. Om kwart voor zeven luisterde hij altijd naar de weersverwachting voor land- en tuinbouw.

"Ze zijn overtijd," zei hij, toen er alleen maar wat gekraak uit de luidspreker kwam,

"Nou," zei m'n vader. "Het weerbericht is vandaag ook niet belangrijk, want dat het een mooie dag wordt kan iedereen zien." En toen hij naar de radio liep om de knop om te draaien, klonk er een monotone stem uit de luidspreker:

"Hier is radio Nederland met een extra bericht; in de vroege ochtend hebben eenheden van een vreemde mogendheid op meerdere plaatsen onze oostgrens overschreden. Het Nederlandse leger biedt heldhaftige tegenstand." Op weg naar school, zag ik overal groepjes mensen samscholen en opgewonden met elkaar praten. Ook op het speelplein heerste er een nerveuze stemming. Toen de bel ging en we de gang instroomden om naar onze eigen klas te gaan, stond de conciërge klaar om ons naar de aula te leiden.

Na een poosje kwam rector van den Hout binnen en sprak vanaf het podium de leerlingen toe.

"Nederland is in oorlog met Duitsland. Tot nader order zijn jullie vrij van school. Ik gebied jullie direct naar huis te gaan en je onder het gezag van je ouders te stellen. We zingen nu eerst het Wilhelmus." Uit volle borst zong heel de school de twee eerste coupletten van ons volkslied en na een driewerf "Leve de koningin" verlieten we de aula, diep onder de indruk van het belangrijk moment. Die dag gebeurde er maar weinig.

De volgende morgen mochten we naar de mis van acht uur, onder de voorwaarde dat we direct naar huis zouden komen. Het was drukker in de kerk dan anders. Er heerste geen paniek, maar men wachtte in spanning op wat komen ging. Na de mis gingen we naar huis, maar toen we de Rondweg overstaken, zagen we een grote colonne gemotoriseerde Franse militairen, die dekking gezocht hadden en onder de bomen waren neergestreken. Onze kennis van de Franse taal was maar beperkt, maar we begrepen, dat ze vanuit hun basis ergens in de buurt van Lille, die nacht in één ruk dwars door België waren gereden. We kregen ieder een stuk chocolade. Terwijl we zo tussen de legervoertuigen verder liepen, kwam er vanuit het zuidwesten een formatie van drie tweemotorige Duitse Stuka's onder een hoek van 45 graden in duikvlucht op ons af. Verlamd van schrik bleef ik staan, maar een van de soldaten sloeg zijn armen om mij heen en dook, mij meesleurend, onder in de droge sloot naast de Rondweg, Bijna op hetzelfde moment bulderde er van alle kanten een oorverdovend lawaai los. Het werd donker. Een onbekende scherpe brandlucht drong in mijn neus. Zand en modder vlogen over mij heen. De lucht werd uit m'n longen geperst en ik dacht dat ik stikte. Afgerukte takken vielen terug op de grond. Overal klonk er geschreeuw en kermende soldaten kropen over mij heen. Ik maakte mij zo klein mogelijk en drukte mijn handen op mijn achterhoofd. Hoe lang ik daar zo ben blijven liggen weet ik niet meer, maar op een gegeven moment voelde ik dat er zachtjes op m'n schouder gedrukt werd. Ik keek op en zag dat Lewie Linders met zijn klomp mij aanraakte.

"Kom mee, het is over. Ze zijn weg," zei hij. Terwijl ik overeind kroop, zag ik tot mijn grote ontzetting, dat hij met zijn rechterhand zijn linkerhand vasthield.

Met nog een paar pezen en wat vellen zat die hand nog aan de bovenarm vast. Zijn jasje was bijna niet beschadigd alleen de linkermouw was verdwenen. Een klein straaltje bloed spoot regelmatig onderbroken, uit het stompje van zijn bovenarm. De rode vlek op zijn hemd werd langzaam groter.

"Doet het niet zeer?" vroeg ik.

"Dat valt best mee," antwoordde Lewie en met z'n gekwetste hand op z'n buik geklemd, liep hij rustig naast mij naar de weg, waar twee Rode Kruissoldaten bezig waren een zwaargewonde militair op een brancard te leggen. Voorzichtig schoven zij het toestel in de ambulance-auto. Bleek en roerloos lag de soldaat daar, zijn kleren waren gescheurd en hij had een bloedende wond aan zijn buik. Plotseling werd ik duizelig. Ik voelde me niet goed en ik moest overgeven. Ondertussen was er ook een ziekenauto van het Charitas ziekenhuis uit de stad gearriveerd. Lewie stapte in en mocht naast de chauffeur zitten. Toen ik hem ten afscheid groette door mijn hand op te steken, wilde Lewie hetzelfde doen, maar zijn linkerhand zat in de weg.

Toen de ambulance verdwenen was voelde ik me alleen tussen al die zenuwachtig rondlopende militairen. Ik zocht nog even naar de Franse soldaat, die me onder in de sloot getrokken had, maar ik realiseerde me dat ik alleen zijn uniform gezien had. Langzaam drong het tot me door wat er de laatste minuten gebeurd was en ineens dacht ik aan thuis en herinnerde ik mij, dat mijn moeder gezegd had niet in de stad te blijven hangen maar direct naar huis te komen. Weg wilde ik uit al die drukte en ellende en in één ruk rende ik naar huis. Die zaterdag werd ook onze school door enkele bommen getroffen. Er vielen ook bommen in de Ludwigstraat. Hierbij werd Mej. Rijkholt, onze lerares Engels, dodelijk getroffen.

Tegen de avond werd de stad met brandbommen bestookt. Binnen enkele minuten sloegen de vlammen uit de daken en drongen luide angstkreten tot ons door en al spoedig verschenen de eerste vluchtelingen, die in paniek de stad verlaten hadden. Met fietsen, volgeladen met spullen voor de eerste levensbehoefte, met oude kinderwagens en handkarren, met alles wat wielen had, stroomden zij de stad uit en zochten een goed heenkomen in de bossen van Visdonk. Op de eerste pinksterdag kwamen acht Nederlandse infanteristen op de fiets, gevlucht voor het Duitse geweld, een paar uur uitrusten. Nadat ze eerst hun hongerige maag gevuld hadden en een paar uurtjes geslapen hadden, trokken ze weer verder, in de richting van Zeeland.

Toen 's avonds de koeien naar de stal kwamen, vond mijn vader onder het stro verborgen, een mitrailleur. Zo gauw het donker was, pakte hij het wapen en verborg het schiettuig. Enkele dagen later verschenen de eerste Duitse tanks en over de radio hoorden we dat Nederland zich had overgegeven. Een week na Pinksteren mocht ik met de vader van Lewie mee naar het ziekenhuis. Van zijn linkerarm was nog maar een klein stompje over. De wond was goed genezen, maar Lewie had nog steeds pijn aan de hand die hij verloren had. De dokter zei, dat de doorgesneden zenuwen langzaam tot rust moesten komen.

Na een paar dagen begon de school weer en leek er weinig veranderd. Toch was het niet meer zoals voor de oorlog. Op een zondag stalen twee jongens de mooie windwijzer, een goudkleurige vis, die op het paviljoentje van Visdonk stond. Toevallig liepen wijze tegen het lijf, toen we bij de tribune van het voetbalveld tegen hen opbotsten. Ze hadden de windwijzer onder hun jas verstopt, maar het ding was zo groot, dat het zo half verborgen juist meer opviel. Wij wezen hen erop dat dit niet kon en dat ze de vis terug moesten brengen. Maar een van de jongens zei:

"Kijk daar, een vliegtuig" en hij wees met z'n vinger in de lucht. Ik keek in die richting, maar op hetzelfde moment lag ik op de grond. Tegen zoveel geweld waren wij niet opgewassen. Enkele maanden later kwamen wij ze weer tegen toen we kaartjes wilden kopen voor een matineevoorstelling in de Schouwburg. Ze hadden N.S.B.-pakjes aan en een van de twee liet zelfs z'n persoonsbewijs zien.

"Als je niet maakt dat je hier wegkomt, kun je een pak slaag krijgen," zei de jongen die mij een paar maanden geleden in de houdgreep had genomen. Om een aframmeling te ontlopen, zijn we maar vlug verdwenen.

Mijn ouders.

Op het einde van de tweede klas van de onderbouw van het Lyceum moest je kiezen tussen gymnasium en H.B.S. Om een en ander te bespreken waren mijn ouders uitgenodigd naar school te komen. Die middag hadden we les in de scheikundeklas. De conciërge kwam mij halen en bracht mij naar de kamer van rector van den Hout. De rector zat achter zijn bureau in zijn papieren te snuffelen en zonder van zijn werk op te kijken, gebaarde hij met z'n hand dat ik kon gaan zitten. Ondertussen was mijn vader, die in de wachtkamer zat te wachten, gewaarschuwd. Een gevoel van trots ging door mij heen, toen mijn vader binnenkwam. Een veertiger, knap en een kop groter dan ik, liep zelfverzekerd naar het bureau.

De rector die even over zijn bril opkeek, stond nu onmiddellijk van zijn stoel op en liep met uitgestoken hand naar mijn vader.

"Van harte welkom. Neemt U plaats," zei de rector uitnodigend en op zijn gezicht las ik een blik van verwondering. Na wat gepraat te hebben over het gezin en de boerderij, kwam mijn studie ter sprake.

"Om tot de studie veeartsenijkunde te worden toegelaten, moet je een diploma Gymnasium-B of H.B.S.-B hebben en gezien de cijfers, weliswaar geen onvoldoendes, maar ook alleen maar zessen en zevens, adviseer ik het laatste." De rector bracht nog in het midden dat het beroep fysiek veel van je lichaam vergde. Bang dat er toch nog een kink in de kabel zou komen reageerde ik hier onmiddellijk op:

"Bij het doornemen van mijn rapportcijfers heeft U terecht vastgesteld dat er vooral zessen en zevens opstaan, maar het onderste cijfer heeft U dan toch over het hoofd gezien." De rector keek enigszins verstoord in mijn rapport en las tot zijn eigen verbazing, "Lichamelijke Oefening 9."

Als je bij meneer Jansen, de sportleraar je vaardigheidsdiploma haalde, kreeg je voor de rest van je schooltijd een 9 op je rapport. Nico van Peer en ik waren de enigen van de klas die aan alle eisen hadden voldaan. Er was één onderdeel, waar ik moeite mee had. Bij het kogelstoten was de limiet 8 meter en dat was voor mij, omdat ik klein was, een handicap. Door regelmatig te oefenen had ik vrij gemakkelijk die grens overschreden.

"Dat veeartsen ook veebonken moeten zijn, is allang achterhaald. Als iemand sterk is, dan is dat mooi meegenomen, maar dat geldt even goed voor lenigheid. Het is overigens geen veearts maar dierenarts. Honden en katten, trouwens alle gezelschapsdieren, zijn steeds meer tot hun werkterrein gaan behoren."

Na mijn hartstochtelijk pleidooi, klopte de rector mij vriendschappelijk op de schouder en zei:

"Wanneer je iets heel graag wilt, bereik je dit bijna altijd door veel inzet en vlijt. Jij komt er wel."

Opgelucht dat er weer een hindernis genomen was, fietste ik naast mijn vader naar huis.

"Als we een beetje doortrappen, zijn we nog voor het eten thuis," zei mijn vader. Nog geen vijf minuten later, toen we juist de Hoge Brug gepasseerd waren, klapte de voorband van m'n fiets. Naast de fiets lopend, zetten we onze tocht verder. We liepen zo een kwartiertje zwijgend naast elkaar, toen mijn vader de stilte verbrak.

"Rector van den Hout, had gelijk met wat hij zei over inzet en doorzettingsvermogen, maar een zin kun je er nog aan toevoegen. Om te slagen in het leven moet je ook een beetje geluk hebben."

We kwamen te laat thuis voor het eten, maar ik had dit voettochtje met m'n vader voor geen goud willen missen.

Vol belangstelling informeerde mijn moeder hoe het allemaal gegaan was. Ik had de indruk dat mijn vader spraakzamer was dan anders. Hij vertelde dat alles naar wens verlopen was en dat hij hoopte, dat ik op de ingeslagen weg verder zou gaan. In het verleden had mijn moeder zich meer met de opvoeding van de kinderen beziggehouden dan mijn vader. Mijn vader was een harde werker en boer in hart en nieren. Maar verschillende bestuursfuncties waren er de oorzaak van, dat hij dikwijls van huis was. Bovendien was hij een verwoed handboogschutter en een hartstochtelijk duivenmelker, waardoor hij van zaterdagmiddag tot zondagavond druk bezig was met zijn hobby's.

In het vliegseizoen was het na de vroegmis duivenwachten. Heel de buurt stond dan op de uitkijk. Het was spannend om te zien hoe een duif zich hoog in de lucht uit een groep losmaakte en zich bijna loodrecht naar beneden liet vallen om even later op de klep te landen.

Door met wat graan te strooien lokte mijn vader de duif naar binnen om zo gauw mogelijk de gummiring van het pootje te halen, in een busje te doen om zo snel mogelijk de tijd van aankomst in de constateur vast te leggen. Als de duiven 's middags binnen waren, werd de klok naar het verenigingslokaal gebracht. Van hier uit ging hij naar de schutterijen dan zat mijn moeder met zeven opgroeiende kinderen alleen thuis.

Wanneer ik weer eens slaags was geraakt met mijn oudere broer, werd het haar weleens te veel en klaagde ze, dat ze overal alleen voorstond. Maar dit kwam zelden voor, want ze had de touwtjes stevig in handen. Mijn moeder regelde alles in het gezin en stond altijd klaar om te helpen. Toen de pastoor een hulpactie op touw zette om kinderen uit Rotterdamse gezinnen onder te brengen bij boerengezinnen in Brabant, was het vanzelfsprekend dat de deur wijd openstond. Ook de vier onderduikers vonden in het laatste jaar van de oorlog een veilig onderdak. En waar kon Peer Blauwsel terecht? De laatste jaren kon de scharensliiep, die in het grensgebied met zijn kar rondtrok, steeds moeilijker een slaappleaats vinden, omdat Peer door allerlei ouderdomskwaaltjes steeds meer ging stinken. Maar op de Zandhoeve was er tot het laatst een plaatsje in de stal. Een eindeloos geduld had mijn moeder ook met woonwagenbewoners van een naburig kamp. Dan kwam er weer een om één ei en hij was nog niet weg of er stond er een om een halve liter melk. De volgende wilde een armvol hooi voor zijn paard. En dat ging zo door. Soms elke dag en dan zag je weer een hele week niemand. Mijn moeder stond voor iedereen klaar. De kinderen die op het Hoekske woonden, een gehuchtje een kilometer voorbij de boerderij, gingen elke dag te voet naar school, ruim vier kilometer. Ze kwamen regelmatig bij de Zandhoeve langs om te drinken, maar stiekem hoopten ze op een appel of een boterham met spekvet en suiker.

Mijn moeder hield ook van dieren. Vooral poezen genoten haar bescherming. Op de boerderij liepen er altijd wel tien rond. Ze had een voorkeur voor lapjeskatten en witte poezen. Maar toen in de Tweede Wereldoorlog de zandweg verhard werd, was het met de witte poezen gauw gebeurd. Omdat ze doof waren, hoorden ze de auto's niet aankomen en werden ze het slachtoffer van het snelverkeer.

Vissen.

We hadden van mijn vader opdracht gekregen de zolder boven de paardenstallen op te ruimen. Omdat het nogal donker was, ging ik even naar beneden om een stallantaarn te halen. Louis had juist een paar dozen met tegels verzet, toen hij op een oude dekenkist stuitte.

"Kom eens kijken wat ik hier gevonden heb" riep hij, toen ik de trap op kwam. We maakten de kist open en er kwam een groot net tevoorschijn.

"We zullen eerst de zolder verder opruimen en dan kijken we wel of we iets met het net kunnen doen," zei ik.

's Middags gingen we direct het net naar beneden brengen en we legden het uit op het gras in de boomgaard. Het net was ongeveer tien meter lang en twee meter breed. We knipten het middendoor en kregen zo twee stukken van vijf bij twee. Bij de bouw van de nieuwe vaarzenstal, was er een restant lood overgebleven. We sneden het in repen en bevestigden om de vijfentwintig centimeter een stuk lood. Nu nog kurken vastmaken aan de andere lange zijde. In het Dokusbosje stonden kurkeiken en gewapend met een hakmes gingen we eropaf en al gauw hadden we een volle zak met kurk verzameld.

Goedgehumeurd gingen we terug naar de boomgaard, met een zak met stukken kurk op onze rug. We sneden de kurk in vierkante blokken en maakten ze aan de bovenzijde van het net vast. Tot onze teleurstelling bleek nu, dat de kurk niet bleef drijven. We deden de kurken er weer af en lieten alles veertien dagen drogen. Voordat we de kurk er weer aan deden probeerden we hoe het met het drijfvermogen van de kurk was gesteld. Toen de test positief uitviel, bevestigden wij de kurken aan het net. Met Mariahemelvaart, toen de processie rond de kerk trok, gingen we ons vistuig proberen. Dat deden we op deze feestdag, omdat dan bijna iedereen naar de kerk was en wij ongestoord konden vissen. Het was mooi weer en na het middageten gingen we op weg naar het Kattenven. Vroeger had hier een ven gelegen, maar men had er in de vorige eeuw weiland van gemaakt door diepe sloten te graven. Met het vrijgekomen zand werd het land opgehoogd. Het lag ten oosten van het landgoed "Visdonk." De sloten waren wel vijfmeter breed. We legden het net aan het begin van een sloot, met de zijde waar het lood het dichtst bij het water zat.

Aan de hoeken van het net maakten we vier touwen vast. We liepen ieder aan een kant en trokken heel voorzichtig aan de touwen, zodat het net langzaam in het water zakte. We hadden nog geen vijf meter gelopen of we voelden de touwen trillen. Een teken dat er iets in het net zat. Wij hadden afgesproken, dat het net op het droge moest worden getrokken aan de kant, waar de vis het dichtstbij was. Vlug haalden wij het net op, maar omdat de vis ongeveer in het midden zat, trokken wij allebei. Daardoor duurde het te lang en sprong de vis terug het water in.

"Het is jouw schuld," zei Louis. "De vis zat aan mijn kant." We spraken af, dat we in het vervolg bij twijfel, de kant van Louis op zouden trekken. Al gauw vingen wij een tweede exemplaar. Het ging goed en na een uurtje vissen, zaten er tien in het leefnet. Toen we tegen vijf uur thuiskwamen, was vrouw Baeke al terug uit de kerk. Ze vulde een teil met water en wij deden de vis erin. Toen ze er een scheutje azijn bij goot, vroeg ik:

"Waarom doe je dat?"

"Dan gaat de grondsmaak van de vis weg," zei ze.

De vissen, die, onderweg naar huis meer dan een half uur in een natte doek in het leefnet hadden gezeten, waren nog springlevend. Dat we alleen snoeken vingen, kwam waarschijnlijk, omdat de andere vis niet voldoende ruimte had om aan de snoeken te ontsnappen. We vingen ook alleen exemplaren van hooguit een half pond. Meestal waren ze nog kleiner. Een keer hebben we een snoek gevangen, die een klein snoekje had opgegeten. Wij hadden ons deze middag uitstekend vermaakt, want het was opwindend om te midden van de natuur met het vangen van vis bezig te zijn. Spannend omdat we steeds alert moesten zijn of de boer toch misschien nog kwam en de veldwachter moesten we ook in de gaten houden. Het voornaamste was echter, dat we de vis vingen om op te eten. Vissen vangen en dan weer terug in het water zetten is voor veel sportvissers een hobby, die hen veel ontspanning geeft. Talrijke dierenvrienden vinden het daarentegen een nodeloze kwelling voor de vissen.

Visdonk.

In de wijde omtrek was ik de enige, die naar het Lyceum ging. Dat ik zover van de stad woonde, was niet bevorderlijk voor het maken van vriendjes op school. Dat ik op de middelbare school weinig contact had, kwam echter niet alleen, omdat ik niet in de buurt van m'n klasgenoten woonde, maar vooral ook omdat ik me gemakkelijk afzijdig hield, mezelf moeilijk aansloot. Als ik niet op de boerderij hoefde te helpen, ging ik op woensdagmiddag meestal voetballen. Eén keer ben ik na de wedstrijd met een klasgenootje mee naar zijn huis gegaan, maar dat was geen succes. Ik kwam bij hem in een milieu dat zo anders was, dan de omgeving waarin ik woonde. In het begin voelde ik me niet erg op m'n gemak, maar door de vriendelijke, gezellige sfeer, viel al spoedig de verlegenheid van me af. Zijn moeder en ook zijn jongere zusje waren heel aardig. Ik had me weer, zoals altijd, nodeloos druk gemaakt. Ik stond op het punt te vragen om ook eens bij mij te komen, toen zijn zusje binnenkwam met een dienblad met twee kopjes thee erop en een trommeltje met koekjes.

"Jullie zullen wel zin hebben in een kopje thee." Ja, dat hadden we zeker, maar tegelijkertijd besepte ik, dat mijn moeder dit nooit zou doen.

John had ondertussen zijn stoommachine voor de dag gehaald. Het was een echte maar dan in het klein. Hij vulde de koperen ketel met water en stak een waxinelichtje aan en zette die kleine warmtebron onder de ketel. Door de warmte ging het water koken en toen er stoom tegen de zuiger kwam, ging deze op en neer. Ondertussen had John een verbinding tot stand gebracht tussen de machine en een klein draaimolentje en al spoedig begon het molentje te draaien en klonk de tingeltangelmuziek in het kamertje. Wat ik hier allemaal te zien kreeg, kon ik hem niet bieden. Daarom durfde ik hem niet te vragen om eens naar de boerderij te komen. Hoewel hij al een keer had laten merken, dat hij benieuwd was naar mijn eenden en konijnen en hij wilde ook weleens met de schapenkar rijden. Maar wanneer ik in zijn kamer rondkeek en al die spulletjes zag, dan dacht ik dat er voor hem bij mij maar weinig te beleven viel. Hij had een mooie kamer voor zichzelf met een eigen bed en een wastafel met alles erop en eraan. Zijn boeken stonden netjes op boekenplanken.

Wat zou hij zeggen van mijn studeerhoekje achter de plattebuis? Hier hadden ook mijn studieboeken een plaats gevonden. Ze stonden op de schoorsteenmantel tussen twee grote "kinderkopjes". Ik kon hem toch moeilijk de plek laten zien waar ik sliep. Een ijzeren ledikant in een hoek van de open zolder, met ernaast hopen graan, die daar waren opgeslagen om verder te drogen. Tussen de lakens zaten de graankorrels die tussen m'n tenen waren blijven zitten wanneer ik van de zoldertrap naar m'n slaappleatsje liep. En toch was ik er bijna zeker van, dat hij mijn levende have ook heel leuk zou vinden. Voor al deze moeilijkheden had ik nog wel een oplossing kunnen vinden, maar stel je nu eens voor, dat hij tijdens zijn bezoek naar de WC moest? Kon ik hem dan naar die oude poepdoos sturen? Met de jongens uit de buurt was dat geen probleem. Zij hadden thuis ook geen waterleiding en verkeerden in dezelfde situatie als ik. Hoe graag ik ook mijn liefhebberijen wilde laten zien, ik durfde hem niet uit te nodigen.

Als ik in de vakantie niet op de boerderij moest helpen, was ik, nu ik op het Lyceum zat, op mezelf aangewezen, want m'n vriendjes moesten werken. Louis had een baan op de kandijfabriek en we zagen elkaar alleen maar 's avonds. In het weekeinde waren we altijd met vieren. Ik was dus veel alleen. Maar ik verveelde mij nooit. Ik woonde vlak bij een mooi natuurgebied. Waar de landerijen van de Zandhoeve ophielden, begon het landgoed Visdonk. Het behoorde tot de bezittingen van de familie Lauwerijzen en bestond uit cultuurbos met er tussen prachtige lanen van beuken en eiken. Verder waren er uitgestrekte heidevelden met drie vennen, het Rozenven, het Snolleven en het Klokven. Bovendien waren er vier boerderijen en een woning voor de boswachter die tevens een beetje boer was. Overal stonden er bordjes "Verboden toegang." Daardoor was het een stiltegebied, waar flora en fauna met rust gelaten werden. De dorpsveldwachter had er toezicht, maar dat stelde weinig voor. Om ons te achtervolgen, had hij alleen een fiets. Op een zaterdagmiddag waren we in het bos en bij de kruising van de Dooie Dreef met de Beukendreef liepen we bijna boven op hem. In een reflex doken we gelijk het struikgewas in, maar hij kwam ons te voet achterna. Wij verspreidden ons en een kwartiertje later zag ik, terwijl ik me schuilhield achtereen rododendronstruik, dat hij met de fiets aan de hand naar huis ging. Toen we elkaar weer gevonden hadden, hoorde ik, dat Louis de banden van de fiets van de veldwachter had leeg laten lopen, zodat hij te voet naar huis moest.

Van de boswachter en zijn hond hadden wij helemaal niks te vrezen. Hij was eigenlijk ook boer, maar daarnaast was hij onbezoldigd rijksveldwachter en had zijn handen vol aan de boerderij en zijn hond was zo mak als een lam. Meestal zwierf ik echter alleen door Visdonk en ik kende de streek dan ook heel goed. De boeren kenden mij en wisten dat ik niks zou vernielen. Tijdens de paasvakantie was ik er al heel vroeg te vinden. Als de zon in het oosten opkwam, hoorde ik al van verre de balts van de korhoenders. Bij de overgang van weiland naar de heide, zag ik tientallen mannetjes, kenbaar aan hun rode vlekken op hun kop, driftig en met veel lawaai hun baltsdans uitvoeren. Het was machtig om ernaar te kijken. Het Snolleven, dat heel ondiep was, was een broedplaats voor kievieten. Op de eilandjes begroeid met pijpenstrootje hadden ze hun nest met meestal vier eieren erin. Wanneer ik zo door het ondiepe water van het ene eilandje naar het andere waadde, voerden de kievieten met een zovend geluid van hun vleugels duikvluchten op mij uit.

Het Rozenven was aan het verlanden. Het groeide langzamerhand dicht met moerasaardbei, waterlelie, pluimgras en er kwamen hier en daar wilgenbosjes. Het lag er zo stil en vanaf de zandweg op een goede honderd meter afstand, merkte je niets van al dat schoons. Voorzichtigheid was wel geboden, want er waren soms diepe kuilen en wanneer ik over de begroeiing liep, voelde ik soms dat het pakket van drijvende waterplanten onder mijn voeten wegzakte.

Met Pasen was het water nog ijskoud, maar aan het einde van de zomer zou het hier rood zien van de zonedauw en nog later bloeide er de blauwe klokjesgentiaan. Ik liep terug over een lagergelegen stuk, waar alleen maar dopheide stond. Als het zomer is zal hier weer de wilde orchidee bloeien. Ook staat hier de gaspeldoorn die over een maand getooid zal zijn met kleine gele bloempjes. De tijd was voorbijgevlogen en ik zag aan de stand van de zon, dat het al bijna middag was en om twaalf uur was het etenstijd.

Ik was van plan 's middags naar het Klokvennetje te gaan, maar dat ging niet door, want ik moest naar het land om mee te helpen met bieten op-één plukken. Je was ook wel in het open veld en je zag de leeuwerik loodrecht opstijgen, terwijl hij zijn hoogste lied zong, maar dat kruipen op je knieën en van elk bosje één plantje laten staan, was zo een eentonig werk dat de gedachten, dat heel dat grote veld nog gedaan moest worden, me ziek maakte.

"Hoe lang zullen we moeten werken om klaar te komen?" vroeg ik aan mijn vader.

"Als we goed doorwerken, zijn we vanavond klaar. Maar op de Vlaanderakker staan ook nog bieten, die moeten nog doorgehakt worden. Als we dat begin van volgende week doen, kunnen ze, als het weer goed blijft aan het einde van de week op-één geplukt worden." Omdat het doorhakken een secuur werkje was, hoefden wij niet te helpen. Ondertussen had ik allang uitgerekend, dat de school dan al begonnen was.

Twee paar duifjes.

Op een zonnige zondagmiddag eind juli ging ik naar mijn vriend Louis. Omdat Rinus en Jac naar een goudenbruiloftsfeest waren en dus niet konden komen, had ik met Louis afgesproken dat we na de Mis naar onze hut zouden gaan. Bijna heel de familie zat in de schaduw van een boom te genieten van de wel verdiende zondagsrust. Maar ik zag geen Louis. Dat was eigenlijk vreemd, want het was vaste gewoonte, dat we op zondagmiddag, meestal met ons vieren, maar soms ook met Louis alleen, eropuit trokken, mits het goed weer was. Bovendien hadden we het deze week nog afgesproken.

"Zit Louis nog binnen?" vroeg ik aan het gezelschap, waarvan er enkelen in slaap waren gevallen.

"Ik weet niet waar hij naartoe is" zei een van z'n oudere broers, "maar ik zal het wel even aan ons moeder vragen," en hij liep naar binnen. Direct daarop kwam vrouw Baeke naar buiten.

"Onze Louis moest nog even een paar bossen jonge aardbeiplanten naar Kees Klink brengen," zei ze.

"Is hij allang weg?", vroeg ik.

"Neen, hij is een kwartiertje geleden weggegaan" Omdat het naar Kees Klink wel een halfuurlopen was, zou het nog een klein uurtje duren voor hij terug kon zijn. Dat vond ik te lang om te wachten. Al die tijd kon ik aan de hut gaan werken.

"Wil je tegen Louis zeggen dat ik alvast naar de Beukendreef ben? Als hij dan fluit, wanneer hij er is, hoor ik hem wel."

"Goed, ik zal het hem zeggen."

Ik zei niet dat ik naar onze hut ging, want er waren in het gezelschap buiten wel enkelen die meeluisterden en pottenkijkers konden we hier niet gebruiken. Met een onprettig gevoel ging ik alleen op weg. Waarom moesten de kinderen er altijd voor opdraaien als er plotseling werk aan de winkel was?

In gedrukte stemming ging ik het bos in. Het was volop zomer en de zon scheen fel. Omdat de loofbomen voor wat verkoeling zorgden, besloot ik door de Dooie Dreef te gaan. Deze laan liep diagonaal door het landgoed en ongeveer op de helft ervan stond het Paviljoentje. Een paar honderd meter voor het centrum, sloeg ik linksaf en kwam zo in de Beukendreef, een prachtige laan, met aan weerskanten een dubbele rij bomen. Hoewel er wel tien beukendreven waren wist iedereen uit de buurt wat je bedoelde als je het over de Beukendreef had. Erachter lag een heideveld met hier en daar een berkenboompje. Omdat er overal bordjes met "verboden toegang" hingen, was het er altijd rustig en bij goed weer waren wij hier dan ook dikwijls te vinden.

Uit gewoonte richtte ik mijn blik omhoog, zoekend naar vogelnesten. Ook keek ik af en toe naar beneden, want als de jongen in het nest al wat groter waren, lag er ook ontlasting op de grond onder het nest. Bij de vierde of vijfde boom, zag ik op een zijtak, net waar de kruin begon, het nest van een duif. Daar een duivennest slechts uit enkele takjes struikheide bestaat, kon ik zien, dat er twee vlugge jongen in maten. De boom was helaas veel te dik om erin te klimmen. Een boom in de binnenste rij was echter veel dunner en met veel moeite lukte het mij om via deze stam in de kruin van de boom te komen. Terwijl ik met m'n handen een tak boven mijn hoofd vastgreep, zocht ik steun met mijn voeten op een tak onder mij en verplaatste ik mij voorzichtig schuivend naar de boom in de buitenste rij. Waar de takken van beide bomen bij elkaar kwamen, kon ik vrij gemakkelijk de overstap maken. Ik kwam nu zonder veel moeite bij het nest, waar de twee jonge duiven in zaten. Ze stonden op het punt om uit te vliegen. Omdat jonge houtduiven lekker smaken en bovendien op de lijst van schadelijke vogels staan, besloot ik ze mee te nemen.

Bij Louis thuiskwam zo een extraatje goed van pas. Omdat je bij het klimmen je beide handen moest gebruiken, stopte je normaal je vangst in je pet. Maar met dit warme weer had ik mijn pet thuisgelaten. Omdat er niets anders op zat, maakte ik de twee bovenste knoopjes van m'n overhemd los en liet de twee jongen naar binnen glijden. Om een stevige tak te zoeken waarlangs ik naar beneden kon klimmen, kroop ik een meter hoger in de boom. Ik had nog maar net een dikke tak die geschikt was, uitgekozen, toen de stilte in het bos werd verstoord door zacht gepraat, dat langzaam dichterbij kwam. Even later viel ik van schrik bijna uit de boom, toen ik diep beneden mij een uniform van de Duitse Kriegsmarine ontwaarde. Op hetzelfde moment hoorde ik rechts onder mij een geluid alsof er een kan met water werd leeggegoten. Ik keek onder mijn armen door in de richting waar het geluid vandaan kwam en zag een meisje, dat zat te plassen.

De matroos spreidde z'n gabardine regenjas uit op het zachte mos tussen het groen van de berkenboompjes op een plaats die door het gebladerte bijna geheel aan mijn oog werd onttrokken. Even later kwam het meisje weer in beeld en zag ik, dat het één van de leuke tweeling van Spark was, waar bijna alle oudere jongens van de school verliefd op waren geweest. Ik hoorde dat beiden op de jas gingen zitten, maar zien kon ik niets. Door de spanning had ik nog niet gevoeld in welke moeilijke houding ik me bevond, maar al gauw kreeg ik kramp in mijn linkerbeen, omdat dit been hoger stond dan mijn andere been. Ik boog me een beetje voorover, zodat ik meer op mijn handen kon steunen. Het was warm. Druppels zweet kropen langzaam langs mijn neus omlaag en vielen op de bladeren onder mij. Mijn rug deed pijn en tot overmaat van ramp begon een van de duiven met zijn vleugels te klapwieken. Ik kon het niet meer volhouden en draaide me een halve slag om en ik voelde me dadelijk al een stuk beter. Diep beneden mij hoorde ik zacht kreunen. Een mild briesje bracht enige verkoeling en door het opkomend windje vielen er gaten in het bladerdek en toen ik naar beneden keek, zag ik de jongen in zijn blootje op het meisje liggen. Met gebogen knieën en haar bovenbenen ver open gespreid, lag zij daar. Haar gezicht naast de blonde haren van de marinier straalde van genot. Haar hoofd bewoog zachtjes. Zo nu en dan deed zij haar ogen open. Haar glinsterende kijkers keken omhoog.

Het was net of ze me aankeek, maar ze zag mij niet. Haar kreunen was nu overgegaan in een onderdrukt gillen, maar doordat het bladstil was geworden, zag ik alleen maar groene bladeren. Het tafereel beneden had me zo opgewonden, dat ik wilde zien wat er daaronder gebeurde. Ik moest echter voorzichtig tewerk gaan, want ik was bang voor de gevolgen, wanneer ik ontdekt zou worden.

Behoedzaam verlegde ik m'n zwaartepunt en met m'n rechterhand greep ik een tak boven mij en verplaatste mij naar de buitenkant van de boom. Ik klom zover tot ik weer kon zien wat er zich beneden mij afspeelde. Terwijl de soldaat zich aankleedde, lag het meisje in al haar schoonheid nog roerloos uitgestrekt op de regenjas, omringd door het groen van de berkenboompjes, met haar blouse tussen haar armen en borsten geklemd. Voor het eerst van m'n leven zag ik een jonge naakte vrouw en het was mooi om naar te kijken. Terwijl het meisje haar slipje en kousen aantrok, maakte de jongen de onderjurk en de blouse van het meisje schoon. Vervolgens streek hij de plooiën van zijn regenjas glad. Toen het meisje zich ook had aangekleed, stapte het paartje op en ik keek de twee jongelui na tot ze in de verte uit het zicht verdwenen. Langs een dikke tak klom ik naar beneden. Door mijn gewicht boog de tak door, zodat ik met een klein schokje heelhuids op de grond belandde. Toen Louis verscheen, liet ik vol trots de twee duiven zien. Nu merkte ik pas, dat mijn hemd en m'n bloes onder de duivenstront zaten. In geuren en kleuren vertelde ik wat ik het laatste half uur had meegemaakt. Omdat we door de gebeurtenissen van die middag van streek waren, bouwden we die zondag niet verder aan onze hut, maar gingen we naar huis.

Thuis slachtten we de twee duiven, zoals we dat ook deden met Kippen. Ik legde de duif met gestrekte nek op het hakblok met de poten en de vleugels stevig bij elkaar en Louis pakte met de ene hand de kop van de duif en hield het diertje stevig met zijn nek op het hakblok. In de andere hand had Louis het hakmes en met één klap werd de kop van de romp gescheiden. Je moest de poten en vleugels goed bij elkaar houden, want anders sloegen ze met de vleugels en vloog het bloed overal in het rond. Toen ze uitgebloed waren, kwam vrouw Baeke en stak de duiven in een pan met kokend water, zodat de veren gemakkelijk uit te plukken waren. Het verdere werk lieten we aan een ander over. Het lijkt misschien een beetje cru, om jonge vogels uit het nest te halen, om ze vervolgens te onthoofden en daarna op te eten.

Maar we letten er wel op, dat de dieren niet onnodig pijn leden. 's Avonds in bed kon ik niet in slaap komen. In eindeloze herhalingen verdrongen zich de beelden van die middag voor mijn geest. Ik vroeg me af of ik niet gezondigd had tegen het negende gebod, door naar dat naakte meisje te kijken. Gerustgesteld was ik pas, toen ik bij de maandelijkse biecht niet de gebruikelijke drie weesgegroetjes kreeg als penitentie, maar vijf. Dus dat viel ook weer mee.

Bij de trappisten.

Half augustus organiseerden enkele leraren van het Norbertus Lyceum een fietstocht van drie dagen. De kosten waren een rijksdaalder. Ik mocht me ook opgeven. Een paar dagen voor het vertrek liep ik al zenuwachtig rond en maakte ik me druk om het onbekende dat komen ging.

Het begon al toen we van de school een lijstje kregen, waarop stond wat we allemaal mee moesten nemen. Een slaapzak of een wollen deken, een toiletas, wat zakgeld, materiaal om een lekke band te plakken, een lunchpakket. Dat waren spullen waarvoor mijn moeder wel kon zorgen, maar een pyjama had ze niet. Wij van het platteland sliepen in ons ondergoed. Toen m'n moeder 's zondags uit de kerk kwam, zei ze:

"Ik heb de oplossing al gevonden. Ik heb een pyjama van Kees Tak van de kruidenier geleend." Op de dag na Mariahemelvaart was het dan zover. Om acht uurs morgens vertrokken we vanaf het schoolplein in de richting van de Belgische grens. Een sliert uitgelaten jongens, twee aan twee naast elkaar, verliet zingend de stad. Via de Kalmthoutse hei reden we door België in oostelijke richting en we waren tegen twee uur in Zundert.

Nadat we hier in een ouderwets boerencafé onze boterhammen opgegeten hadden, klommen we weer op de fiets en reden we tegen drie uur de oprijlaan van het Trappistenklooster in. Verscholen tussen oude bomen, omgeven door een hoge muur, lag daar het klooster als een fort, omgeven door weilanden en akkers. Het torentje van de kapel priemde zijn spits hoog boven het hoofdgebouw uit.

We kwamen eerst bij het poortgebouw en trokken aan de bel. Er verscheen al spoedig een broeder in bruine pij. Ons bezoek aan het klooster was kennelijk door de leraren al geregeld, want zonder iets te zeggen, draaide hij de sleutel om en ging ons voor over de binnenplaats. Nadat hij nog eens een deur geopend had, kwamen we in de tuin, waar paters in grijswitte pij boontjes zaten te doppen. Het was er stil en koel.

Om drie uur begon het klokje in het torentje van de kapel de vesper te luiden. Alle kloosterlingen stapten zwijgend op en begaven zich naar binnen. Van alle kanten kwamen er nu paters en broeders tevoorschijn, allemaal op weg naar de kapel. De broederportier nodigde ons uit hem te volgen. Hij leidde ons naar een balkon. Van hieruit overzag je de pracht en praal van de kapel, met voor op het priesterkoor de kloosterlingen. Toen het Gregoriaans gezang door de kapel weerklonk, waande je je in een andere wereld. Op weg naar de refter, legde de broeder uit dat de paterstrappisten niet mochten praten en nooit vlees aten. Werken en vooral mediteren en bidden was hun levensdoel. De refter was de ruimte waar de kloosterlingen hun karige maaltijd gebruikten. Het was zeer eenvoudig ingericht met lange tafels en banken. De bewoners van het klooster kregen wel elke dag een flesje bier, mits het geen vasten- of onthoudingsdag was.

De slaappleatsen waren gauw bekeken en ook het sanitair was minimaal. De toiletten waren een soort poepdozen, waarbij de ontlasting rechtstreeks in de beerput viel. Dat was trouwens bij mijn thuis op de boerderij ook nog het geval. Het was eigenlijk een milieuvriendelijke methode. Badkamers heb ik er niet gezien. Om vier uur kregen de grotere jongens een flesje bier en wij, de jongeren ieder twee lekkere appels. Ik kon me niet aan de indruk onttrekken, dat de paters ook wel zin hadden in een appel of een biertje, maar ze kregen niks. Waarom toch dit ascetisch leven? Waarom die systematische onthouding van zingenot?

De helft van de jongens was in de schaduw onder de bomen gaan zitten en op sommige plaatsjes was een heftige discussie aan de gang, terwijl verderop enkele jongens op het gras lagen te slapen. Omdat het het bedoeling was dat we om vijf uur verder gingen, had ik nog een half uur om de boerderij te bekijken.

Op weg daarheen kwam ik voorbij het kerkhof, waar een broeder een graf aan het delven was. Toen ik naar de bekende weg vroeg, zei de man:

"De oudste pater van het klooster is gisteren gestorven en hij wordt overmorgen begraven." Zonder op te kijken ging hij verder met spitten. Het gat vond ik erg smal. Daarom zei ik:

"Dat gat is toch veel te smal, daar kan toch nooit een kist in?" De broeder hield nu op met graven en stak z'n schop in de hoop uitgegraven zand.

"Er gaat ook helemaal geen kist in. De kloosterlingen worden in hun habijt begraven. Waarom een dure kist in de grond stoppen?" De broeder pakte z'n schop weer op en plaatste hem op de bodem van het graf.

"Nog twee steken," mompelde hij, "Je moet het gat ook niet te diep maken, want dan komen ze van de winter in het water te liggen. Sommigen vinden dat een minder prettig idee, maar volgens mij maakt het allemaal niks uit." De broeder kon zo nog wel een uur aan de praat blijven, maar ik moest opschieten. Ik bedankte hem voor zijn uitleg, wenste hem nog een goedemiddag en liep vlug naar de stal. De koeienstal was net van schoon stro voorzien en enkele broeders haalden de koeien die heel de dag in de wei achter het klooster gelopen hadden, om ze te melken. Het was een modelbedrijf en een van de eerste, waar machinaal gemolken werd. Het klooster had maar liefst veertig melkkoeien en het nodige jongvee. Broeder Franciscus, de bedrijfsleider was zeer spraakzaam. Nadat hij een paar broeders instructies had gegeven, nodigde hij mij uit naar de stal met jongvee te gaan kijken. Zonder mijn antwoord af te wachten liep hij al vooruit.

"Jij bent zeker ook een boerenzoon? Wij hadden thuis een gemengd bedrijf, maar nu ben ik al ruim dertig jaar hier." Voltrots toonde hij z'n kalfjes. In zes boxen lagen vier tot zes kalveren volop in het stro. Het was een lust om naar al dat moois te kijken en te luisteren naar het verhaal van de broeder, een boer in hart en nieren. Maar dan plotseling stakte zijn vrolijk gebabbel. We waren in de laatste afdeling gekomen, waar de allerjongste kalfjes tot drie maanden oud ondergebracht waren. Een kalfje van een paar dagen oud lag plat in het stro in een box alleen.

"Vanmorgen is de veearts er al bij geweest, maar het beestje is nog niet veel beter. Het kalfje heeft diarree en de veearts heeft poeders klaargemaakt. Om de twee uur moet ik een eetlepel opgelost in een halve liter gekookt water, met de fles en een kunstspeen, aan het kalf geven." Broeder Franciscus praatte aan één stuk door, maar toen ik op mijn horloge keek, zag ik tot mijn schrik, dat het al over vijf was. De rondleiding door de veestallen had langer geduurd dan de bedoeling was en meneer Hobbelen kwam mij persoonlijk tot de orde roepen.

"Je moet je aan de regels houden en je niet van de groep afzonderen." Meneer Hobbelen had gelijk en ik beloofde, dat het niet meer zou gebeuren. Broeder Franciscus deed bij het afscheid nog een duit in het zakje. Hij zei toen hij meneer Hobbelen een hand gaf.

"Als hij uw school doorlopen heeft, wordt hij misschien mijn opvolger."

We sprongen op de fiets en in een ruk ging het naar Alphen, onze eerste halteplaats. We sliepen bij een boer op de hooizolder. Voordat ik in slaap viel overdacht ik: "Als ik geen veearts kan worden, zou ik best boer willen zijn, maar niet in een klooster." Elke keer als ik door bepaalde gebeurtenissen sterk geëmotioneerd was, had ik de meest gekke dromen. Zo droomde ik die nacht dat ik in het buitenland op een kerkhof liep, waar grote marmeren grafkelders en rijk gebeeldhouwde kapelletjes in lange rijen naast elkaar lagen. Het was nacht maar het was niet donker, want de maan stond helder aan de hemel. Plotseling realiseerde ik me dat de maan recht boven me stond. Het was ook net of hij veel groter was dan anders en ik kreeg een beklemd gevoel. In panische angst rende ik tussen de grafzerken door en kwam op een open vlakte. Ik zag alleen maar lege ruimte en nergens beschutting voor de maan die recht naar beneden viel. Een zacht geluid van vallend zand drong tot me door en ik zag dat ik voor een groot gat stond, waar honderden monniken constant zand op transportbanden gooiden die geluidloos het zand naar boven brachten. Een van de gravers kwam het me uitleggen. Hij maakte met z'n schop een kuiltje Van een halve meter diep, pakte een grote ronde steen en liet van een meter hoogte de steen in het kuiltje vallen.

"En zo verdwijnt de maan straks in dat grote gat," zei hij.

Toen liep hij weer snel terug naar z'n werk, waar hij even later met de maan in het gat verdween en alles werd donker en er was alleen maar duisternis. Toen werd ik wakker en voelde ik dat m'n blaas overvol was. Op de tast vond ik de zoldertrap en even later, klonk het gekletter van vallend water op de stenen van de gierkelder mij als muziek in de oren.

De tweede dag reden we langs de Oisterwijkse vennen en overnachtten we in de garage van een hotel. Ik voelde me eenzaam en alleen. De laatste dag ging heel de groep 's middags zwemmen, maar omdat ik de zwemkunst niet meester was, ging ik met een jongen die vergeten had z'n zwembroek mee te nemen, naar het dorp, waar we op de kermis wat snoep kochten. In het Mastbos hebben wij bij een uitspanning nog een glaasje limonade gedronken en tegen de avond waren we weer terug op school, waar een van de leerlingen namens alle jongens de leraren bedankte voor het uitstapje. Terwijl de avondschemering onder de takken van de bomen viel en het langzaam donker werd in het bos, reed ik naar huis en gingen mijn gedachten uit naar wat me in de toekomst nog te wachten stond.

Een bekeuring.

Mijn twee oudere broers waren begonnen de suikerbieten te rooien in de Nederheide en twee dagen later gingen ze de bieten ontkoppen en in de bietenwagen laden om ze daarna naar de suikerfabriek te brengen. Het liep tegen Allerheiligen en het was bitterkoud. Toen ze de wagen vol hadden, zei mijn oudste broer:

"Ga jij maar binnendoor naar huis, die weg is veel korter. Als je stil op de wagen zit, krijg je het maar koud." Hij spoorde de paarden aan en de sterke Belgen vielen in de strengen en langzaam zette de zware vracht zich in beweging, diepe sporen in het bietenland achterlatend. De wagen moest een heel eind omrijden. Mijn jongste broer bleef nog even kijken, maar toen hij zag dat alles goed verliep, sprong hij over de sloot en liep over het voetpad in de richting van het landgoed Visdonk. Toen hij bij de eerste dreef van Visdonk kwam, begon het te sneeuwen. Grote, natte vlokken kwamen vanuit het noorden aanwaaien. De sneeuw maakte hem nat en koud.

Binnen enkele minuten was hij kletsnat en voelde hij het water over zijn rug lopen. Om zich wat te verwarmen, zette hij het op een lopen. Met zijn kop in de kraag van zijn overall gedoken, rende hij het bospad af, met zijn ogen gericht op de weg voor hem. Zo snelde hij voort terwijl de sneeuw de omgeving om hem heen veranderde in een witte wereld vol pijn en ellende.

Bij de boerderij van Verhulst gekomen, werd het geluid van de wind die de sneeuw door de bomen joeg, overstemd door een kreet: "Halt politie!"

Toen mijn broer in de richting keek waar het geluid vandaan kwam, zag hij onder de rieten overstek van de schuur de dorpsveldwachter staan. Zijn eerste reactie toen hij politie zag, was weglopen. Maar aangezien hij niks op zijn geweten had, ging hij naar hem toe.

"Wat moet jij hier? Heb je de bordjes "Verboden Toegang" niet gezien?"

Mijn broer probeerde hem uit te leggen, dat hij samen met zijn oudere broer bieten had geladen en dat zijn broer hem aangeraden had de kortere weg door Visdonk te nemen. De veldwachter dook nog verder onder het rieten dak weg en haalde zijn boekje uit z'n binnenzak.

"Krijg ik nu een bon?" vroeg mijn broer, maar nog voordat de veldwachter iets kon zeggen herinnerde mijn broer zich ineens dat elke woensdagmiddag het landgoed vrij toegankelijk was om hout te sprokkelen. Dat hij daar nou niet eerder aan gedacht had. Blij met de Ontdekking, dat er geen reden was hem een bekeuring te geven, riep hij bijna juichend.

"Je mag toch op woensdag houtsprokkelen?" Even keek de veldwachter op hem neer. Verbaasd over zoveel verzet, zei hij met een triomfantelijk gezicht.

"Maar je was toch geen hout aan het sprokkelen? Je liep door het bos, omdat je te lui was achterom te lopen", en zonder clementie begon hij te schrijven. Toen de bon was ingevuld, scheurde hij de doordruk eruit en gaf het papiertje aan mijn broer.

"Geef dit maar aan je vader". Mijn broer griste de bon uit z'n handen en wilde wegrennen.

"Nee, nee, je gaat terug naar de weg waarlangs je gekomen bent,"

Dit ging te ver. Getergd door zoveel onredelijkheid, schreeuwde mijn broer uit:

"Nee, je kunt doodvallen!"

Nat van tranen en smeltende sneeuw, rende hij naar huis. Hij voelde de kou van sneeuw, regen en wind niet meer. Een diepe wrok welde in hem op. Zo'n grove onbillijkheid kon hij niet begrijpen. Thuisgekomen liet hij zich op een stoel vallen en met zijn hoofd in zijn handen met zijn ellebogen op de tafel rustend, jankte hij van kwaadheid. Na het avondeten las mijn vader de bekeuring nog eens goed door en hij merkte op, dat de datum onjuist was ingevuld. Er stond woensdag 28 oktober, terwijl 28 oktober op een donderdag viel.

De volgende morgen waren mijn vader, mijn twee broers en de buurman erwten aan het dorsen. De ouderwetse dwarsdorser rukte met een hels lawaai het droge erwtenloof uit elkaar, wat met een enorme zwarte stofontwikkeling gepaard ging. 's Morgens kort na acht uur kwam de veldwachter, geflankeerd door een agent het erf oprijden. Ik stond op het punt naar school te fietsen, maar nu bleef ik nog even wachten, benieuwd naar wat er zou gebeuren. Mijn vader maakte geen aanstalten het werk stil te leggen.

"We moeten dat papiertje terug hebben," riep het agentje dat door de veldwachter de schuur was ingestuurd.

"Wat zeg je?" riep mijn vader, terwijl hij z'n handen aan z'n mond hield.

"We willen graag dat papiertje terug." Maar ook met een hand aan een oor kon mijn vader niet verstaan wat de gezagdrager zei. Omdat dit nog wel even kon duren, wachtte ik niet langer, want anders kwam ik te laat op school. 's Avonds hoorde ik hoe het verder was gegaan. De veldwachter had zelf nog een poging ondernomen om mijn vader uit te leggen wat de bedoeling was, maar ook hij slaagde er niet in zijn boodschap over te brengen. Toen de gezagdragers net zover onder het stof zaten als de dorsers, gaven zij het op. Ze zouden de volgende dag terugkomen, maar ze hebben zich niet meer laten zien.

De afrekening.

Elke zondag gingen we met een groepje uit de buurt naar de Mis van halfnegen in de Sint Jozefkerk. Zo was het ook die eerste paasdag. De klok had nog geen acht uur geslagen toen we op het bruggetje over de Turfvaart bleven hangen.

De ouderen gingen op de leuning van de brug zitten en vertelde elkaar wat ze die week beleefd hadden.

"Kijk," zei één van ons, " daar komt de snotvreter."

"Hij schijnt achter de dochter van de hoofdonderwijzer aan te zitten," wist Rinus Uytdehaag te vertellen.

Ondertussen was het zo langzamerhand tijd om naar de kerk te gaan. Tegenover het café van Eekelen lag de wei van vrouw Jacobs. De weg was pas opnieuw bestraat en lag wel een halve meter hoger dan de wei. Tussen de weg en de wei was een haag van meidoorns, die als afrastering fungeerde.

"Daar komt meester Reinders weer aan," riep Louis. "Zeker op zoek naar zijn geliefde."

En ja hoor, aan de overkant van de straat, kwam hij op z'n hoge fiets met grote snelheid aanrijden. Toen hij op gelijke hoogte voorbij fietste, riep iemand uit het groepje: "Vuile snotvreter!"

Als door de bliksem getroffen gooide meneer Reinders zijn stuur om en kwam naast om rijden. Hij bleef op het fietspad en wij liepen op het trottoir.

"Wie riep hier zo vriendelijk?" "Wij allemaal," zei ik, "maar ik moet nog met jou afrekenen."

"Ik weet niet wat je bedoelt". Jullie zijn een stelletje asociale schurken die een afstraffing verdienen en op hetzelfde moment kreeg ik een stevige draai om mijn oren toegediend, waardoor ik even door mijn knieën ging.

"Je zit hier niet op school," riep ik.

Toen meester Reinders wilde weggrijden, pakte ik z'n bagagedrager vast en met alle kracht die in mij was en geholpen door Louis duwden wij de fiets dwars over de weg en een paar seconden later vloog meneer Reinders met fiets en al in de doornhaag en belandde plat op zijn buik in de wei van vrouw Jacobs, waar hij wat later overeind krabbelde.

Zwemles.

Om zich tegen een invasie van het geallieerde leger zo goed mogelijk te verdedigen, bouwden de Duitsers versterkingen langs heel de westkust van Europa. Ook in het achterland werden volop verdedigingslinies aangelegd, waarachter bij een eventuele doorbraak van het invasieleger, de Duitsers zich konden terugtrekken.

Ten zuiden en westen van de stad werd een tankval gegraven en bij de toegangswegen naar de stad werden bunkers gebouwd. De boerderij kwam nog juist buiten de verdedigingslinie te liggen. In een groot kamp werden de mensen ondergebracht, die aan de tankval moesten werken. Toen de werkzaamheden zover gevorderd waren, dat er voldoende water in stond, werd er veel in gezwommen.

Voor de oorlog ging ik weleens met Frie en Lewie Linders in de Molenbeek zwemmen. Dat moest altijd stiekem gebeuren, want zwemmen dat was bij ons thuis absoluut verboden. In de beek leerde ik de zwemkunst niet, want het water was veel te ondiep. Dat was bij de tankval anders. Die was op sommige plaatsen wel drie meter.

Toen ik voor de eerste keer meeding, probeerden de jongens van Linders en Rinus Uitdehaag mij de zwemkunst bij te brengen. Maar het duurde even voordat ik het enigszins onder de knie had. Met de schoolslag kon ik de tankval overzwemmen, maar ik moest onderweg geen obstakels tegenkomen of afgeleid worden, waardoor ik letterlijk van slag raakte en hoestend en proestend met moeite de kant bereikte. Daar ik bij deze panieksituaties veel water binnenkreeg, had ik wel een kwartier nodig om weer een beetje op adem te komen. Het duiken ging heel goed. Juist in een bocht, waar de tankval naar het westen afboog, stond een dragline half weggezakt in het water met z'n lange arm die schuin omhoogstak, reikte hij tot bijna het midden van de tankval. De grijper en de stalen kabel waren gedemonteerd door ondergrondse verzetsstrijders en nu gebruikten wij hem als springplank. Door z'n lengte veerde de arm behoorlijk door, wanneer je op handen en voeten voorzichtig naar boven klom. Had je de top eenmaal bereikt, dan was het helemaal opletten. Als je maar een beetje doorboog in je knieën, dan sloeg de arm al wel een halve meter uit. Doordat de toestand boven zo labiel was, moest je op het juiste moment en in de goede richting afspringen.

Dit bleek voor mij van levensbelang te zijn, want bij m'n laatste sprong, sloeg ik met mijn benen door en kwam ik onder een hoek van meer dan honderd graden in het water.

Bij de vorige sprongen had ik nooit problemen gehad. Nadat ik in het water gekomen was, liet ik me een paar seconden uitdrijven en zwom dan met de schoolslag onder water verder. Ik was daar zo bedreven in geraakt, dat ik nog adem overhield om aan de overkant te komen. Bij de laatste sprong realiseerde ik me, onderweg naar beneden, dat ik niet in de goede richting zat. Na ongeveer vijf slagen ging ik staan en toen ik geen grond onder mijn voeten voelde, raakte ik in paniek. Ik deed automatisch mijn open. Ik zag dat het lichter werd en plotseling voelde ik iets waaraan ik mij vast kon grijpen, maar bijna op hetzelfde ogenblik was ik het weer kwijt.

Hoe lang het duurde, weet ik niet, maar ik voelde, dat ik weggeduwd werd. Ik dacht in de verkeerde richting. Er werd aan m'n haar getrokken, maar ik had het gevoel, dat ik de andere kant op moest. Was Ik maar nooit van die kraan gedoken. Ik wil verder leven en ik dacht ook aan mijn moeder. "Wat zal zij zeggen? Wat een verdriet zal ze hebben?" Het water ruiste in m'n oren en even later hoorde ik stemmen en voelde Ik dat ik op het zand lag.

Later vertelden mijn redders mij, wat er precies gebeurd was. Frie stond klaar om op de dragline te klimmen en zag, dat ik na mijn duik niet meer boven kwam. Hij sprong onmiddellijk te hulp, maar trapte zich los, toen ik hem vastgreep. Daarna kwam Rinus mij te hulp en hij heeft mij met duwen en trekken aan m'n haar naar de kant gebracht. Ik werkte tegen, omdat ik dacht, dat ik de andere kant op moest. Na een halfuur was ik weer wat opgeknapt en brachten mijn vriendjes mij naar huis. Toen we er bijna waren zei ik dat ze niet verder mee moesten gaan. Ik had liever, dat ze thuis niets te weten kwamen. Zouden mijn ouders erachter komen, dan zou ik een flinke straf krijgen. Onder het eten zei mijn moeder:

"Jacques, je bent zo stil, ik denk dat je ziek wordt." Ik had ook geen eetlust en m'n ogen en m'n keel deden pijn en ik barstte van de hoofdpijn. Om middernacht werd ik wakker en ik voelde me goed. Maar slapen deed ik niet meer. Nu alles stil om mij heen was, voelde ik veel sterker dan overdag het ruisen van het water in mijn oren en steeds kwam dat nare gevoel van spijt terug.

Spijt dat ik van die kraan gedoken was. Hoe had ik zo dom kunnen zijn? En toen ik niet meer boven kwam, besefte ik voor het eerst pas goed hoe graag ik wilde leven. Ik was nu klaarwakker en ik hoorde alleen het water dat me gevangen hield. Ik was helemaal alleen. Pas tegen de morgen viel ik even in slaap.

Pruimpjes.

Omdat ik niet kon slapen was ik voor dag en dauw het bed uit. Het weer was omgeslagen. Regenen deed het niet, maar er stond vrij veel wind en het was koud. De frisse morgenbries, die langs mijn haren streek, deed het ruisen van het water even ophouden. Omdat ik nog eens wilde praten over het voorval van de vorige dag, ging ik naar het huis van Frie Linders, maar hij was niet thuis. Ik wilde weer weggaan, toen Lewie het erf kwam opgereden. Lewie had in de meidagen van '40 een arm verloren, maar het was verbazingwekkend hoe hij met zijn handicap wist om te gaan. Hij kon ontzettend lang onder water blijven en dan zwom hij zo, dat z'n stompje net boven water uitstak. Als een duikboot kwam hij dan langzaam naar boven. Aan z'n handelingen zag je niet dat hij maar een arm had.

Na een paar spelletjes tafeltennis, gingen we een eindje lopen. Zonder een bepaald doel liepen we naar Visdonk en via het Klokvenneke kwamen we langs de Oude Turfvaart weer terug. Tegen half twaalf kwamen we voorbij de boerderij van Marijn Potters. Een mooie langgevelboerderij, met een rieten dak. Aan de kant van de boomgaard was later tegen de schuur een varkensstal gebouwd. Het dak van de nieuwe stal begon onder de overstek van de schuur en liep dan schuin naar beneden en was op het einde hooguit één meter van de grond.

"Kijk," zei Lewie, "pruimpjes" en hij wees naar een pruimenboom, waarvan de takken over het dak hingen en zo rijk beladen waren, dat sommige takken op het dak rusten. Het liep tegen de middag en een sappig pruimpje zou wel smaken.

"Het is bijna twaalf uur," zei Lewie. "Ze gaan zo eten."

Toen we even later hoorden, dat ze het Angelus aan het bidden waren, was de kust vrij. We kropen door de beukenhaag en kwamen zo in de boomgaard. Bij de stal gekomen, ging ik met m'n rug tegen de muur staan met mijn handen naar beneden en in elkaar gevouwen. Nu kon Lewie een opstapje maken door z'n ene voet in mijn handen te zetten en de andere op mijn schouder. Vervolgens zette ik m'n voet op het houten blok dat in een grote kram voor de deur geschoven was, waardoor de deur alleen van buiten open kon. Lewie pakte mijn uitgestoken hand en trok mij op het dak. We waren er zo vast van overtuigd, dat we voorlopig niet gestoord zouden worden, dat we op ons gemak de mooiste pruimen in onze zak staken. Ze waren niet groot, maar wel lekker.

Toen we onze zakken halfvol hadden, ging de achterdeur open en kwam de boer naar de mestvaalt. Stokstijf bleven wij zitten. Terwijl hij stond te plassen met een hand aan z'n broek en zijn blik op oneindig mag hij ons ineens op het dak zitten. In een reflex sprongen wij tegelijk van het dak van de varkensstal en terwijl wij buiteland over elkaar wegvluchtten, riep Marijn:

"Ik loop mee, wacht even, ik loop mee."

Bij de omheining had hij ons bijna ingehaald, maar omdat wij sneller onder de draad doken, kreeg hij ons niet te pakken. Tot aan de Turfvaart bleef hij achter ons lopen, voordat hij het opgaf. Hijgend van uitputting lieten wij ons in het gras vallen en toen ontdekten we pas, dat onze broeken nat waren en dat de pruimenmoes over onze billen liep en het sap in onze schoenen stond.

"Wat kan die man hardlopen" hijgde Lewie terwijl hij zijn schoenen uitdeed.

D-day.

De dag van 6 juni 1944 was nog maar net begonnen, toen een enorme geallieerde legermacht landde op de kusten van Normandië. Honderden bommenwerpers verstoorden de nachtelijke stilte. Tegelijkertijd vuurden bulderende kanonnen vanaf oorlogsschepen hun dodelijke lading op de vijand af. Het Duitse leger bood hevige tegenstand. Na grote verliezen van mensenlevens aan beide kanten, werd het vijandelijke leger langzaam het land ingedreven.

Na de verovering van Normandië, rukte het geallieerde bevrijdingsleger door België op in de richting van de havenstad Antwerpen.

Ondertussen werd op school weer lesgegeven, maar het had niet veel te betekenen. In het uur van meneer van Laarhoven, werd meer over de invasie gepraat, dan over natuurkunde. Meneer van Eck, leraar scheikunde, was officier en moest onderduiken en na de bevrijding was hij actief in het leger.

Toen Antwerpen werd veroverd, vluchtten veel Duitsers, die in Zuid-West Nederland gelegerd waren, in paniek naar het oosten. Met alles dat wielen had, trokken ze in de richting van "die Heimat." Voordat de Duitsers de stad verlieten, staken ze de kazerne in brand. Het verzet in de stad was er vlug bij en stopte enkele NSB'ers achter slot en grendel. Maar toen de Duitsers na een paar dagen terugkwamen, moesten de leden van het verzet onderduiken. De vier onderduikers die bij ons op zolder sliepen, haalden een vracht kolen op de kazerne, waarvan we heel de winter konden stoken.

De volgende weken was het betrekkelijk rustig aan het front. Om de tankval, die de Duitse weermacht ten zuiden van de stad aan het maken was, te voltooien, hielden de Duitsers een razzia onder alle mannen boven de zestien jaar. Verschillende jongens uit mijn omgeving werden opgepakt en moesten hun persoonsbewijs afgeven. Bij die razzia verschenen de Duitsers ook in onze straat. Louis, zijn broer en ik vluchtten het veld in, maar toen er een schot gelost werd liep de broer van Louis naar de Duitsers en werd hij meegenomen. Louis en ik renden door naar onze ondergrondse schuilplaats en zijn na een paar uur weer tevoorschijn gekomen.

Op een middag half september werd de middagstilte verbroken door het monotoon geronk van naderende vliegtuigen. We liepen naar buiten en zagen vanuit het westen een vloot van vliegtuigen langzaam dichterbij komen. Een stroom van vrachtvliegtuigen, bommenwerpers en jagers, die de armada beschermden, verplaatste zich naar het oosten. De grote zweefvliegtuigen vlogen zo laag, dat je met het blote oog de kabels kon zien, waarmee de machtige zweefvliegtuigen aan de sleepvliegtuigen vastzaten.

De eerste bommenwerpers verdwenen in de mistige lucht in oostelijke richting, terwijl steeds meer vliegtuigen boven onze hoofden overkwamen.

Een dof dreunen van honderden motoren was om ons heen. En het hield niet op. Als in een stoet trokken steeds nieuwe formaties voorbij. Het machtsvertoon duurde wel een uur. Ik weet het niet meer. Het was net of je gevoel voor tijd weg was. Zo een schouwspel deed je even alles vergeten. Toen het laatste toestel in de verte verdween en het weer stil werd, had ik het gevoel dat de oorlog spoedig voorbij zou zijn. Maar dat viel tegen. Het offensief van de geallieerde troepen, was ten noorden van Antwerpen vastgelopen. Het was al bijna twee maanden rustig toen in de laatste week van oktober er een eenheid van de cavalerie in de straat verscheen. Voor elk kanon stonden vier paarden. Ze reden door naar de Heistede, waar het geschut onmiddellijk achter in de boomgaard in stelling werd gebracht. Dit was nog het echte paardenvolk. Ik dacht dat de Duitsers alles gemotoriseerd hadden, maar dit was een eenheid van de oude ruitery, zoals ik die gezien had bij de grote manoeuvres van het Nederlandse leger vlak voor de Tweede Wereldoorlog. Toen speelde het paard nog een belangrijke rol in het leger. Als er een nieuwe lichterij rekruten voor hun nummer op moesten komen, waren het meestal boerenzoons, die bij de cavalerie ingedeeld werden.

De Duitsers waren nog maar goed en wel op het erf, of ze begonnen commando's te schreeuwen. De boer kreeg van de commandant van de compagnie opdracht de stal te ontruimen en schoon te maken, want zijn paarden moesten eten en uitrusten. De boer moest ook voor haver zorgen. Twee soldaten kropen door een droge sloot in de richting van de grens. Op een haspel zat telefoondraad, die afgewikkeld werd en naar de voorste linies in de richting van België werd gebracht. Waarnemers gaven de plaatsen door, die belangrijk waren voor de kanonnières. Na een paar uur kwamen de eerste coördinaten via de telefoonlijn binnen en al spoedig vlogen de granaten in de richting van de Belgische grens. Enkele minuten later werd het vuur beantwoord en spoedig spatten tientallen granaten in de omgeving van het Duitse geschut uit elkaar. Tegen de verwachting in duurde de beschieting maar even en bleef het die dag rustig. In de namiddag staken de Duitsers de huizen en boerderijen aan de bosrand in brand. Toen het donker werd, trok de Duitse cavalerie zich terug.

De volgende ochtend, heel vroeg, barstte de hel los. De boerderij stond een goede twee honderd meter zuidelijk van de tankval, juist op het gedeelte, waar de tankval nog niet klaar was. Bij de weg had men een bunker gebouwd. Op het stuk land, waar de tankval nog niet voltooid was, hadden de Duitsers landmijnen gelegd. We doken de schuilkelder in. De geallieerde troepen beschoten nu alles wat in de buurt van de tankval lag. Onophoudelijk ontploften de granaten om ons heen. Diep in de schuilkelder weggedoken, drong het doffe dreunen van de granaatinslagen tot ons door. Voorlopig voelden we ons veilig en af en toe bracht "Pipo" een van de vier onderduikers, verslag uit. Zij waren tijdens de beschieting nog niet in de schuilkelder geweest.

"Boer," riep Pipo bij de ingang van de schuilkelder. "Er liggen een paar koeien dood in de wei, Zullen wij ze gaan halen?" Mijn vader vond het te gevaarlijk. Toen het na een paar uur rustig werd, verlieten wij een voor een onze ondergrondse schuilplaats. Er was een granaat op de hoek van de keuken gevallen, een andere granaat had een krater geslagen midden op het erf en een blindganger had het dak van de schuur doorboord. De onderduikers hadden de koeien toch gehaald en waren de dieren in stukken aan het snijden.

Het zal zo wat acht uur geweest zijn toen een jong soldaatje, besmeurd met modder en bloed om hulp vroeg. Hij maakte duidelijk dat hij in een prikkeldraadversperring was terechtgekomen en het contact met zijn eenheid verloren had. Mijn moeder trok z'n jasje en zijn overhemd uit en als een kind liet hij zich wassen. Vooral z'n handen waren ernstig gewond. Met een rolletje verbandgaas werden de vingers en de palmen van zijn handen omwikkeld. Nadat hij naar buiten was gegaan om te plassen, was hij niet meer teruggekomen. Pas toen een van mijn zusjes haar sjaal ging halen, vond ze de jongen. Hij had zich in de schuilkelder verstopt en hij durfde er niet uit te komen. Hij wilde hier wachten om zich over te geven aan de Engelsen. Even kwam hij nog binnen om wat te drinken en toen hij de geur van gebak ken vlees opsnoof, nam hij toch een stukje en begon te eten. Had hij dat maar niet gedaan.

Hij had het stukje bief van de koe die 's middags gesneuveld was, nog niet op, of daar kwamen drie soldaten het erf op. Met zwartgemaakte gezichten en bloeddoorlopen ogen, keken ze verwilderd rond.

Het bataljon, waartoe ze behoorden, was voor een groot deel in de pan gehakt. De sergeant die de leiding had, was totaal overstuur. Toen hij het gebakken vlees rook, nam hij een mes en sneed enkele lappen vlees uit de voorraad en zette zelf de pan op het vuur. Even later, verslonden ze als hongerige hyena's het nog bijna rauwe vlees, terwijl ze om beurten van een fles wijn dronken, die ze uit hun rugzak haalden, waar nog meer flessen in zaten. Het waren fanatieke Duitsers, vol wrok. Ze waren van plan tot het uiterste te vechten. Ze rekenden nog steeds op het geheime wapen dat Hitler achter de hand zou hebben. Al gauw vielen er twee in slaap, maar onmiddellijk regelde de leider dat om beurten moest iemand wakker blijven. Lang voor de zon opkwam, vertrokken ze en de sergeant beval de jongen, die zich in de schuilkelder had willen verstoppen, zich bij hen aan te sluiten. Na nog wat mondvoorraad te hebben ingepakt, vertrokken ze. Alleen de jongen die zich wilde overgeven, gaf mijn moeder een hand en bedankte haar voor haar "Gastfreundschaft." Voor hij de poort uitging, keek hij nog even om en verdween dan voorgoed in de donkere nacht.

Omdat ervan slapen niets meer zou komen, was iedereen al in de stal aan het werk. Alleen mijn moeder was in de huiskamer achtergebleven en met haar handen in haar schoot gevouwen, zat zij voor zich uit te staren. Haar gedachten waren bij haar zoon, die in het kader van de "Arbeitseinsatz," in Duitsland moest gaan werken. Hij was nu bijna anderhalf jaar van huis. Nu ze de angst van de jonge soldaat in z'n ogen gelezen had en gezien had, hoe eenzaam en kwetsbaar jongens in den vreemde waren, was ze met haar gedachten ver weg.

"Hoe zou haar jongen het maken? Waar zou hij nu zijn?" Haar gezicht huilde van verdriet, maar uit haar ogen vloeide geen traan,

"Het zijn nog maar kinderen," en toen ik haar zacht over haar haren streek, glimlachte ze zoals alleen mijn moeder dat kon en ze ging weer aan het werk.

De bevrijding

Het bleef stil aan het front.

"Ga jij eens naar de paarden kijken," zei mijn vader. Om niet door de Duitsers te worden meegenomen, waren de paarden met Dolle Dinsdag naar een weiland tussen de bossen van de Nederheide gebracht. Ik moest ze dan tevens ook drinken geven. Op weg naar de wei, ging ik langs Louis om te vragen of hij meeding. Al pratend over de oorlog, waren wij na een half uurtje bij de paarden die rustig liepen te grazen. We pompten water in de drinkbak en gingen langs een andere weg naar huis. We liepen in de richting van de Belgische grens. Louis merkte op, dat het zo stil was.

"Net of de oorlog voorbij is" zei hij. "Als het maar geen stilte voor de storm is." We kwamen vanuit het bos in een open terrein. Akkers die klaarlagen voor de wintertarwe en bietenvelden, waarvan de helft nog maar gerooid was.

"You there" klonk het vanuit een sloot. Toen we opkeken, zagen we net boven de bovenkant van de sloot een rij platte helmen en een tiental geweerlopen op ons gericht. Wij bleven staan en van opzij kwam een soldaat met het geweer in de aanslag naar ons toe. Toen de soldaten zagen, dat wij ongevaarlijk waren, pakten ze een kaart en vroegen waar ze precies waren. Ik gaf op de kaart aan waar ze zich bevonden en zei in m'n beste Engels:

"You just crossed the frontier between Belgium and the Netherlands" en ik wees naar de grenspaal, die bij Steenpaal de grens tussen België en Nederland markeerde. Ze wilden ook weten waar de Duitsers waren. Wij vertelden dat er waarschijnlijk geen Duitsers meer aan deze kant van de tankval waren, maar dat we het niet zeker wisten omdat je er niet kon komen vanwege de vele landmijnen, die de Duitsers op het open stuk tussen de bunker en de tankval gelegd hadden.

De Engelse infanteristen boden ons nog een sigaret aan en uit beleefdheid staken wij die op, maar omdat we nog nooit gerookt hadden, eindigde dat in een vreselijke hoestbui. Na ze "good luck" gewenst te hebben, zetten zij hun opmars voort.

Later bleek, dat de Duitsers die nacht uit de stad gevlucht waren en de Engelsen konden er zonder slag of stoot binnentrekken.

Overal werd de bevrijding uitbundig gevierd. Velen hadden echter geen reden tot juichen. Het oorlogsgeweld had veel slachtoffers onder de burgerbevolking gemaakt en boven de grote rivieren wachtten ze nog op de bevrijding. Veel Joden en jonge mannen waren naar Duitsland afgevoerd en hun families verkeerden in onzekerheid omtrent hun lot.

Mijn broer kwam half juli thuis. Gezond, maar sterk vermagerd. De school kwam slecht op gang. De laatste maanden van het jaar gingen voor het onderwijs praktisch verloren. Ook in 1945 kwam er van het onderwijs geven niet veel terecht. De helft van m'n klasgenoten gaf zich op als vrijwilliger bij de 7 december divisie. Zij kregen hun diploma zonder er iets voor te doen. In de zomer van 1945 kwam de ministeriële beschikking, dat alle leerlingen, die in de eindexamenklas zaten een verklaring kregen in plaats van een diploma. Deze verklaring gaf je het recht om aan een universiteit te gaan studeren. Deze maatregel kwam als een geschenk uit de hemel. Wij waren onvoldoende voorbereid op het eindexamen. Doordat enkele docenten moesten onderduiken, werd er bij het vak scheikunde de laatste maanden voor de bevrijding praktisch geen lesgegeven. Door de vele bombardementen en vooral de dreiging daarvan, was ervan behoorlijk lesgeven geen sprake en dit gold eigenlijk voor elk vak.

Wat wist ik bijvoorbeeld van de Franse literatuur? Weinig. Een paar namen waren me bijgebleven. De La Fontaine, Voltaire, RousNeau, Dumas en Balzac. Namen die ik kende omdat ze zo gemakkelijk in het gehoor lagen, maar over hun werk wist ik niets. Met de andere vakken was het niet veel beter. Uitgezonderd lichamelijke oefening en het vak kosmografie. Regelmatig droom ik nu nog, dat ik eindexamen moet doen en het komt altijd op hetzelfde neer. Ik weet bijna niks. Meestal begon de droom, dat het mei maand was en ik nog enkele weken tijd had, om alles door te nemen. Om de één of andere reden kwam van studeren niets terecht. Een gevoel van radeloosheid nam bezit van mij en ik raakte zo in paniek, dat ik niet eens aan examen doen toekwam. Badend in het zweet, werd ik dan gelukkig wakker. Ik heb ongelofelijk veel geluk gehad. Bij de overgang van de vijfde naar de zesde klas was het al op het nippertje.

Ik ging toen voorwaardelijk over en nu kreeg ik zomaar een kans om te gaan studeren. Hoe is het mogelijk! Toch is het allemaal toeval, of niet?

Afscheid van de zomer.

Nu de oorlog voorbij was, moesten we aan de opbouw beginnen. De boerderij was wel door enkele granaten getroffen, maar ernstige beschadigingen waren er niet. Bij het puinruimen bleek al gauw, dat de vernielingen groter waren dan eerst gedacht werd. Op de boerderij was veel extra werk. Zo hielp ik de metselaar bij het herstellen van een stuk muur in de keuken. Ik ging ook veel zwemmen in de tankval. Na mijn mislukte duik had ik de eerste week grote angst om in het water te gaan. Maar na een paar aanwijzingen van een volleerd zwemmer, had ik de slag te pakken en was ik mijn watervrees ook kwijt. Nu we wat ouder waren, werd thuis het zwemmen getolereerd. Mede door de oorlog was de maatschappij aan het veranderen en ook op het platteland vonden nieuwe inzichten hun ingang.

Gedurende deze tijd zwierf ik ook hele dagen in de omgeving rond, want het was mooi ten zuiden van de stad. Op een van mijn zwerftochten vond ik in een droge sloot, tussen het lange gras een jonge buizerd. Ik dacht dat hij er slecht aan toe was, maar toen ik hem wilde pakken pikte hij venijnig in mijn hand. Omdat de vogel het alleen nooit zou redden ben ik naar huis gegaan om mijn fiets te halen. Toen ik hem vastgreep, zag ik dat hij geringd was. Ik heb hem in de fietstas gestopt en hem naar het vogelopvangcentrum net over de grens gebracht. Hij bleek een gebroken vleugel te hebben. De buizerd werd na zes weken weer in het bos teruggezet. Een lid van de "Vogelvrienden" vertelde mij, dat de jonge buizerd in een naburig bos, samen met twee andere jongen was uitgedroefd.

Er waren dat jaar veel bramen en ik heb de laatste weken van augustus heel wat braambessen geplukt. Toen ik op Koninginnedag in mijn eentje tussen de braamstruiken stond, ver weg van de bewoonde wereld, voelde ik dat de zomer weer bijna voorbij was. Helemaal alleen in de vrije natuur, rook ik de geur van het bos. Spoedig zou het weer herfst zijn en ik besepte, dat ook voor mij een belangrijke periode van mijn leven afgesloten werd, voorbij was en nooit meer terug zou komen.

Het was een mooie tijd geweest, maar ook een tijd dat ik het soms heel moeilijk had. Ik heb me op het Lyceum nooit thuis gevoeld.

Ik heb geen goede herinneringen aan de periode, dat ik op de middelbare school zat. De eerste jaren ging het goed. Na een matige start, haalde ik steeds betere cijfers. Het ging zo goed, dat ik op het rapport op het eind van de eerste klas even veel achten als zevens had en geen zessen. In de hogere klassen werden de resultaten steeds slechter. Het ging steeds minder goed. Nu ik op deze periode terugkijk en me afvraag, wat de oorzaak van die achteruitgang dan wel geweest zijn, denk ik, dat de slechte begeleiding de oorzaak geweest is. Ik was een ijverige leerling, maakte plichtsgetrouw altijd mijn huiswerk en leerde de opgegeven lessen. Maar dat bleek niet genoeg te zijn. In de hogere klassen kon ik het niet meer overzien, zag ik het verband niet meer doordat ik dingen vergeten was. Ik had de leerstof regelmatig moeten herhalen. Het was echter de gewoonte, dat de boeken, die je het afgelopen schooljaar had gebruikt, bij de overgang werden verkocht. Een boek uit een lagere klas nog eens doornemen, was dus onmogelijk. Had men de boeken mogen houden, dan hadden de jongens met een minder goed geheugen hun kennis nog eens op kunnen frissen. Het ontbrak mij aan begeleiding. Maar wie moest mij helpen, waar kon ik terecht? M'n ouders waren niet instaat mij hulp te bieden en de leraren deden het niet. Neen, de oorlog heeft mij geholpen. De oorlog, die miljoenen slachtoffers gemaakt heeft, werd mijn redding. Of mag ik dat niet zeggen? Is het allemaal toeval, wat er op de aarde gebeurt? Moet de soldaat, die in de oorlog z'n benen kwijtraakt God, de oppermachtige, het toeval of hoe je het ook noemen mag vervloeken en moet de soldaat, die de dans ontsprongen is, dankbaar zijn? Ik weet het niet. Wel weet ik dat er met vloeken of danken niets verandert.

Het Rijke Roomse Leven.

Door de bevrijdingsfeesten was het dansen populair geworden. De dansscholen schoten als paddenstoelen uit de grond. Mijn zusjes hadden zich ook opgegeven voor een danscursus. Hoe meneer de deken hiervan op de hoogte was gekomen was voor mij een raadsel, maar nog diezelfde week kwam hij op bezoek.

De reden waarom hij zo gauw weer op de boerderij terugkeerde, was snel duidelijk. De danscursus van de boerenmeisjes was uit den boze.

"Waarlijk," zo sprak mijnheer de deken. "Het moderne dansen is een poel van zonden. De jongelui worden bedwelmd door de meeslepende muziek. De danszaal is een naaste gelegenheid tot zonden." Na nog een kwartier gepreekt te hebben, zei hij tenslotte:

"Jullie moeten mij beloven, dat je af zult zien van de dansles." De meisjes werden zo onder druk gezet, dat twee beloofden niet te zullen gaan. Een zusje weigerde. Toen ik 's avonds thuiskwam, hoorde ik het verhaal met stijgende verbazing aan.

's Nachts lag ik te woelen in bed. En toen ik eindelijk in slaap viel, had ik het besluit genomen naar de deken te gaan, om te zeggen, dat mijn zusjes de belofte onder druk gedaan hadden. En dat deze daarom niet bindend was. De volgende morgen was ik al vroeg bij de pastorie. De moed zonk in mijn schoenen, toen ik voor de grote deur van de pastorie stond. Ik kon nog terug. Ik belde aan. Even later kwam Cor, de pastoorsmeid, de lange gang afgesloft en opende de deur op een kier.

"En wat is er, jongske?" vroeg zij. "Ik wil de deken spreken," zei ik. "En waarom wil jij mijnheer de deken spreken?"

"Dat zal ik hem zelf wel vertellen." Ze dacht even na, althans, dat leek zo en zonder iets te zeggen draaide zij zich om, slofte de gang weer door en verdween in de grote zitkamer. Na enkele minuten kwam ze weer terug om te vragen wie ik was, Toen ik mijn naam zei, reageerde ze.

"Nu zie ik het, jij bent er eentje van de Zandhoeve. Jij bracht wel eens karbonade van het varken. Dat ik dat niet eerder gezien heb." Opnieuw liep ze de lange gang af en even later verscheen meneer de deken zelf.

"Kom vanmiddag maar om vijf uur en doe de groeten aan je vader en moeder." Met een voldaan gevoel stapte ik op m'n fiets. Nog nooit had een voor naam persoon zoveel aandacht aan mij geschonken. Ik was uiterst tevreden over mezelf. Dat verlegen mannetje had het toch maar eens gedurfd om zich in het hol van de leeuw te wagen.

Heel de lange dag kon ik aan niets anders denken en hoe dichterbij de kleine wijzer van de klok bij de vijf kwam, hoe nerveuzer ik werd. Om halfvijf reed ik al van huis en ik belde veel te vroeg aan. Cor liet me binnen en deed de deur van de wachtkamer open.

"Neem maar een stoel en daar is de lectuurbak," zei ze vriendelijk.

"Mijnheer de deken is naar een bediening *. Maar het zal zo lang niet duren". Ik ging op een van de stoelen zitten, die aan een lange tafel stonden. Alles wees erop, dat deze kamer ook werd gebruikt als vergadering door bijvoorbeeld het kerkbestuur. Door het welwillend optreden van de pastoorsmeid voelde ik me al veel beter en viel er een stuk spanning van me af. Om wat te doen te hebben, zocht ik tussen de maandbladen van de missie en ander stichtelijke lectuur naar iets leesbaars. Ik vond in een oude missiealmanak een soort reglement voor jongens, die op het Klein Seminarie waren en dus voor priester studeerden. Het was met de hand geschreven. Ik vond het zo komisch dat ik al spoedig met veel belangstelling aan het lezen was.

Toen ik hoorde, dat de deken in aantocht was, stopte ik het reglement gauw in mijn zak, net voor het grote en zware lichaam van de deken de deuropening vulde. Vlug wilde ik opstaan, maar voor ik een stap had kunnen doen, maakte hij een gebaar, dat ik kon blijven zitten. Ik hoorde het meubel kreunen, toen hij tegenover mij in een stoel ging zitten. De deken was overigens heel vriendelijk. Om het ijs een beetje te breken, begon hij over het godsdienstexamen, dat niet doorgedaan was, omdat er dit jaar geen eindexamens op het Lyceum waren afgenomen. Door de oorlogsomstandigheden, hadden wij de laatste twee jaar maar beperkt onderwijs genoten. Omdat het Lyceum een bijzondere katholieke school was, kregen we ook onderricht in godsdienst en meneer de deken nam dat examen af. Was het toeval, dat hij over het godsdienstexamen begon of had hij er een bedoeling mee? Nu schoot me ineens te binnen, dat het gebruikelijk was, dat jongens die priester wilden worden, maar de studiekosten van het Klein Seminarie te hoog vonden, de eerste zes jaar naar het Gymnasium gingen in plaats van naar het Klein Seminarie.

**Het geven van de laatste Heilige Sacramenten der stervenden.*

Hij zal toch niet denken dat ik ook...? Zo gek was het eigenlijk niet eens. Ik had namelijk een oudtante, een zuster van mijn grootvader, tante Dien, die de stille hoop koesterde, dat ik tot het priesterschap geroepen zou worden. Ze stak daar zelfs af en toe een kaarsje voor aan. Ik vond het niet nodig, dat te ontkennen, want ze had geen kinderen, maar wel een grote boomgaard rijk voorzien van kersen- en pruimenbomen. Maar op hetzelfde ogenblik verwierp ik die gedachte, want de deken zou toch wel weten, dat ik niet op het Gymnasium zat.

"En, jonge vriend wat heb je mij te vertellen?" Daar zat ik nu. Ik had alles zo goed voorbereid. Lange gesprekken had ik gehouden en hele zinnen had ik van buiten geleerd en nu het eropaan kwam, zat ik met een mond vol tanden. Mijn spieren van mijn mond waren zo gespannen, dat ik geen woord over mijn lippen kon krijgen. "Kalm nu maar, wat zijn de moeilijkheden?" Door het rustige optreden van de deken, kwam ik weer tot mezelf.

"Die danscursus, dat gaat niet door," bracht ik er met moeite uit. Er verscheen een welwillende glimlach op het gelaat van de deken.

"Ik wist wel dat je zusters uiteindelijk de wijste weg zouden kiezen," zei de deken opgelucht. Ik werd steeds nerveuzer. Ik had zo wel weg willen lopen.

"Zo bedoel ik het niet. Ze gaan wel. Die belofte gaat niet door, want die hebben ze onder druk gedaan en daarom telt ze niet!" schreeuwde ik. Zo, dat was eruit. Ik had gezegd wat ik wou zeggen. Het gezicht van de deken was rood aangelopen en het zweet stond op zijn voorhoofd en jammerend zei hij.

"De boerenhuisgezinnen zijn het fundament van mijn parochie, Door dat zondige dansen zal het christelijk karakter verloren gaan. Ik zal blijven vechten voor de reinheid van onze jeugd en strijden tegen dat duivelse dansen," en hij sloeg met de vuist op tafel. Hij praatte niet meer tegen mij maar tegen de verdorven wereld. Ik begreep, dat een normale discussie niet meer mogelijk was en daarom keerde ik terug naar het punt waarvoor ik gekomen was.

"Meneer de deken, wilt U erkennen, dat de belofte afgedwongen is en daarom niet geldig?" De reactie van de deken op deze brutale vraag was er een van verbijstering en verwarring.

Zijn rood aangelopen hoofd was nu helemaal paars en leek op het punt te staan uit elkaar te barsten. Plotseling was het stil. De deken liet zijn handen in zijn schoot vallen en tot mijn grote verbazing knikte hij en zei:

"Ja, maar het was voor de goede zaak." Oprecht was hij wel meneerde deken. Hij stond op en gaf me een hand en zei "God zegene je." Eerder dan ik gedacht had, stond ik weer op de stoep. Blij was ik voor mijn zusters, maar ik schaamde me voor mijn stuntelig optreden. "Gebrek aan ervaring" suste ik mezelf. Dat ik voor mijn zusjes in de bres was gesprongen gaf me een groot gevoel van voldoening. Het was ondertussen donker geworden. Ik fietste over de stille weg naar huis en terwijl de avondmist in flarden langs mij heen wervelde, deed de herfstkou mij huiveren. De gebeurtenissen van de laatste jaren trokken aan mijn geest voorbij en ik besepte dat het kind in mij gestorven was.

Reglement van het Klein Seminarie.

Kaarten om geld is streng verboden. Bezoek aan badplaatsen dient tijdens de grote vakantie uiterst beperkt te blijven. Sigaretten roken is verboden. Sigaren roken mag wel. Zo weinig mogelijk geluid maken door de neus, vooral bij het niezen tempert men dit zoveel mogelijk door een zakdoek voor de neus te houden. Niet zingen in het openbaar, tenzij in een geregeld koor. Fluiten moet vermeden worden, als ook schaterlachen. De lepel neemt men in de rechterhand. Men houdt hem sierlijk vast in de drie voorste vingers met de duim erbovenop. Men steke hem ook niet dwars in de mond. Men eet zonder geluid te maken. Men laat geen spijzen of drank uit de mond vallen. Men lette erop dat men bij het hoesten niet op een ander spuwt. Op straat blijft men niet staan om een praatje te maken, ook niet met bekenden. Niets doen is niet geoorloofd. Men brenge de vrijen tijd met spel of nuttige bezigheid door. Men vermijde trippelen, huppelen en voortsluipen, maar evenzeer strompelen, stampen, zwaaien en zwieren. Gaat men op straat, dan blijve men niet staan om bij zich zelf te overleggen welken weg men neme zal. Dit moet reeds geschied zijn. Voetballen is slechts mogelijk met bedekte knieën.

De scharensleep.

Hoe oud Peer Blauwsel was wist eigenlijk niemand. Maanden was hij niet te zien en dan ineens was hij er. Hij reed met zijn kruitwagen heel de grensstreek af tot in de Noorder-kempen. Hij had zijn vaste plaatsen waar hij kon overnachten.

In mijn jeugd was de scharensleep een vertrouwd beeld in het dagelijks leven. Sinds jaar en dag was de Zandhoeve voor Peer een vast rustpunt. Maar het werd voor Peer steeds moeilijker om een slaapplek te vinden. Voor een deel kwam dat door een mentaliteitsverandering van de bevolking. Als jongelui het ouderlijk bedrijf overnamen, waren ze soms niet bereid de traditie van hun ouders voort te zetten. Een andere reden was dat in de moderne bedrijfsvoering een slaapplek niet meer paste. Vroeger was het in de winter in de buurt van de koeienstal nog redelijk warm en het hooi was vlakbij onder hetzelfde dak. Met de komst van de meer moderne stallen werden de mogelijkheden voor Peer een slaapplek voor de nacht te vinden steeds minder. Langzamerhand verdwenen de typische langgevelboerderijen, om plaats te maken voor koude loodsen, waar het hooi in geperste pakken lag opgeslagen. De met golfplaten gedekte daken hielden de regen tegen, maar de wind had er vrij spel en bij winterdag vroom het er net zo hard als buiten. Het derde probleem lag bij Peer zelf. Toen met het ouder worden ook het functioneren van de blaas te wensen overliet, werd zijn lichamelijke toestand er niet beter op en ging Peer steeds meer stinken. Het gevolg was dat hij door sommigen uitgestoten werd alsof hij een melaatse was. De plaatsen waar Peer de nacht kon doorbrengen, werden steeds schaarser.

Wanneer tegen het einde van het jaar de winter inviel, dan kon je elk moment Peer Blauwsel verwachten. Hij kwam dan tegen de avond tussen licht en donker het erf opgereden en installeerde zich op de bank bij de koeienstal. Wij liepen dan vlug naar binnen om het nieuws te vertellen.

"Moeder, Peer is er weer." Peer kwam nooit in het woonhuis. Dat wilde mijn moeder onder geen beding. Het was een ongeschreven wet en daar hield Peer zich ook aan. Als het flink vroom of als er veel sneeuw lag, bleef hij wel drie weken.

Hij hield dan een soort winterslaap. Bijna op de manier zoals eekhoorns dat doen. Af en toe wakker worden en dan wat eten. Als het open weer was kwam Peer een keer per dag kort na twaalf uur uit het hooi tevoorschijn. Hij zette zijn "kanneke" en zijn "etensbakske" bij de achterdeur weg en wachtte geduldig af. Hij hoefde nooit lang te wachten. Mijn moeder was begaan met het lot van Peer. Het was een gelukkige omstandigheid, dat de schuur en de koeienstal vijftien meter van het woonhuis stonden, want Peer verspreidde een scherpe zoetzure penetrante stank. Boeren zijn nogal wat gewend, maar dit overtrof alles. Peer stonk een uur in de wind. Als het heel hard vroom, werd hij weleens wakker van de kou en hij zocht dan de weldadige warmte van de koeienstal op. Hij liep voor de koeien langs op en neer over de voorzul.* In de huiskamer drong dan het geluid van terugspringende koeien tot ons door. Mijn oudste broer dacht dat de dieren zo angstig waren vanwege de stank, die Peer verspreidde. Ik dacht eerder dat het onverwachts verschijnen van de grote gestalte de koeien deed schrikken. Voor Peer moet de winter bijzonder lang geduurd hebben. Maar als het dan eindelijk voorjaar werd, trok hij weer naar het zuiden. Maanden bleef hij weg om als het hoogzomer was onverwachts weer terug te keren. Bij goed weer zat hij op de bank bij de stal. Mijn vrienden en Ik gingen weleens bij hem zitten. Als we dan vroegen: "Hoe gaat het ermee?" dan was zijn antwoord steevast een onduidelijk binnensmonds gemompel: "Goed..... Goed..... Goed.

Een zin uit zijn beperkte woordenschat was "Wie het langste leeft heeft alles" en op zo een avond herhaalde hij dat wel drie, vier keer. Zijn primitieve geest was gevoelig voor weersveranderingen. Soms gebeurde het dat Peer, voordat hij 's zomers ging slapen, met zijn vinger naar boven wees en prevelde, terwijl hij als een ziener naar de hemel keek.

"Morgen..... morgen..... regen..... regen." En meestal bleef het dan ook niet droog. Zoals gewoonlijk is Peer op een dag weer verder getrokken en we hebben hem nooit meer teruggezien.

* *Loopruimte vóór de koeien langs.*

De familie Bouma.

De folder "Ik ga studeren" die ik half juli had aangevraagd, kreeg ik begin augustus toegestuurd. De folder gaf een overzicht van de studiemogelijkheden aan de Universiteit. Ik begreep eruit dat er een boekje was dat speciaal informatie gaf over de faculteit Diergeneeskunde van de Rijksuniversiteit te Utrecht. Zo kreeg ik informatie over de toelatingseisen, gegevens over de studie en verder praktische inlichtingen. Voor de studie moest ik dus naar Utrecht.

Het eerste dat me te doen stond, was een kamer zoeken. Een klasgenoot van mij had een tante, die in Utrecht woonde. Die familie had zelf weliswaar geen kamer ter beschikking, maar omdat ze goede contacten had met de pastoor was dat misschien een mogelijkheid. Door het grote aanbod van studenten, die in '43 en '44 eindexamen gedaan hadden, konden wij '45-ers pas in 1946 met onze studie beginnen. Ik had ondertussen werk gevonden. De natuurkundeleraar Dr. Ir. van Laerhoven was directeur van de suikerfabriek geworden en ik kon op het laboratorium komen werken. Het was juist in de tijd dat de geldzuivering plaatsvond. Mijn eerste loon werd met nieuwe bankbiljetten uitbetaald. Nieuwsgierig keek heel het gezin toe toen mijn moeder het loonzakje openscheurde. Mijn eerst verdiende geld, allemaal nieuwe bankbiljetten. Het was prettig werken op de fabriek. Vooral als je vroege dienst had, bleef er nog een hele middag over, waarin je kon doen wat je wilde.

In 1946 ging ik dan eindelijk naar Utrecht. Op het station in de stad informeerde ik eerst naar de tijden van aankomst en vertrek van de treinen. Het bleek dat de vroegste trein, die uit de stad vertrok pas om twee uur in Utrecht aankwam. De laatste trein weer naar huis vertrok om vier uur. In twee uur kon ik nooit alle zaken afgewerkt hebben. Ik stond de volgende morgen om halfvijf op. Het vroege uur was voor mij geen probleem, want ik was gewoon vroeg op te staan. Met mijn boekentas, waarin wat mondvoorraad, een toilettas en een pyjama zat, was ik in een half uur op het station. Precies om halfzes zette de trein zich in beweging. Ik voelde me niet erg op mijn gemak. Het was de eerste keer dat ik in de trein zat, maar tot nu toe was alles naar wens verlopen. In den Bosch moesten we overstappen. De reis ging verder in wagens van het leger, want de bruggen over de grote rivieren waren in de oorlog vernield en nog niet hersteld.

Het laatste gedeelte werd weer met de trein afgelegd.

We reden door een weidegebied, afgewisseld met boomgaarden. Er liepen veel schapen en af en toe flitste er een boerderij voorbij de ramen van de coupé. De meeste boerderijen hadden met riet gedekte daken en bij elke boerderij stond zo'n typische hooimijt, die je in Brabant niet tegenkwam. Ook zag ik veel schaapskooien eenzaam in het land. Na aankomst in Utrecht liet ik me eerst als student inschrijven, vervolgens ging ik naar het kamerbemiddelingsbureau en liep ik tevergeefs alle adressen af, die ik hier gekregen had. Alle kamers waren al verhuurd.

Om zeven uur kwam ik bij de familie Bouma aan, waar ik gastvrij werd ontvangen en uitgenodigd werd om mee te eten. Mevrouw Bouma vond het vanzelfsprekend dat ik bleef slapen. De kapelaan had die morgen ook nog enkele adressen afgegeven. De volgende dag zocht ik zonder resultaat verder en moedeloos kwam ik 's avonds op de Merwedekade aan. Zou ik nu niet kunnen gaan studeren, omdat ik geen kamer had? Ik had al zoveel hindernissen genomen, maar op deze laatste had ik niet gerekend. De volgende morgen na het ontbijt kocht ik om de hoek een bos bloemen. Toen ik afscheid wilde nemen van Mevrouw Bouma en haar wilde bedanken voor de genoten gastvrijheid zei ze:

"Mijn man en ik hebben gisteren nog eens alles overwogen en wij hebben besloten dat, zolang je nog niets hebt, je het kamertje op de bovenverdieping kunt krijgen. Zullen we even gaan kijken? Loop alvast maar naar boven. Als je niet meer verder kunt, dan ben je er. Ik kom wel achterop." Het viel best mee. Twee trappen op en je was er. Het kamertje was maar klein, maar met een opklapbed zou het wel gaan. Er was een Vaste wastafel.

"En hier zit een aansluiting op de schoorsteen en daar is plaats voor een kacheltje," zei Mevrouw Bouma, die hijgend het kamertje binnenkwam.

Tevreden nam ik afscheid en bedankte haar voor haar bereidheid mij zo spontaan te helpen. Het was niet druk in de trein en ik had vlug een plaatsje gevonden.

Nu ik zat, voelde ik pas hoe moe ik was. Ik had de laatste twee dagen ook heel wat kilometers te voet afgelegd. De eentonige cadans van de wielen, die met regelmatige tussenpozen over de lussen van de rails liepen, was zo slaapverwekkend, dat ik m'n ogen niet open kon houden. Door slaap overmand zakte ik weg in de kussens en ik schrok wakker toen de trein meteen ruk stil stond. De rit in de legerwagens, waar de wind vrij spel had, zorgde ervoor dat ik wakker bleef. Ik voelde me alweer bijna thuis, toen de trein zich in Den Bosch in beweging zette.

Ik was nu klaarwakker en alleen in een lege coupé dacht ik aan de grote stap, die ik zou zetten. Zou ik de studie wel aan kunnen? Met mijn gedachten was ik thuis. Mijn ouders en mijn broers en zusters schiepen voor mij de gelegenheid naar de universiteit te gaan en ik wist, dat ze het met liefde en plezier deden. Ze waren er trots op dat ik voor veearts ging studeren. Ik mocht ze niet teleurstellen.

Mijn ouders hadden een gemengd bedrijf. Ze waren niet arm. De boerderij was helemaal vrij. Maar ze moesten er hard voor werken en ze waren zuinig. Enkele maanden geleden had ik om een of andere reden het trouwboekje van mijn ouders nodig. Tussen andere papieren vond ik in het bureautje van mijn vader een eenvoudig kasboekje. Ik kon mijn nieuwsgierigheid niet bedwingen en moest er even in kijken. Mijn vader schreef de in- en uitgaven in dit eenvoudig boekje. Op de ene zijde de uitgaven, aan de andere kant de inkomsten. Aan het einde van de maand telde hij beide kolommen op, trok de twee bedragen van elkaar af en zette onder aan de bladzijde: Voordeel of Nadeel, afhankelijk of het resultaat positief of negatief was. Hier kwam ik ook regelmatig de post "vermogensbelasting" tegen. Mijn voorouders waren zo doordrongen van de risico's van ziektes bij het vee en misoogsten op het land dat ze al generaties lang reserves opbouwden om tegenslagen op te vangen. Het grote gevaar was, dat ze soms geen maat meer wisten en te zuinig werden.

Tot rust gekomen in een bijna lege trein gingen mijn gedachten terug naar de belevenissen van de voorbije dagen. Ik had een beetje afstand genomen van mijn verleden, maar ik realiseerde mij tegelijkertijd dat ik die band nooit los zou laten en ik besepte nu p as hoe sterk ik gehecht was aan mijn geboortegrond.

Eerstejaars student

Om lid te worden van een gezelligheidsvereniging moest je eerst een proefperiode doormaken, waarin de ouderejaarsstudenten de aankomende student, de feut, wegwijs maakten in de studentenwereld. Om niet als eenling verloren te lopen in een voor mij vreemde wereld, gaf ik me op als aspirant-lid van "Veritas" een katholieke gezelligheidsvereniging. De ontgroening duurde drie weken. De oudere studenten zagen het ontgroenen als een soort plicht en ik geloof ook wel dat de bedoelingen goed waren. Excessen waarbij doden vielen, kwamen niet meer voor. Die hadden trouwens bij "Veritas" nooit plaatsgevonden. Het uiteindelijke doel was dan ook om een hechtere band te scheppen en vriendenkringen te vormen.

Hoewel deze verenigingen hun goede kanten hadden, voelde ik mij er niet thuis. Opgegroeid in de oorlogsjaren, waarin het uitgaansleven onbekend terrein voor mij was, hield ik me van nature toch al liever op de achtergrond. Daarom trok ik me al spoedig terug uit de vriendenkring, die in de ontgroeningstijd gevormd was. De ware reden waarom ik de club verliet was echter het geld. Ik kon niet voldoende meedoen. Bovendien beseftte ik dat ik veel tijd en energie in mijn studie zou moeten steken. Vol enthousiasme begon ik daarom te blokken. Nu ik geen lid meer was van "Veritas" en 's avonds niet meer naar de kroeg ging, moest ik iets anders vinden. Als een soort ontspanning begon ik de colleges in de parapsychologie van Professor Ten Haeff te volgen. In het begin boeide me deze studie enorm. Maar toen ik alles wat er aan boeken in de universiteitsbibliotheek aanwezig was gelezen had, verdween mijn belangstelling voor deze "wetenschap." Later ging ik naar de filosofische faculteit en die colleges ben ik trouw blijven volgen.

Ondertussen verwaarloosde ik mijn studie voor Diergeneeskunde niet. Ik had me de gewoonte aangeleerd alles wat op de colleges gezegd werd op te schrijven. Een nadeel van deze methode was, dat het verhaal tijdens het college niet zo goed tot je doordrong. Je schreef als het ware via je ruggenmerg. Ik was dus verplicht de colleges 's avonds uit te werken. Het voordeel van deze methode was echter, dat je bij het tentamen meestal de vragen die de professor in petto had, beter kon beantwoorden.

Ik had de indruk dat er veel vragen gesteld werden over problemen, die op het college behandeld waren. Het kostte natuurlijk veel tijd, maar daar ontbrak het mij niet aan. Daar ik de colleges die ik voormiddag volgde 's avonds uitwerkte, had ik redelijk goede dictaten, die de studenten, die minder trouw college liepen, graag wilden lenen. Dit had tot gevolg dat er blijvende contacten ontstonden met die jaargenoten.

Ofschoon ik bij de familie Bouma goed werd opgevangen, had ik verschrikkelijke heimwee. Vooral de eerste weken had ik het moeilijk. Overdag ging het wel, maar wanneer ik alleen op m'n kamertje zat en de avondschemering viel, kwamen de beelden van thuis voor mijn geest en kon ik wel janken. "Wat doe ik hier? Ik wou dat ik maar thuis was." Dat sterke verlangen naar de vertrouwde omgeving van de boerderij duurde nooit lang, was wel intens, maar ebde langzaam weg, Wanneer zo een bui van melancholie voorbij was, dan schaamde ik me, dat ik zo week kon zijn. Niemand had het in de gaten. Behalve Mevrouw Bouma.

Op een zondagnamiddag in het vroege voorjaar, toen ze koffie op m'n kamertje bracht, zag ze aan m'n ogen, dat het niet goed met mij ging. Ze beurde me op en vertelde dat ze ook zo een intens verlangen naar Brabant had gehad, toen ze als jong verpleegstertje ver van huis in Utrecht woonde. Vanaf het begin werd ik in het gezin opgenomen, Er waren vijf kinderen in de leeftijd van twee tot vijftien jaar. We deden samen spelletjes en ik hielp ze met het huiswerk.

Veel gelegenheid om naar huis te gaan, was er niet. De treinverbinding met Brabant was slecht en ik had alle tijd nodig voor mijn studie, Er werd namelijk een spoedcursus voor het propedeuse gegeven. In plaats van een jaar hadden wij slechts acht maanden de tijd om ons op dit examen voor te bereiden. Voor de grote vakantie deed ik vier tentamens en daarna ging ik naar huis om te studeren. In september slaagde ik voor mijn propedeutisch examen.

Naar Oost-Brabant.

De studie voor mijn kandidaatsexamen werd in december bijna vier maanden onderbroken. Het was een lange, koude winter en de aanvoer van kolen uit Zuid-Limburg naar het Noorden stagneerde.

Hierdoor kwam de Universiteit in de kou te zitten en werd het onderwijs tijdelijk stilgelegd.

Nederland herstelde zich langzaam van de wonden, opgelopen in de Tweede Wereldoorlog en we waren druk bezig met de wederopbouw. Zo werd er ook hard gewerkt aan de gezondmaking van de veestapel. Omdat er een groot tekort aan dierenartsen was, werden veterinaire studenten ingeschakeld bij de massabestrijding van veeziekten. Begin december ging ik naar een grote praktijk in Oost-Brabant om te helpen bij de mond- en klauwzeerenting en de t.b.c.-bestrijding. Het was er prettig werken en 's avonds was er volop tijd de boeken uit de bibliotheek van de dierenarts te lezen. Ik bleef bijna vier maanden in Oost-Brabant.

Het was half maart toen ik met m'n werk klaar was. De laatste dag moest ik alleen t.b.c.-controles doen. Vroeg in de namiddag was ik klaar. Ik reed via een slingerende weg, die tussen de glooiende akkers dwars door de velden liep naar het dorp. Overal waren boeren op het land bezig met ploegen en mesten en je rook dat de lente in aantocht was. Met een voldaan gevoel reed ik het dorp binnen en nadat ik lekker gegeten had, rekende de dierenarts af. Met een stapel bankbiljetten in m'n binnenzak stapte ik op de bus naar Tilburg, waar ik de trein naar huis nam.

Weer thuis.

Bij het naar bed gaan voelde ik toch, dat er iets veranderd was, dat het niet meer was zoals vroeger. Toen ik op de tast m'n primitieve slaapplek in de hoek van de zolder opzocht en tussen de klamme lakens lag, bekwam mij een gevoel van weemoed en dacht ik terug aan de veranderingen, die de voorbije maanden in mijn leven hadden plaats gevonden. Door mijn lange afwezigheid was mijn blik verruimd en had ik meer afstand genomen van vroeger, maar ik wilde dat verleden niet kwijt. Er mocht geen kloof ontstaan tussen mij en mijn naaste familie. Vermoeid door alle gebeurtenissen van de voorbije dag viel ik spoedig in een diepe slaap.

De zon ging schuil achter de wolken, toen ik de volgende morgen wakker werd.

Aan de geluiden, die tot mij doordrongen, wist ik dat ik weer thuis was. De regen kletterde tegen de ruiten en ik hoorde het water door de regenpijp gutsen. Ondanks het slechte weer, was mijn bedrukte gemoedsstemming van gisteravond verdwenen. Omdat het geen weer was om het veld in te gaan, besloten wij voormiddag in de stad te gaan winkelen. Tegen de middag kwam de zon erdoor. En om dat ik na een lange afwezigheid altijd het veld in ging om de stand van de gewassen te bekijken, trok ik direct na het middageten erop uit.

De boerderij bestond uit twee totaal verschillende delen. Er waren weilanden aan de kant waar de boerderij stond en er was een hoger gelegen gedeelte aan de overkant van de zandweg. Omdat het nog vrij koud was en hier meer begroeiing was, ging ik eerst naar de overzijde. Tegenover de boerderij was een hol weggetje met aan beide kanten houtwallen, begroeid met eik, lijsterbes, berk en hazelaar. Na de lange winter lagen de velden er nog dor bij. Elke akker was omgeven door een houtwal. Alle bladknoppen waren nog gesloten, maar als je goed keek zag je dat de hazelaar al kleine vruchtjes had. Deze waren maar klein, maar heel mooi en de dieprode kleur van de stempels was van een uitzonderlijke schoonheid. Je moest het met een loep bekijken. In de houtwallen hadden de konijnen hun gangen gemaakt en als je goed oplette, kon je zien of er een nest met jongen zat. Een paar dagen voor een drachtig wijfje moet jongen, graaft zij een pijp een eindje van haar woongebied. Aan het einde van de gang maakt zij een kraamkamer. Hier werpt zij haar jongen. Bij het verlaten van het nest dekt zij zorgvuldig de ingang af met zand. Onder bescherming van de duisternis komt zij maar een of twee keer per etmaal haar kleintjes voeden,

Als je dus vanaf de late winter tot de herfst een plek in bos of duin ziet, waar de grond vers omgewoeld is en zorgvuldig bij elkaar gekrabd, dan weet je bijna zeker dat één tot twee meter daar vandaan onder de grond een nestje konijnen zit. De moeder verzorgt haar jongen vier weken en geen dag langer, want vier weken na de eerste worp, dient zich het volgende koppeltje al aan. Dit gaat zo door tot het einde van de zomer en tegen die tijd zijn de konijntjes, die in het voorjaar geboren zijn, alweer geslachtsrijp. Mede hierdoor zijn de konijnen zo vruchtbaar. Bovendien hebben ze nog de pech, dat ze ovuleren * vlak na de copulatie *, zodat in principe elk schot raak is. Vandaar de zegswijze "Bij de konijnen af."

Het was bijna Pasen en er waren al heel wat konijntjes met jongen, ondanks de lange winter. De zon was intussen goed door het wolkendek gebroken en het was warmer geworden. Op sommige velden zaten hoopjes mest, die de eerstkomende dagen verspreid zouden worden om daarna te worden ondergeploegd. Waar wintertarwe stond was alles al mooi groen.

Op de terugweg naar de boerderij kwam ik voorbij de plaats, waar mijn vader de voederbieten in de winter opgeslagen had. De voorraad was bijna op. Tijdens de koude periode waren de bieten met stro bedekt en daaroverheen was een laagje zand aangebracht. Een ideale plaats voor veldmuizen. Al van verre zag ik een torenvalk hoog boven in de lucht hangen. Vlug fladderend met zijn vleugels bleef hij nagenoeg op één plek staan. Nu het wat warmer geworden was, kwamen de muizen tevoorschijn. Ik ging even zitten om te zien of de valk een prooi kon bemachtigen. Het was vandaag toch te laat geworden om de weilanden te bekijken, die aan de andere kant van de weg lagen. De valk had waarschijnlijk een muis ontdekt, want hij liet zich iets omlaag zakken en schoot dan plotseling pijlsnel loodrecht omlaag. Zijn poging mislukte, want even later zag ik hem weer hoog in lucht hangen, was hij weer aan het "bidden". Nog even bleef ik wachten, maar er gebeurde verder niets. Het was al laat geworden en hoog tijd om te gaan eten. Thuis leek alles nog hetzelfde gebleven. Zoals het al jaren was. Na het avondeten het Rozenhoedje bidden en dan naar bed. Toch was er wel iets veranderd. Zo was deze zomer de zandweg tot aan de boerderij verhard met kinderkopjes. En al hadden ze nog altijd een abonnement op de KRO-gids, ze luisterden wel naar de Bonte Dinsdagavond Trein. Behalve met de vasten, want dan kwam pater Henri de Greef met zijn vastenpreek.

De volgende morgen stond de zon al hoog aan de hemel, toen ik wakker werd. Na het ontbijt met een ei en gebakken spek, ging ik de tuin in. Op de plek, waar ik mijn eigen tuintje had, waren frambozen en rode bessen geplant en van mijn lampionnetjes was niets meer te zien. Eerlijk gezegd zag het er nu beter uit. We waren in de Goede Week en dan wilde het gebruik, dat de tuin een voorjaarsbeurt kreeg.

* *Geslachtsgemeenschap.*

Ik liep verder en zag, dat mijn bloemen naar een zonniger plek in de tuin verhuisd waren. Via de boomgaard liep ik verder en kwam bij het beekje, dat van het hoger gelegen landgoed Visdonk kwam en zich bochtig door het weiland slingerde. Er stroomde volop water door, dat zijn weg zocht naar het westen. Het land lag hier veel lager dan aan de andere kant van de weg. De kwaliteit was ook aanmerkelijk beter. Ik denk, dat het vroeger een ven geweest is. Overigens was er nog weinig leven in het gras en de wei was nog een dorre troosteloze vlakte. De houtwallen aan de buitenrand waren ook nog kleurloos, behalve waar wilgen stonden. Hier en daar zag je een groenachtige schijn en wanneer je dichterbij kwam, hoorde je de bijen en hommels, die op de bloeiende katjes afkwamen.

Achter in de wei was een drenkplaats voor het vee. Hier waren de kikkers al druk in de weer. Klompen met kikkerdril dreven in het water. De eitjes werden bevrucht zodra ze naar buiten kwamen. Er was dan ook altijd beweging te zien tussen het kikkerdril, wat waarschijnlijk ook bevorderlijk was voor de zuurstofvoorziening van het jonge leven. De steenuiltjes die elk jaar in een van de knotwilgen broedden, zaten sloom en slaperig naast elkaar op een tak en maakten gelukkig geen aanstalten weg te vliegen. Op weg naar huis scheerden de eerste Kievieten over me heen. Met een zoevend geluid van hun vleugels kwamen ze in duikvlucht op me af en trokken zich bijna loodrecht weer omhoog.

De tijd ging snel voorbij en half december begon de jaarlijkse entcampagne weer. Die winter ging ik naar een plaats in Midden Brabant. Al gauw gingen de entingen mij vervelen. Het was ook saai werk, maar het verblijf bij een dierenarts had ook zijn goede kant. Wanneer er in de praktijk een verlossing was of een ander interessant geval, nam de dierenarts me zoveel mogelijk mee. Hierdoor proefde je al een beetje hoe het later zou zijn. Gelegenheid om een leerboek ter hand te nemen was er echter niet en studeren was toch wel hard nodig

Toen het werk hier klaar was, ging ik deze keer rechtstreeks naar Utrecht, want ik wilde zo vlug mogelijk aan het werk. Dagen achter heen zat ik op mijn kamer zonder buiten te komen. Het was ontzettend warm en ik had die zomer veel last van hoofdpijn.

Daarom besloot ik mijn studie veertien dagen te onderbreken, om begin juli varkens te gaan enten tegen vlekziekte.

In augustus brachten mijn moeder en mijn zusjes een bezoek aan Utrecht. We maakten op een rondvaartboot een tocht door de grachten en hebben daarna de Domtoren beklommen. Zelfs mijn moeder ging in een ruk naar de bovenste verdieping. In september slaagde ik voor mijn kandidaatsexamen.

Met Kerstmis opperde een studiegenoot, ook een West-Brabander, het plan om het doctoraal 1 examen voor de grote vakantie te doen. De eerste maanden schoten we goed op. Maar mijn streekgenoot haakte met Pasen af, waardoor ik ook begon te twifelen. Ik besloot toch door te zetten. Elk tentamen dat ik voor de grote vakantie zou halen was meegenomen en hoefde ik na de vakantie niet meer te doen. Tot mijn eigen verbazing slaagde ik reeds voor de zomervakantie voor mijn doctoraal 1. Het kwam bijzonder goed uit, want nu kon ik een groot gedeelte van de vakantie varkens gaan enten. Voor de eerste keer mocht ik op de motor rijden. De dierenarts had naast z'n praktijkauto een Harley Davidson, die hij gebruikte, wanneer in het regenseizoen de zandwegen te slecht waren om met de auto door te komen. Het was een mooie tijd. De dierenarts gaf me een lijstje met adressen mee, waar geënt moest worden. Op de meeste plaatsen stonden maar twee varkens. Een was bestemd voor de huisslachting, de andere voor de verkoop. 's Zondags reed ik bij mijn vrienden langs om vol trots mijn Harley Davidson te laten zien.

Half augustus was ik klaar met de varkensenting en ging ik naar huis, waar ik nog een lange maand vakantie had. Ik deed in deze periode sectie op twee dode honden. Van een prepareerde ik het geraamte. Om de botten vlug wit en schoon te krijgen, legde ik de botjes op een nest van de rode bosmier. Bij ons heeft de grote bosmier de toepasselijke naam van "stekkendrager." Hij maakt zijn nest op een plaats, Waar de middagzon niet komt, maar waar de zon wel schijnt als zij wat lager staat. Door de te felle middagzon zou het anders te warm worden in het mierenest. Je vindt daarom de mierenesten vooral aan de zuidkant van een houtwal.

De weken thuis waren voorbijgevlogen. Half september weer terug naar Utrecht.

Omdat ik te ver van de klinieken woonde, kon ik niet langer bij de familie Bouma blijven. Wat oorspronkelijk als "eventjes" was bedoeld, was ruim vier jaar geworden. Ik zocht een kamer in de buurt van de Biltstraat, zodat ik op tijd kon zijn, wanneer er gebeld werd voor een verlossing of een ander spoedgeval. Samen met Gerard ook een West-Brabander, huurden we in de Poortstraat een grote kamer boven het souterrain en twee kleine slaapkamertjes boven.

Het doctoraal examen.

Terug in Utrecht begon ik me onmiddellijk voor te bereiden op het doctoraal 2 examen. Het was de bedoeling, dat dit examen met Kerstmis van het volgende jaar gedaan werd. Door de verhuizing waren we in het begin wat uit onze gewone doen. Vooral voor mij was het even wennen. Mevrouw Bouma zorgde voor alles, terwijl ik nu zelf voor het eten moest zorgen. Gerard was dat al gewoon. Wij hadden het zo geregeld, dat ieder om de beurt een week voor het eten moest zorgen.

Na een paar weken waren we aan elkaar gewend. Dat we goed met elkaar konden opschieten, moge blijken uit het feit, dat we tot ons afstuderen bij elkaar zijn gebleven.

Die winter ging ik voor de t.b.c.-bestrijding naar de Langstraat. Hier heb ik heel prettig gewerkt. Om de koeien vast te houden kreeg ik een stevige boerenjongen als hulp mee. Die luxe had ik nog nergens meegemaakt. Hoewel het over het algemeen uiterst vriendelijke boeren waren, die vol respect over hun dierenarts spraken, waren er toch enkelen, die niet zo enthousiast waren over de t.b.c.-bestrijding. Om elke moeilijkheid te voorkomen, gaf de dierenarts mij de instructie mee, eerst te vragen of de boer eventueel bezwaar had. Sommigen hadden nog weleens bedenkingen, maar uiteindelijk gaf elke veehouder toestemming.

De tijd in Waalwijk vloog voorbij. Van studeren kwam niet veel terecht en het was toch eigenlijk hard nodig, want het doctoraal 2 examen was een hele kluif. Ik had nog negen maanden voordat het Kerstmis was. Maar het viel niet mee. Vooral de laatste maand had ik het moeilijk. De meeste studenten waren naar huis. Ook Gerard was er niet.

Moederziel alleen zat ik te blokken. Ik had een slechte tijd, maar de vreugde was groot, toen ik twee dagen voor Kerstmis slaagde voor m'n doctoraal 2 examen.

Ik nam de laatste trein naar huis. Er waren bijna geen passagiers. Ik zat met een gevoel van gelukzaligheid alleen in een coupé. Toen er in Den Bosch een oudere heer instapte, kreeg ik de neiging om hem te vertellen, dat ik voor m'n doctoraal geslaagd was, maar hij zag me niet eens zitten.

Coassistent.

Tussen Kerstmis en Nieuwjaar was ik weer op de boerderij. Nu kon er praktisch niets meer tussen komen. Nog een jaar coassistent en dan dierenartsexamen. Begin januari kreeg ik het rooster voor mijn coassistentenschappen. Normaal duurde deze periode een jaar, maar door het grote aanbod waren er niet voldoende plaatsen. De wachttijd voor mij was een half jaar. De wachtweken waren over een periode van anderhalf jaar verspreid, zodat ik pas in de zomer van het volgende jaar mijn dierenartsenexamen zou kunnen doen. Dat de groep, die tegelijk hun doctoraalexamen deden zo groot was, kwam omdat de laatste jaren van de oorlog niet gestudeerd kon worden en het sprak vanzelf dat velen van hen hun studie weer op wilden pakken.

De wachtmaanden waren overigens geen verloren tijd. Ik had in die periode de gelegenheid bij verschillende dierenartsen te assisteren of te vervangen. Het was prettig om na zes weken coassistentenschap, weer eens enkele weken in de praktijk te zijn, Vooral bij een dierenarts in West-Brabant heb ik veel ervaring opgedaan. Door een operatie aan zijn arm kon hij drie maanden niet werken. Hij was overigens goed gezond, reed heel de dag met mij mee en gaf me wijze raad. Vooral in het begin was dat zeer nuttig en later hield hij zich steeds meer op de achtergrond.

Na twee weken coassistentenschap had ik nog twee wachtweken. Daarna kon ik mijn rooster zonder onderbreking afwerken. Onder leiding en toezicht van verschillende wetenschappelijke disciplines kregen we theoretisch en praktisch onderricht Tot nu toe was de studie vooral gericht op de theorie en op veel feitenkennis. Het laatste jaar was een voorbereiding op de praktijk In zeer ruime zin.

Met alleen kijken leerde je niet veel. Je moest ook de kans krijgen het zelf te doen. Geldgebrek was er de oorzaak van dat de faculteit hieraan niet voldoende aandacht kon besteden. Als ik terugblik naar de zes jaar, dat ik in Utrecht heb gestudeerd, dan was de tijd van de coassistentschappen toch wel de prettigste tijd.

De maanden die ik elk jaar bij een dierenarts doorbracht om te helpen bij de bestrijding van veeziektes bij de Nederlandse veestapel waren een aangename afwisseling en bovendien leerzaam.

Vervangen.

Zoals ik beloofd had, ging ik in januari naar Waalwijk, waar ik voor de laatste keer de massa-bestrijding deed. In Waalwijk heb ik ook voor het eerst zelfstandig vervangen. De dierenarts moest die zomer voor een paar dagen weg. Het was hoofdzakelijk een grote runderpraktijk. Bovendien was het hoog zomer en als het rundvee buiten in de wel loopt, is er weinig kans op zieke dieren en verlossingen waren er dan praktisch ook niet. Maar uitzonderingen bevestigen de regel. De dierenarts was nog maar net de stad uit, of er kwam een spoedgeval. Ik nam zelf de telefoon aan:

"Met de assistent van dokter Spierings." Ik hoorde alleen maar hijgen.

"Is daar iemand?" vroeg ik. "Kan de dokter zo spoedig mogelijk naar Jan Heesbeen aan de Hoge Zandschel komen, want we zijn op het kruis blijven hangen," hoorde ik. Het was de stem van een boerenjongen, die klonk alsof hij juist de halve marathon gelopen had.

"De Hoge Zandschel. Hoe moet ik dan rijden?" vroeg ik.

"Dat weet dokter Spierings wel, die komt al jaren bij ons." Ik hoorde de jongen aan de andere kant van de lijn denken: "Schiet nou maar op en geef de boodschap direct maar door aan de veearts, dat hij zo vlug mogelijk komt." Na vijf minuten had hij eindelijk begrepen, dat ik de assistent van de dokter was, dat de dokter niet thuis was en of hij alsjeblieft wilde zeggen hoe ik moest rijden om bij z'n vaars te komen. Het was gelukkig niet ver weg. Voordat ik wegreed, deed ik de verlosspullen in de motortas en binnen een kwartier was ik in de wei.

Op weg naar het opgegeven adres vroeg ik me af voor welk probleem ik zou komen te staan. Met "Kruis op kruis" bedoelden de boeren dat bij de geboorte van het kalf het achterstel te groot was om door het bekken van de moeder te kunnen. Toen ik de dijk opdraaide, zag ik in de verte een groepje mannen in een kleine kring tussen de koeien bij elkaar. Met de handen in de broekzak keken ze naar de vaars die plat in het gras lag en af en toe perste. Daarbij liet zij een hartverscheurend geloei horen. Tevergeefs trachtte ze haar kalf kwijt te raken. Kop, hals en twee pootjes hingen naar buiten. Onderwijl stond de kudde koeien zich te verdringen rond het schouwspel. Koeien zijn erg nieuwsgierig en als er in de wei iets te doen is, zijn ze er als de kippen bij.

Ik maakte m'n bovenlijf bloot en trok m'n verlospak aan. Toen ik naar de emmer met warm water liep om me te ontsmetten, ging er een gemompel door het groepje en ik zag mezelf lopen in mijn groene pak.

"Ik heb er al halamid ingedaan," zei een attente jonge boer. Ik ging op m'n knieën achter de vaars zitten, goot m'n hand vol met glijmiddel en wreef dit uit over m'n armen. Bij het inwendig onderzoek bleek dat het achterstel van het kalf klem zat in het bekken van de vaars. "Met hoeveel man hebben jullie getrokken?" vroeg ik aan de omstanders.

"Met drie man en eventjes met vier," was het antwoord. Ik voelde aan de navelstreng of het kalf nog leefde. Dit bleek niet het geval. Met een vingermes * sneed ik een stuk uit de ribbenkast en trok de ingewanden van het kalf naar buiten. Nu de longen, de lever, maag en darmen verwijderd waren kwam er ruimte om met mijn hand over de rug van het kalf de ring van Marlot ** die aan een koordje vastzat langs de staart zover mogelijk tussen de billen naar beneden te drukken. Daarna trok ik mijn hand een beetje terug en ging ik met die hand onder langs de buik tussen de billen van het kalf door op zoek naar de ring. Toen ik de ring te pakken had, trok ik hem naar buiten en bevestigde de kettingzaag aan het vrije eind van het koordje. Terwijl ik half op mijn zij en half op mijn rug achter de vaars lag, zag ik aan de

zwijgende gezichten van de omstanders dat ze vol spanning mijn manipulaties in de buik van de koe trachtten te volgen.

* *Mes met een ring erop waar men de vinder door kan steken.*

** *Roestvrijstalen ring om koordje te begeleiden.*

Nadat ik d.m.v. het koordje de kettingzaag om het achterstel van het kalf gebracht had, maakte ik aan de twee uiteinden van de zaag handvaten vast. Hiermee zaagde ik het achterstel van het kalf door, waarna het kalf er vanzelf uitfloopte.

Er ging een zacht geroezemoes door het groepje kijkers. Tijdens mijn werk was het stil geweest, maar nu begon men druk te praten. Enkele boeren legden de afgezaagde bout op de zaagsnede van het kalf.

"Moet je nou eens kijken," zei een boer, "Wat een achterstel heeft dat kalf, het lijkt wel een dikbil." Voor ik vertrok, instrueerde ik de boer, dat hij de poten van het uitgeputte dier onder het lichaam moest brengen, zodat de vaars in een natuurlijke houding kwam te liggen.

"Doe de vaars nog een warm dek om en geef haar een emmer water. Morgen kom ik nog even langs." Toen ik voorbij het groepje boeren reed, dat nog steeds met het kalf bezig was, staken enkelen hun hand op. Was dat een eerste blijk van waardering? Zelf vond ik dat het reuze was meegevallen. Het was de eerste keer dat ik zoiets zelfstandig deed. Met een gevoel van voldoening reed ik naar Waalwijk. Die dag kwamen er nog een stuk of vijf visites. De volgende dag reed ik eerst naar boer Heesbeen. Ik zag al aan z'n gezicht, dat de patiënt het goed maakte.

"We zullen eens gaan kijken." We gingen naar de wei, waar de vaars rustig lag te herkauwen. Toen we er bijna waren, sprong ze op en maakte zij zich uit de voeten, haar linkerpoot een beetje meeslepend.

"De zenuw heeft wat in de knel gezeten. Dat komt wel bij." De laatste dag kwam er 's morgens vroeg een spoedgeval. Een koe, die te dik stond. Toen ik bij het boerderijtje aankwam, waren twee oude boertjes met een grote roodbonte koe aan het worstelen. De koe was zo dik en rond dat het leek, of ze elk moment de lucht in kon gaan. Een van de boertjes hield een strowis * in de bek van het dier.

De diagnose was in dit geval niet moeilijk. En het was helemaal duidelijk toen een van de broers vertelde, dat ze drie keer per week de aardappelschillen in de buurt ophaalden en ze deze koe pas een paar dagen aan hun veestapel hadden toegevoegd.

**In elkaar gedraaide streng van stro.*

Ze hadden nog één andere koe. Deze patiënt mocht dus niet doodgaan, want dan waren ze de helft van hun veestapel kwijt.

De diagnose: "acute trommelzucht" was trouwens al door de boertjes gesteld en in afwachting van de veearts waren ze ook alvast maar met de therapie begonnen. Van die strowis was ik trouwens niet op de hoogte.

"Bovendien heb ik de strowis goed doordrenkt met dunne koeienvlaai," zei een van de twee broers. "Als ik m'n fantasie laat werken, kan ik me voorstellen, dat het bij de mens wel zou helpen, maar bij deze koe in ieder geval niet." Ik had trouwens geen tijd om naar kwakzalverpraatjes te luisteren. De koe kreeg het nu zo benauwd, dat ze wilde gaan liggen, waardoor de druk op de bloedvaten in de buik en borstholte nog groter zou worden. Toen een ingebrachte maagsonde ook geen verlichting bracht en de koe het nog meer benauwd kreeg, pakte ik een dikke trocart **.

Ik zette de scherpe punt van de trocart op de buikwand. Met een stevige klap sloeg ik het instrument door de buikwand in de pens. Het was eigenlijk niet zo moeilijk. De pens was zo uitgezet, dat wanneer je op de plaats, waar de maag het meest uitpuilde, de punt van de trocart vette, je altijd goed zat. Wel aan de linkerkant van de koe natuurlijk.

Toen ik de pin uit de huls trok, spoot er een zuurzoet stinkende brij uit de pens. Maar al gauw raakte de buis verstopten toen de zogenaamde oppervlaktespanningverlagende preparaten ook geen verlichting gaven, stond ik even machteloos en dreigde ik in paniek te raken. Ik realiseerde me, dat als de koe dood zou gaan, het een harde klap voor de twee broers zou zijn. Want ik wist zeker, dat het dier afgekeurd zou worden voor de consumptie. Het had geen zin om met de eigenaren te overleggen. Dat zou allemaal te veel tijd kosten.

Zonder iets te zeggen pakte ik uit m'n instrumentendoosje een geknopte scalpel en stak het mes langs de huls door de buikwand in de pens. Toen ik met mijn mes een vijftien centimeterlange snee maakte, golfde er een massa dampende, groene prut uit de pens. De smurrie zat op en onder mijn stofjas en weldra voelde ik nattigheid in m'n laarzen.

* *Overmatig gas in de pens.*

** *Driekantig metalen stift waar een huls in past.*

Naast de koe lag een schuimende massa, die in een paar minuten tot een klein hoopje wegslonk. De penswond maakte ik met een paar hechtingen aan de buikwand vast, zodat er zo weinig mogelijk pensinhoud in de buikholte zou lopen. Normaal zou er nu een lokale peritonitis * moeten ontstaan, die verder weinig invloed zou hebben op de gezondheid van de koe.

Tegen de verwachting in was het binnen in het huisje van de twee broers netjes. Er was zelfs al een douche. Ik maakte me zo goed mogelijk schoon, maar de zure stank raakte ik niet kwijt. Daarom ging ik me na in bad te zijn geweest, eerst verschonen. Geertje, het dienstmeisje, dat al meer dan vijfentwintig jaar bij de familie in dienst was, zorgde voor verschoon. Met een gelukkig gevoel, zat ik 's avonds in de trein, die me naar Utrecht bracht.

Een vrije vestiging.

Ik wist nog steeds niet wat ik na mijn studie zou gaan doen. De dierenartsen, waar ik praktijk had gedaan, waren toch wel tevreden over mijn werk, maar gevraagd werd ik door niemand. Half maart schreef Gerard een brief naar B en W van een plaatsje in West-Brabant. Hierin vroeg hij om inlichtingen over de mogelijkheden van vestiging van een dierenarts in die plaats. Diezelfde dag stuurde ik een brief naar de dierenarts in mijn woonplaats, waarin ik vroeg of ik bij hem assistent kon worden. Per omgaande post kreeg ik antwoord. Hij schreef dat hij altijd gedacht had, dat ik geen interesse had. Hij had al een contract met een ander, maar hij zou het op prijs stellen als ik op een weekend langs kon komen. Ik schreef terug dat ik op Palmzondag wel kon komen. Hij antwoordde weer dat ik in de Goede Week eerst maar even moest bellen om een afspraak te maken.

Om op de hoogte te zijn van de regels die er waren, als je ergens een praktijk wilde beginnen, vroeg ik schriftelijk een onderhoud aan bij de voorzitter van de Landelijke Vestigingscommissie, Professor ten Thije, terwijl ik in die brief mijn probleem toelichtte. Na een paar dagen kreeg ik bericht, dat ik de volgende middag om drie uur werd verwacht in het Pathologiegebouw.

* Buikvliesontsteking.

Bij het onderhoud met Prof. ten Thije lichtte ik alles nog eens uitgebreid mondeling toe. De professor luisterde aandachtig en toen ik uitgesproken was zei hij ongeveer het volgende.

"Ik heb wat informatie ingewonnen. Je kunt je in die plaats vrij vestigen. Je moet je buurtcollega's op de hoogte stellen van je voornemen." Terwijl we koffie dronken, ging de professor op vaderlijke toon verder:

"Er is nog veel werk te doen in de grote huisdierenpraktijk. Word niet ongeduldig als in het begin je wachtkamer leeg blijft. Maar wat je doet, doe dat goed." Hij gaf mij een stevige handdruk en wenste mij veel succes. De grote deur van het Pathologiegebouw aan de Biltstraat sloeg achter mij dicht. Buiten was het koud, maar toen ik uit de schaduw van het grote gebouw kwam voelde ik de warme stralen van de lentezon in mijn gezicht. Ik had weer vertrouwen in de toekomst. In de Goede Week ging ik naar huis en met Witte Donderdag belde ik de dierenarts op om een afspraak te maken. Ik kon op Goede Vrijdag komen. Hij zou nog bellen hoe laat. Toen deze ontmoeting weer werd uitgesteld tot paaszaterdag vijf uur, had ik moeten begrijpen, dat ik geen schijn van kans maakte. Maar tegen beter weten in wilde ik het niet opgeven. Ik herinner mij nog goed, dat het die zaterdag hard regende. Om vijf uur trok ik aan de bel. Mevrouw opende de deur en ging me voor naar de wachtkamer. Even later kwam de dierenarts binnen en gaf me een hand, terwijl hij vroeg hoe het met mij ging. Hij bood mij een stoel aan, maar vroeg niet of ik m'n jas uit wilde doen. Ik was kletsnat. Al gauw stond er een plasje water naast mijn stoel. Er heerste een gespannen sfeer in de kamer. Ik voelde me klein en beroerd. Nadat we een paar minuten over het slechte weer gepraat hadden, kwam het gesprek al gauw op de kwestie van het assistentschap.

"Ik vind het buitengewoon vervelend, dat ik je aanbod om bij mij assistent te worden moet afslaan, maar ik heb al iemand. Waarom ben je niet eerder gekomen?" Ik had inderdaad eerder moeten gaan. Even later kwam het dienstmeisje zeggen, dat er een boer gebeld had voor een verlossing. De dierenarts stond op, gaf me een hand en wenste me het beste. Ik had het gevoel, dat hij van me af wilde en me wou laten zien dat ik voor hem geen partij was.

Ik las in zijn ogen een superioriteit gemengd met mededogen, welke me wanhopig maakte. Diep teleurgesteld reed ik naar huis. Ik zag het niet meer zitten. Ergens diep in mij had ik toch nog hoop gekoesterd. Mijn moeder, die gedurende de dagen dat ik thuis was aan mijn gedrag had begrepen, dat ik weinig hoop had, zei, terwijl ze me aankeek zonder iets te vragen:

"Er zijn in het leven nog wel ergere dingen". Tweede paasdag was ik weer in Utrecht. Ik vertelde aan Gerard wat ik het afgelopen weekend had beleefd. Hij had beter nieuws en een goede kans door zijn contacten met het gemeentebestuur van een plaatsje in West-Brabant.

De vreugde dat ik een paar maanden later slaagde voor dierenarts werd getemperd doordat ik nog steeds geen werk had. Toen nam ik het besluit me vrij te vestigen. Had rector van den Hout niet gezegd: "Als je iets heel graag wilt en je zet je er volledig voor in, dan bereik je dat ook". Met een beetje geluk moest het lukken. Ondertussen zette ik door. Ik kocht een nieuwe Volkswagen en schafte de nodige instrumenten en medicijnen aan. Daar ik geen stuiver bezat leende ik geld bij de Boerenleenbank. Hier ontdekte ik, dat dit ook niet zo eenvoudig was. Nu nog een plaatsje zoeken waar ik me kon vestigen. In de plaatselijke krant zette ik een advertentie, maar er kwam weinig reactie op. Alleen een pasgetrouwd paartje, dat een huis gebouwd had en dus inwoning moest nemen. Er was toen nog een grote woningnood. Ik sprak met het jonge paar af, dat ik het een week in beraad wilde houden. Ik vond de ligging niet zo goed en ik hoopte, dat er nog iemand op de advertentie af zou komen. En dat gebeurde dan ook. Een ongetrouwde dame half in de veertig had tijd en ruimte beschikbaar.

Ik liet de eerste kandidaat bericht dat ik een locatie gevonden had die gunstiger gelegen was en dat ik geen gebruik zou maken van zijn aanbod.

Bij de PTT had ik direct, nadat ik praktijkruimte gevonden had, telefoon aangevraagd. Ik bestelde briefpapier, ging kijken voor een plaatje aan de muur en installeerde de apotheek. Eind juli liet ik mijn bul viseren bij de burgemeester. De burgervader had daar nog nooit van gehoord, maar toen ik zei dat het in de wet stond, zei hij: "Als jij het zegt zal het wel zo zijn. Dan zal ik hier maar ergens m'n handtekening zetten."

Onderweg naar huis begon ik toch te twijfelen of het inderdaad in de wet stond. In de loop van juli belde ik mijn toekomstige buurtcollega's op, dat ik me per 1 augustus vrij zou vestigen. De meesten namen dit bericht voor kennisneming aan. Behalve één collega. Hij nodigde mij uit om eens een avond te komen praten over tarieven en wat plaatselijk gebruikelijk was. Ik nam de uitnodiging graag aan.

De Provinciale Vestigingscommissie had ik al eerder op de hoogte gebracht. Enkele dagen voor 1 augustus werd de telefoon aangesloten. Om op 1 augustus helemaal klaar te zijn bevestigde ik alvast m'n naambordje aan de muur.

Bezoek aan de P.G.D.

Op uitnodiging van Dr Kirch bracht ik eind juli een bezoek aan het laboratorium van de Provinciale Gezondheidsdienst voor Dieren. De directeur Dr. Kirch verzorgde een rondleiding door het gebouw en vertelde enthousiast over de t.b.c.-bestrijding en de plannen die er waren om de abortus onder het rundvee uit te roeien. Er moest nog veel werk gedaan worden. Ontspannen reed ik naar huis, maar goed en wel op weg, voelde ik een hevige migraine opkomen. Het was gelukkig niet druk op de weg, maar omdat ik ook een hongerige maag had, stopte ik even bij een restaurant om iets te eten. Ik was weer een stuk opgeknapt, toen ik na een half uurtje m'n reis voortzette en was inwendig blij en trots op mezelf, dat ik de moed had alleen te beginnen en niet bij de pakken was blijven neerzitten. Om de veestapel te verbeteren moest nog veel werk verzet worden en ik hoopte, dat ik ook een steentje zou kunnen bijdragen.

Ondertussen was het gaan regenen en omdat het glas van de voorruit een beetje ging beslaan, draaide ik het zijraampje een eindje open, zodat het uitzicht op de weg weer goed was. Het monotone geronk van de motor maakte me slaperig en daarom besloot ik even langs de dierenarts te rijden, waar ik in de laatste jaren zoveel praktijkervaring had opgedaan. Nu was ik nog vrij. Over twee dagen ging het niet meer, dan moest ik paraat zijn, vierentwintig uur per etmaal, zeven dagen in de week.

Toen ik aanbelde en het dienstmeisje opendeed, hoorde ik dat het gezin op vakantie was. Het laatste stuk naar huis was ik weer klaarwakker. Ik maakte me druk om de toekomst. Mijn innerlijke gevoelens wisselden sterk. Dacht ik niet te gemakkelijk overeen vrije vestiging? Dan begon ik te twifelen en werd ik onrustig en het klamme zweet brak me uit. Stel je voor als het zou mislukken. Wat dan? Niet te veel nadenken, want terugdraaien ging toch niet meer.

Scharrelkippen.

Op 1 augustus begon ik officieel met de praktijk in de stad. De dag tevoren had ik de laatste hand gelegd aan het inrichten van de apotheek. Het was zomer en omdat de koeien buiten liepen, waren er weinig problemen met de gezondheid van de dieren. Bovendien kalfden de vaarzen hoofdzakelijk in de winter. Het was wel de tijd om de varkens preventief tegen vlekziekte te enten. Daar kwam nog bij dat er een epidemie van varkenspest heerste. Vooral op het platteland hadden de arbeiders twee mestvarkens. Eén als huisslacht voor hun eigen gezin en één om tegen de winter te verkopen en zo een extra spaarpotje te creëren. Bij mijn eerste klanten waren de zeven kloosters die de stad telde en ze hadden bijna allemaal mestvarkens. Tot mijn eerste cliënten behoorden ook de boeren uit de buurt waar ik opgegroeid was.

Zo schrok ik even toen ik in het visiteboek las: Marijntje Potters, Visdonk, kippen ziek. Ik dacht onmiddellijk aan kleine pruimpjes. Het was al meer dan tien jaar geleden, dat ik samen met Lewie Linders op het dak van de varkensstal zat om onze zakken te vullen met lekkere pruimpjes. De boer had ons ontdekt en wij konden toen op het nippertje ontsnappen.

"Dat weten ze vast niet meer," zei ik bij mezelf. Gelukkig had ik nog een paar andere visites, zodat ik de confrontatie een beetje uit kon stellen. Toen ik in mijn auto wilde stappen, besloot ik toch eerst naar Marijn Potters te gaan. Nooit onaangename zaken uitstellen! Vijf minuten later reed ik het erf van de boerderij op. Alles kwam mij weer helder voor de geest. Onwillekeurig keek ik naar de pruimenboom, maar hij was er niet meer. In al die jaren was er veel veranderd en op die plaats stond nu een stal voor het jongvee. Het was ook om deze tijd van het jaar, begin augustus, iets later misschien?

Ik vatte alle moed bij elkaar en deed de grote deur naar de zult open.
Ik liep over de ruime, met kleine steentjes bestrate voergang, naar de deur aan de andere kant van het gebouw.

Die deur gaf toegang tot de woonkeuken, met een aanrecht en een grote geelkoperen zwengelpomp. De hele familie zat aan tafel. Het was net of ze op dit moment hadden zitten wachten. Vader en moeder Potters stonden meteen open terwijl Marijn z'n pet opzette, zei hij:

"Zullen we eerst naar het kippenhok gaan?"

In een houten kippenhok zaten ongeveer een honderdtal jonge hennen, die een grote uitloop in de boomgaard hadden. Echte scharrelkippen dus. Ik liet er een paar vangen en kon weinig afwijkingen vinden. Ook het gewicht was normaal. Om toch iets te doen haalde ik een monsterpotje uit de auto en verzamelde wat mest.

"Ik zal dit opsturen naar de Gezondheidsdienst en dan laat ik nog wel bericht," en ik dacht bij mezelf. "Het valt mee. Ze herinneren zich niets meer van de pruimpjes. Opgelucht liep ik naar de auto.

"Nee, daar komt niks van in," zei vrouw Potters. "We drinken eerst koffie." Bij het naar binnengaan waren de twee oudste jongens uitgelaten vrolijk en ik had het gevoel dat ze regelmatig mijn kant opkeken en daarna een blik van verstandhouding met elkaar wisselden. We zaten zo gezellig koffie te drinken, toen een van de jongens de kelderdeur opendeed, de stenen trap afliep, een schaal met gele pruimpjes pakte en met een sierlijke zwaai op tafel zette. Naar de schaal wijzend zei Marijntje:

"Dit zijn de pruimpjes, die vroeger bij de varkensstal stonden. Toen de nieuwe vaarzenstal gebouwd werd, heeft onze Wim drie stammetjes geöculeerd en twee ervan zijn in leven gebleven. De boompjes staan nu naast het hondenhok, zodat deugnieten zoals jij geen kans meer krijgen." Vrouw Potters had de pruimen ondertussen in een zak gedaan.

"Zal ik ze maar in de auto zetten?"

De trouwring.

Op zondagavond met carnaval belde Jan Schrauwen van Hoevekestein voor een verlossing van een vaars. Het gehuchtje lag tegen de grens met België en omvatte een vijftal boerderijtjes. Toen ik een kwartiertje later het erf op reed, klonk uit de woonkeuken vrolijke dansmuziek.

"Nou, die hadden de stemming er al goed in." Ik stapte uit. Voordat ik het huisje bereikt had werd de deur van de woonkeuken al opengegooid en kwam de geur van oliebollen mij tegemoet. Heel de buurt zat binnen en zo te zien hadden ze niet op een droogje gezeten. Toen de naaste burens gewaarschuwd waren dat er een vaars moest kalven, waren de vrouwen gelijk maar meegekomen.

"Kom binnen," zei de vrouw des huizes. "Zet de muziek wat zachter," riep ze tegen haar dochter. Ondertussen pakte ze een emmer met warm water en liep ze me voor naar de stal, waar het manvolk geduldig zat te wachten op de komst van de veearts. Een boer, die normaal weinig van zeggen was, maar nu onder invloed van een paar borrels spraakzamer was geworden, zei: "Zo dokter, komt u bij ons vastenavond vieren?"

"We zullen eerst de vaars helpen," zei ik en ik trok mijn verloskleding aan. Bij inwendig onderzoek bleek dat er een teruggeslagen kop ligging naar links aanwezig was. Het eerste wat me te doen stond was de verkeerde ligging corrigeren. Ik pakte de snoet van het kalf en draaide de kop in de goede richting, zodat deze op de voorpootjes kwam te liggen. Bij deze manipulaties, die uiterst voorzichtig moesten worden uitgevoerd, meende ik iets scherp tussen mijn vingers te voelen. Het enige harde voorwerp dat je in deze omgeving weleens tegen kwam was een los snijtandje uit de onderkaak.

Toen ik er echter in slaagde het voorwerpje beter tussen mijn vingers te krijgen, voelde ik dat het een ring was. Hoe had ik dat kunnen vergeten? Het was mijn vaste gewoonte mijn trouwring van mijn vinger te schuiven, wanneer ik een verlossing deed. Door het glijmiddel aan je handen bestond het gevaar dat de ring van je vinger zou glijden. Ik had hiervoor in mijn auto zelfs een haakje gemonteerd, waaraan ik mijn ring op kon hangen. Automatisch schoof ik de ring over mijn ringvinger. Tot mijn grote verbazing was de ring zo ruim geworden dat ik er bijna met twee vingers tegelijk in kon.

Ik was er zo diep van overtuigd dat het alleen mijn ring kon zijn, dat het wel een halve minuut duurde voordat ik besepte dat deze ring te groot was en dus nooit van mij kon zijn.

"Maar hoe komt die ring in de baarmoeder van de vaars?" Er was maar een mogelijkheid. "Wie van jullie heeft met zijn grote handen in de baarmoeder van de vaars gezeten? Niemand? Dan zal ik het maar zeggen," en terwijl ik de ring dicht bij mijn ogen hield, las ik: "J v D 1956" En wil nu de echte Ko van Doormaal naar voren komen? Voordat de hulp van de dierenarts werd ingeroepen, hadden ze toch even willen onderzoeken of ze zelf de partus tot een goed einde konden brengen. Door de opwinding over de ring was het gezelschap uit de keuken naar de stal gekomen. Onder groot gejuich schoof ik de gouden ring aan de vinger van Ko. De geboorte van het kalf verliep voorspoedig en terwijl de bewoners van Hoevekestein er nog eentje op de goede afloop namen, stapte ik in de auto, waar mijn trouwring geduldig aan het haakje hing.

De plattelandspraktijk.

De meeste dierenartsen gingen na hun afstuderen als assistent werken bij een dierenarts. Een van de manieren om een praktijk te verwerven was een praktijk kopen. Na een korte of langere inwerkperiode trok de oude dierenarts zich terug en zette de jonge collega zijn werk voort.

De laatste jaren kwam het steeds meer voor dat de gevestigde dierenarts een assistent nam en na een jaar met zijn assistent associeerde om samen de praktijk voort te zetten. Deze methode had het voordeel dat de jonge collega de eerste maanden kon profiteren van de rijke ervaring van de oudere dierenarts. Maar als het leeftijdsverschil te groot was, gaf dit later nogal eens moeilijkheden. Op dit principe waren vele varianten mogelijk. Men kon differentiëren wat het werk betrof, de inkomsten in percentages verdelen afhankelijk van de inbreng en de inzetbaarheid.

Een geheel andere manier om een praktijk te verwerven was een vrije vestiging. De beginperiode was over het algemeen voor iedereen dezelfde. Dus eerst wat praktische ervaring opdoen. Bij een vrije vestiging lagen de zaken heel anders.

Je zette een advertentie in de lokale krant en plaatste een bordje voor het huis en hiermee werd bekend gemaakt dat een dierenarts zich gevestigd had. En dan maar afwachten of er iemand kwam. Je moest vierentwintig uur per etmaal en zeven dagen in de week beschikbaar zijn. Ziek mocht je niet worden. Maar ik had geen keus. Ik had misschien nog kunnen solliciteren bij de P.G.D. of bij de vleeskeuring, maar dat was toch het allerlaatste wat ik wou.

In de eerste maanden kwamen er nog maar weinig patiënten. Maar ik wist uit ervaring dat augustus de meest rustige maand van het jaar was in een plattelandspraktijk. De koeien liepen dan buiten in de wei en de kans op zieke dieren was klein. In de zomer van 1952 brak er wel een varkenspestepidemie uit, waardoor ik nogal wat entingen deed. Ik werd vooral gevraagd door landarbeiders, die meestal maar twee varkens hadden. Doordat het de eerste maanden niet druk in de praktijk was, had ik de gelegenheid om bij de patiënten die ik kreeg, een grondig en systematisch onderzoek te doen. Door de goede opleiding en de praktische ervaring, die ik had opgedaan bij de dierenarts, die ik dikwijls vervangen had, kwam ik er meestal wel uit. Als ik geen oplossing vond, dan riep ik de hulp in van de Provinciale Gezondheidsdienst voor Dieren in Boxtel of ging ik te rade bij de Rijksseruminrichting in Rotterdam.

Begin herfst was het geluk mij goed gezind. Omdat er geen dierenarts bereikbaar was, werd ik gevraagd om zo spoedig mogelijk naar Toon Mies te komen. Hij woonde in een naburig dorp tegenover de kerk. Het ging om een erg zieke koe. Wat ze mankeerde wisten ze niet, maar ze waren bang dat ze dood zou gaan. Toen ik op de boerderij arriveerde trof ik in de stal een volkomen uitgeputte koe aan. Het beest lag plat in de stal met de kop en de nek naar achter gebogen. Zo kreunde zachtjes. Achter de koe lag een vlezige massa, die uit de geboorteweg van de koe kwam. Het was een bloederig geheel.

"Wat is dat nou?" vroeg een wat oudere boer. "Zoiets heb ik nog nooit gezien." Dit laatste was bij mij ook het geval, maar het beeld was heel duidelijk, Dat moest een prolapsus uteri zijn. Een binnenstebuiten keren van de baarmoeder. De vlezige massa lag in het vuil van de stal en het stro plakte aan het bloederig orgaan.

De uitgestulpte baarmoeder, die met de nageboorte erbij al gauw dertig tot vijfendertig kilo woog, moest terug. Bij het staande dier zou het reponeren veel gemakkelijker gaan, omdat de zwaartekracht je hielp bij het terugbrengen van de baarmoeder. De boer vertelde dat de koe een uur geleden een levend kalfje ter wereld had gebracht en dat hij een kwartiertje later de koe zo gevonden had "met het lijf eraf." Bij de poging de koe weer in de benen te krijgen, bleek dat het dier niet overeind kon. Omdat het afkalven vlot was verlopen, kon dat de oorzaak van de verlamming niet zijn. Maar omdat de koe voor de vierde keer had gekalfd, hadden we bijna zeker met kalfziekte te doen. De koe had waarschijnlijk een tekort aan calcium-ionen in het bloed. Na het intraveneus toedienen van een calciumpreparaat, kwam ze na tien minuten overeind en keek ze weer monter in het rond. De uitgestulpte baarmoeder hing nu als een dikke bloederige massa vanaf de staartinplant tot aan de hielen van de koe naar beneden. Door de zwaartekracht kwam de baarmoeder onder spanning, waardoor er een ruptuur kon ontstaan in de bloedvaten die in de ophangbanden van de baarmoeder liepen en dit orgaan van bloed voorzagen. De uitgestulpte baarmoeder kwam a.h.w. door haar eigen gewicht nog verder naar buiten.

Ik trok mijn verloskleding aan en ging aan het werk. Ik had de boer opdracht gegeven voor een plank te zorgen en een laken te halen. Ik wikkelde het laken om de plank en legde de baarmoeder erop. De uiteinden van de plank liet ik door twee boeren zodanig vasthouden, dat de baarmoeder door de plank ondersteund werd. Hierdoor kwam er minder druk op de baarmoeder en werd de kans kleiner dat er een bloeding zou ontstaan in de ophangbanden van de baarmoeder. Omdat de veehouder een tijd moest zoeken voor hij een goede plank gevonden had, nam ik me voor een geschikte plank in de auto te leggen, zodat er geen kostbare tijd meer verloren zou gaan bij een volgend geval. Nadat ik de koe sacraal anesthesie* had gegeven, waardoor het achterste gedeelte van het lichaam verdoofd werd, verwijderde ik zo goed mogelijk de nageboorte. Vervolgens werd de baarmoeder ontdaan van verontreiniging en met fysiologische zoutoplossing gespoeld.

* Verdoving van het achterste deel van het ruggenmerg.

Toen begon het grote werk. Heel het orgaan, dat binnenstebuiten uit de koe hing, moest terug op zijn plaats. Op het eerste gezicht leek dat een onmogelijke opdracht, Hoe kreeg ik die bloederige massa door zo een kleine opening terug op zijn plaats? Tijd om na te denken had ik niet. Het was nu geen denken maar doen. Ik begon met mijn vuisten constante druk uit te oefenen op het einde van de prolaps, dus op het deel dat het verst naar buiten kwam. Om geen ruptuur te veroorzaken gebruikte ik hierbij handdoeken als stootkussen. Door afwisselend lichte druk uit te oefenen merkte ik dat de vlezige massa op mijn bord kleiner werd. En tot mijn grote verbazing en opluchting ging het laatste gedeelte vanzelf naar binnen. Het kostte nog wel enige moeite de handdoeken, die mee naar binnen geschoten waren, weer op te sporen en te verwijderen.

Enkele hechtingen in de schede moesten ervoor zorgen dat de baarmoeder, nadat de verdoving was uitgewerkt, op zijn plaats bleef Met een voldaan gevoel zat ik even later in de auto en ik kon wel zingen van blijdschap. En met het idee dat ik heel de wereld aan kon kwam ik bij de volgende boer.

Later merkte ik, dat het terugbrengen van de baarmoeder niet altijd zo vlot ging, maar ik had het geluk dat de eerste prolaps een fluitje van een cent was. Later had ik al gauw door dat je bij een moeilijke repositie kalm en rustig moest blijven. Als je zachtjes duwde en de tijd nam, kwam na een poosje alles weer op zijn plaats. Toch kon het wel behoorlijk tegen zitten. Als de koe niet kon staan, omdat er bij geboorte te hard aan het kalf was getrokken, moest je de koe achter hoger leggen en wat meer verdoving geven.

Een ramp.

Een ijzige zuidwesterstorm met windkracht 10 raasde over het land. Omdat de elementen zo tekeergingen, was ik tegen de gewoonte in pas om twaalf uur naar boven gegaan.

Toen ik het raam van mijn slaapkamer een eindje openzette, blies de wind met volle kracht een laag sneeuw naar binnen. Hierdoor vloog alles wat los in de kamer lag naar de andere kant. In een reflexbeweging deed ik het raam onmiddellijk weer dicht, waardoor het geluid van de wind gedempt en lager van toon tot in de kamer doordrong.

Soms leek de storm te luwen maar even later gierde de wind erger dan tevoren met grote kracht door de kruinen van de bomen. Ik dook het bed in en viel meteen in slaap, maar ik schrok even later wakker door een hevige klap buiten. Vaag herinnerde ik mij dat ik met de storm later naar bed gegaan was, maar door slaap overmand doezelde ik weer in.

Na een poosje werd ik door een harde klap van hout tegen steen klaarwakker en ik begreep dat er een luik van het tuinhuis was losgeslagen. Op de klok was het halfeen. Ik sprong uit bed en terwijl ik me aankleedde, hoorde ik de bel van de voordeur rinkelen. Ik ging vlug naar beneden en toen ik de deur opendeed stond er een jongen die zijn fiets van slot zette.

"Ik heb al een kwartier staan bellen," zei de jongen. "De telefoon doet het niet. Ik denk dat de bovengrondse leiding stuk is gewaaid. Mijn vader heeft mij naar u gestuurd. Er is een vaars aan het kalven, maar de verlossing lukt niet en of u wilt komen. Ik ben een zoon van Merten van Gastel." Ik noteerde het adres en zei dat ik onmiddellijk zou komen. Nadat ik het losgeslagen luik had vastgezet, ging ik op weg naar de boerderij. Met voldoening stelde ik vast, dat ik de laatste maand veel nieuwe patiënten kreeg. Buiten de stad gekomen bleek dat de straatverlichting niet brandde. Het licht van mijn koplampen priemde zich in de duisternis en overal vlogen losgeslagen voorwerpen door de lucht. Ik draaide de oprijlaan van de boerderij in. Het regende niet meer, toen ik op de binnenplaats uit de auto stapte, maar de storm leek steeds heviger te worden. Een weldadige warmte kwam me tegemoet, toen ik de vaarzenstal binnenkwam. Twintig zwartbonte vaarzen stonden op een rij en keken nieuwsgierig naar de nachtelijke vreemdeling.

Terwijl ik me verkleedde hoorde ik van de zoon dat de vruchtvliezen drie uur geleden gebroken waren. Na twee uur wachten hadden ze touwtjes aan de voorpootjes gedaan en er met twee man aan getrokken. Op mijn vraag of de vaars ver overtijd was, zei de boer:

"Dat weten we niet, maar de stier is begin april bij de kudde vaarzen gegaan." De normale draagtijd was negen maanden. Ik rekende snel uit dat de vaars dan ongeveer drie weken overtijd kon zijn.

Van de stier was weinig bekend, alleen dat hij afkomstig was van een bekend fokbedrijf uit de streek. De moeder van de stier was een stamboekkoef en de vader een bekende K.I.-stier *. Bij gebruik van Kunstmatige Inseminatie worden de eigenschappen van de nakomelingen geregistreerd. Blijkt nu dat een K.I.-stier de eigenschap heeft te grote kalveren te verwekken, dan wordt het zaad van deze stier niet gebruikt om vaarzen te insemineren.

De ligging van het kalfje was goed, maar het kopje was nog niet ingetreden, met andere woorden was nog niet door het bekken. Bij verder onderzoek bleek dat het kalf dood was. Ik bracht een touwtje achter de oren en door de bek van het kalf aan en liet één persoon aan een pootje en één persoon aan de kop trekken.

Door deze trekkracht, kwam het kopje geen centimeter verder. De conclusie was gauw gemaakt. Het kalf was te groot om het bekken te kunnen passeren. Door geforceerd te trekken was er grote kans, dat er beschadigingen aan de moeder zouden optreden. In principe kwam het hierop neer dat met een draadzaag, die in stalen buizen liep, de vrucht in kleine stukken werd gezaagd. Deze buis van Thygesen was een grote verbetering. Voor die tijd werd de subcutane ontleding van de vrucht toegepast. Met een spatel werd de huid van de vrucht losgemaakt en werden de botten onderhuids verwijderd.

Het amputeren van de kop en de poten was gauw gebeurd. Bij het doorzagen van de ribben hield de helper de draadzaag niet goed strak gespannen, waardoor de zaag klem kwam te zitten en brak. Nu moest ik weer helemaal opnieuw beginnen. Eerst de draadzaag uit de Thygesen halen. Vervolgens de draadzaag weer om het deel leggen dat ik af wilde zagen. En dan goed opletten dat de zaag niet in dezelfde snede ging lopen, want dan kwam de zaag gegarandeerd weer op dezelfde plaats vast te zitten. Door al die manipulaties werden mijn vingers ontzettend moe en raakte ik aan het einde van mijn krachten. Nog vier keer moest ik zagen voordat ik zover was, dat alleen het achterstel van het kalf nog in de baarmoeder zat. Toen eindelijk de draadzaag over de staart van het kalf was gebracht en onder de billen door werd teruggehaald, was het ergste leed geleden. Het doorzagen van het achterstel van het kalf was toen geen probleem meer.

* Kunstmatige Inseminatie.

Toen ik me gewassen had en de instrumenten had schoongemaakt, keek ik op mijn horloge. Het was halfvier. Ik was uitgeput. Een kop koffie deed me goed en na een kwartiertje voelde ik me alweer een heel stuk beter. Met een voldaan gevoel zat ik even later in de auto op weg naar huis. Het stormde nog steeds en er viel een beetje natte sneeuw. Maar al gingen de elementen nog zo tekeer, ik wou alleen maar slapen. Met een diepe zucht liet ik mij op bed vallen.

Slapen deed ik niet. Met mijn gedachten was ik nog in de stal. Ik maakte mij druk over de vaars, die ik de afgelopen nacht verlost had. Bij het onderzoek van de baarmoeder had ik geen beschadigingen kunnen vaststellen. Er was geen reden om me zorgen te maken. Het was vandaag precies een half jaar geleden, dat ik me vrijgevestigd had en ik had ondertussen al een aardige praktijk opgebouwd. In het begin waren het hoofdzakelijk kleine boeren, maar in de maand januari waren er ook verschillende grote boeren. Vooral voor verlossingen werd ik steeds meer gevraagd. In die tijd werd de verloskundige praktijk nog veel uitgeoefend door de vijf verloskundigen. En omdat zij de nieuwe techniek met de Thygesen nog niet toepasten, kreeg ik al gauw een voorsprong. In de ogen van de boeren moest een dierenarts in eerste plaats een goede verloskundige zijn. Vooral een totale feutotomie zoals deze laatste, sprak bij de boeren tot de verbeelding. Maar als het minder goed afliep, deed dat even goed de ronde. Tegen de tijd dat ik eruit moest, viel ik in slaap. Die morgen hoorde ik over de radio dat zich in de afgelopen nacht een watersnoodramp had voltrokken. Duizenden mensen in Zeeland, op de Zuid-Hollandse eilanden en in de Biesbos waren jammerlijk verdronken.

God.

Het liep tegen vijf uur toen ik die dag mijn laatste patiënt onderzocht. Volgens vrouw Elsten was sinds enkele dagen de eetlust van de koe verminderd en ook de melkgift was gedaald. Ik was op het bedrijf van Christ Elsten, een boer die vlakbij mijn ouderlijk huis woonde. Het onderzoek leverde niet veel op. Omdat er weinig pensbewegingen te voelen waren, besloot ik het dier te behandelen met 500 gram sulfas natricus, een laxeermiddel.

Daar ik wist dat Christ ernstig ziek was, diende ik het geneesmiddel zelf toe. Het zout loste ik op in drie liter water. Naast de kop van de koe staande, nam ik de snuit van het dier onder mijn arm. Vervolgens pakte ik met mijn linkerhand de tong en trok die tussen haar kiezen. Daarna stak ik de hals van de fles met het opgeloste medicijn tussen de twee rijen kiezen en liet ik de inhoud in de keel van de koe lopen. Ik herhaalde dat driemaal en zei, dat de koe een dag moest vasten en zoveel mogelijk moest drinken.

"Is over twee dagen de koe niet beter dan moet je het laten weten."

"Kom je nog even naar onze Christ kijken?" vroeg vrouw Elsten terwijl ze de vier treden van het trapje opging, dat naar het opkamertje leidde. Daar lag Christ in een groot ijzeren ledikant. Zijn armen lagen boven de lakens naast zijn lichaam en zijn grauwe magere kop werd geaccentueerd door het blanke wit van het hoofdkussen. Ik gaf hem een hand en ik voelde dat de kracht eruit verdwenen was. De knokige werkhanden waren smal en geschrompeld tot kantoorhandjes.

"Heb je pijn?" vroeg ik.

"Neen, ik ben alleen een beetje moe en soms is het net of ik door de kamer zweef." Vrouw Elsten was aan het voeteneind van het bed komen staan.

"Vanmorgen is de pastoor geweest om onze Christ te bedienen." Vrouw Elsten ging verder:

"De nieren werken niet meer en de dokter heeft gezegd, dat hij de zondag niet meer zal halen." Verbaasd over zoveel directe openhartigheid, ging mijn blik onwillekeurig naar de zieke, die laconiek reageerde.

"M'n tijd is voorbij. Ik was graag nog wat gebleven, maar vol vertrouwen zie ik mijn laatste reis tegemoet." Rustig sprak hij over het naderend einde, alsof hij een pelgrimstocht naar Lourdes ging maken. De eens zo sterke boer was weggedommeld en had zijn ogen gesloten. Maar toen ik zachtjes aan vrouw Elsten kenbaar maakte, dat ik me rustig wilde terugtrekken, zei hij:

"Tot aan de overkant." Ik liep naar hem toe en omdat zijn handen nu onder de dekens lagen, beroerde ik met mijn handen zachtjes zijn schouder. Hij opende nog een keer zijn ogen en viel in slaap.

Het was ondertussen donker geworden. Toen ik naar de auto liep en boven mij die duizenden sterren zag flikkeren, voelde ik me alleen in die grenzeloze oneindigheid. Op weg naar huis dacht ik aan de dood. Niet zozeer aan het naderend sterven van Chris. Die was ermee in het reine gekomen en had er vrede mee. Neen, ik was meer met mijn eigen leven en dood bezig. Hoewel ik nog jong was maakte het idee dat ik eens zou sterven mij angstig. Het gaf mij een gevoel van beklemming. Waarom moet ik doodgaan? Wat is het leven? Waarom leven wij? Hoe is alles ontstaan? Hoe is de planeet waarop wij wonen ontstaan? Vragen waarop ik geen antwoord kreeg. Op de lagere school had de catechismus op de vraag "Waartoe zijn wij op aarde?" het antwoord gauw klaar. "Om God te dienen en daardoor in de hemel te komen." Maar hiermee werd niets opgelost. Het antwoord was alleen een uiting van het verlangen van de mens naar geluk. Het geloof uit mijn kinderjaren heb ik verloren, maar de hoop is gebleven. De hoop dat de schepping een doel heeft. Achter die ongrijpbare grootheid van miljoenen sterrenstelsels moet toch een onbekende macht zitten? Een systeem met vaste regels en wetten. De kennis van onze planeten en wat er zich op afspeelt, is nog maar gering. Maar vanaf de geboorte van de homo sapiens is er een sterk opgaande lijn in de evolutie van de mens. Dit geldt niet voor de andere wezens uit het dierenrijk. Zij zijn de laatste duizenden jaren nagenoeg hetzelfde gebleven. Het zou kunnen zijn, dat de mens zich steeds verder evolueert, niet door de natuurlijke evolutie van buitenaf, maar door een ontwikkeling van de mens zelf. Doordat de wetenschapper steeds meer kennis vergaart, zullen alle vragen die nu nog niet beantwoord kunnen worden, straks wel worden opgelost. Door gebrek aan kennis kon de mens uit de Oudheid niet tot de conclusie komen, dat de planeet waarop hij leefde rond was.

Voor de hedendaagse mens is dat geen probleem meer. Zo zullen we door nieuwe ontdekkingen in de volgende eeuw meer inzicht krijgen in de bouw van het heelal. Het streven van de mens om het wezen der dingen te leren kennen zal uiteindelijk resultaat opleveren. Het onderzoek naar de genen als dragers van de erfelijke eigenschappen val tot gevolg hebben, dat door manipulaties met menselijk materiaal de mens aan zijn eigen vervolmaking zal werken. Zou dat het doel van de schepping zijn? Deze gedachten speelde door mijn hoofd toen ik afscheid genomen had van een gelovig mens, die ging sterven.

Dierenmishandeling.

Ik zat nog op de lagere school toen een zonderlinge familie op een kleine boerderij bij ons in de buurt kwam wonen. De oude Trien was het hoofd. Ze was weduwe en had een dochter Trees en een zoon Klaas. Het praatje ging dat de biologische vader van Klaas een boer uit een naburig dorp was. De overspelige boer werd ook met naam en toenaam genoemd.

Over het algemeen werden mensen die van buiten de buurt bij ons kwamen wonen, in de gemeenschap opgenomen. Maar deze nieuwe burens hielden zich afzijdig. Ze leefden in hun eigen wereldje en sloten zich nergens bij aan. Naar de kerk gingen ze niet en dat kon je in onze buurt niet maken.

Vele jaren later was ik op een boerderij in het dorp waar de biologische vader van Klaas vandaan kwam. Er moest een vaars kalven. Je kon er dan altijd oprekenen dat er drie, vier boeren uit de buurt aanwezig waren om te helpen. Toen ik me aan het omkleden was, kwam er een boer in de stal met onder iedere arm een pakstro. Een pak legde hij naast de emmer warm water, die de eigenaar voor mij had klaargezet. De boer pakte de emmer en zette hem op het pakstro.

"Zo dan hoeft U niet zo ver te bukken bij het ontsmetten van uw handen."

"Dat heb je goed bekeken," zei ik en toen ik de man aankeek, zag ik dat hij sprekend op Klaas leek. De gelijkenis was frappant, dezelfde ogen, dezelfde neus, hetzelfde haar, hetzelfde postuur, kortom helemaal Klaas.

Tijdens de verlossing merkte ik al dat deze boer doortastend was in zijn optreden. Wat karakter betreft leken de halfbroers helemaal niet op elkaar, want Klaas had in z'n leven nog niet veel gepresteerd. Hij had maar een paar koetjes te verzorgen en dat deed hij nog slecht ook. Hij was op geen enkele manier actief. Naar vrouwen had hij ook nooit gekeken. Z'n halfzuster daarentegen had op dit gebied meer ervaring. Een schoonheid was ze niet. Ze liep een beetje krom. Haar linkerbeen was iets te kort.

Wel had ze mooie grote bruine ogen, die een beetje wezenloos de wereld inkeken. Terwijl Klaas niet van z'n boerderijtje kwam, ging Trees graag op stap. Met de kermis was ze niet van de dansvloer weg te slaan.

Bij nieuwe maan, onder bescherming van de duisternis, kwamen er regelmatig mannen over de vloer, die het huisje onder de groene bomen wisten te vinden. En met succes, want ze had al een zoon van zes en het tweede kindje was op komst. Toen de oudste naar de lagere school moest, werd hij achter op de fiets door zijn moeder weggebracht. Tegenover de school stond zij al om halftwaalf op hem te wachten. Zodra om twaalf uur de school uitging, rende Dook naar z'n moeder en tot grote hilariteit van zijn klasgenootjes begon hij dan als een gulzig biggetje aan de borsten van z'n moeder te lurken. De pastoor had er nog een stokje voor willen steken (figuurlijk gesproken), maar al was het dan misschien in strijd met de goede zeden, Dook ging ermee door tot een paar weken voordat de tweede verwacht werd. Trouwens, na een paar dagen waren de kinderen eraan gewend.

Dook trok zich nergens iets van aan. Ondanks het ongunstig milieu waarin hij opgroeide, had hij een goede positie weten te verwerven in de maatschappij. Na de LTS heeft hij de MTS afgemaakt en werd hij chef bij een groot vervoersbedrijf. De tweede zoon deed het minder goed. Na de lagere school werkte hij een paar dagen op de fabriek, maar langer dan een week hield hij het nergens vol. Hij was lui en geestelijk gestoord. Zo werd hij een keer betrappt toen hij bezig was met een schaap, dat met een touw aan een tuierpaaltje stond. Hij had er een sadistisch plezier in het beestje rond het paaltje te laten lopen zodat het schaap uiteindelijk met zijn nek tegen het paaltje kwam en Bertus gemakkelijk op het schaap kon kruipen. Daarna liet hij het schaap linksom lopen. Hij hield er pas mee op als het schaap van vermoeidheid door zijn poten zakte.

Enkele maanden later werd ik op een zondagavond door Klaas in consult geroepen voor een zieke vaars. Ik trof in de stal een vaars aan met koliekverschijnselen (buikpijn). Het beestje stond ook wat dik. De pols was versneld en de temperatuur was normaal. Bij het temperatuur merkte ik dat er wat bloed uit de vulva * druppelde. Ik bracht met moeite een speculum* in de vagina en toen ik met een lampje bijlichtte, zag ik bloedstolseltjes in het dak van de vagina.

* Uitwendige vrouwelijke geslachtsdelen.

Bij rectaalexploratie kreeg ik sterk het vermoeden dat met een lang puntig voorwerp met opzet deze wond was toegebracht. Onderzoek op het slachthuis bevestigde dit vermoeden.

De volgende dag riep ik Bertus ter verantwoording, maar hij ontkende alles. Hij zou het dier niet aangeraakt hebben. Hoewel ik niet kon bewijzen, dat hier sprake was van ernstige dierenmishandeling, was alleen al de ondervoeding van de dieren voldoende reden om Klaas een verbod op te leggen vee te houden. Deze mensen misten elk verantwoordelijkheidsgevoel. Voordat ik die maandagmorgen het schamele optrekje verliet, vroeg Klaas of ik voor de verzekering een verklaring wou schrijven, dat het dier geslacht moest worden. Klaas was niet bij het veefonds, maar was verzekerd bij een particuliere maatschappij.

Toen Klaas mij echter de papieren van de verzekeringsmaatschappij liet zien, bleek dat de laatste betaling van de premie drie jaar geleden was geweest. De dierenbescherming heeft Klaas zover gekregen, dat hij op vrijwillige basis geen vee meer zou houden.

De veeverloskundigen.

Toen ik me als dierenarts vestigde waren er in mijn district vijf personen, die een vergunning hadden de verloskunde bij dieren uit te oefenen. Diegenen die op 1 februari 1952 een door de minister afgegeven vergunning hadden, kregen automatisch een vergunning voor het leven. Na deze datum was het mogelijk een vergunning te verwerven als men met goed gevolg een examen had gedaan voor een door de minister ingestelde commissie. Hun bevoegdheid diergeneeskundige handelingen te verrichten was beperkt tot het verlenen van verloskundige hulp bij dieren en het castreren van mannelijke dieren. Toepassen van narcose was niet toegestaan. Omdat het verlossen van paarden en koeien een zwaar werk was, wat bovendien nogal eens 's nachts moest gebeuren, lieten sommige dierenartsen dit deel van hun beroep graag over aan de verloskundigen.

* Roestvrijstalen kijkbuis voor inwendig onderzoek.

Eenmaal op het bedrijf om een koe te verlossen, was de stap niet groot om ook even naar een ziek kalf te kijken. Eén en ander werd nog in de hand gewerkt door een tekort aan dierenartsen. Bovendien was door de uitbreiding van de veestapel de vraag naar diergeneeskundige hulp sterk toegenomen. De verleiding was dus groot af te wijken van de in de wet gestelde regels.

Een "empirist" uit een naburig dorp, maakte het wel erg bont. Omdat hij al vele jaren als verloskundige en castrateur werkzaam was en ook aanleg en ambitie had voor de diergeneeskunde, had hij in de loop der jaren een goedlopende praktijk opgebouwd. Hij ging zelfs zover, dat hij jonge mannen opleidde door ze in de praktijk mee te nemen. Dit kon niet getolereerd worden. Een andere kwakzalver overtrad niet alleen de wet, maar lichtte ook de boeren op.

Deze man maakte reclame voor een Duits vaccin (het had ook net zo goed uit Nederland kunnen komen) tegen veulenziekte. De merrie kreeg tijdens de dracht een injectie en dat zou het veulen vrijwaren tegen de gevreesde veulenziekte. Nu hadden uitgebreide proeven door verschillende instituten en ook o.a. door de P.G.D. van Zeeland uitgewezen, dat het enten totaal geen invloed had. Om de kans op infectie te beperken adviseerden de wetenschappers dan ook de paarden in een zuivere wei te laten veulenen. Wat deed deze man nu? Hij spoot de merries preventief in en zei erbij, dat er alleen betaald moest worden als het veulen gezond geboren werd en gezond bleef. De paardenfokker kreeg dus een soort garantie. Het advies dat de merrie vooral in een zuivere wei moest veulenen was gratis. In het voorjaar ging de kwakzalver zijn klanten langs om zijn "honorarium" op te halen.

"Tot volgend jaar maar weer" en de kwakzalver ging naar de volgende klant. Zag hij geen veulentje bij de merrie lopen, dan kwam hij niet langs. Op deze manier trok de boer altijd aan het kortste eind. Moest hij niets betalen dan had hij een dood veulen en had hij een levend veulen dan betaalde hij voor niks, want zonder spuit was het veulen ook gezond geweest. De taak van de verloskundige was het begeleiden van de geboorte. Wanneer de ligging van de vrucht niet goed was moest de verloskundige ingrijpen en de ligging corrigeren. Veel erger was de situatie als het veulen of het kalf te groot was.

Om de moeder te redden werd de vrucht verkleind en in stukken verwijderd. Feutotomie heette dat. Vroeger gebeurde dat door met een spatel onder de huid door de botten los te maken en zo het kalf in delen uit de baarmoeder te halen. Dat was secuur werk en vermoeiend, zowel voor de vaars als voor de operateur. Nu hadden wij bij verloskunde in Utrecht een nieuwe methode geleerd. Prof. van der Kaay leerde ons met een draadzaag, die door stalen buizen liep, de vrucht in stukken te zagen. Deze methode ging veel vlugger en was minder vermoeiend.

Jonge dierenartsen slaagden er dan ook al vlug in het werk op het terrein van de verloskunde naar zich toe te trekken. De grote ommekeer kwam met de invoering van de keizersnede, waarbij zowel de moeder als de vrucht gespaard werden. Doordat de opleiding tot dierenarts steeds beter werd, bestaat het aparte beroep van veeverloskundigen praktisch niet meer.

Kinderen en pony's.

Even buiten de stad had Janus Theunis een gemengd bedrijfje. Naast het melken van een vijftiental koeien, had hij wat fokzeugen en een paar honderd legkippen.

Ofschoon Janus een hartstochtelijke paardenliefhebber was en in zijn jonge jaren menig prijsje bij de landelijke ruiters in de wacht had weten te slepen, moest na zijn huwelijk, het paard het veld ruimen, zodat er enkele koeien meer gehouden konden worden. Er moest immers brood op de plank komen voor zijn snelgroeiend gezin. Toen de kinderen wat groter werden en op het bedrijf een handje konden helpen, kreeg Janus de gelegenheid om vijf dagen in de week in de fabriek te gaan werken en kon hij op deze manier het gezinsinkomen vergroten. Verschillende kinderen hadden de liefde voor het paard ook in het bloed. Het duurde dan ook niet lang of de eerste Shetlander kwam op de boerderij. En na een paar jaar was Janus met vrouw en kinderen 's zondags te vinden op de plaatselijke concoursen. Deze beelden van het kinderrijk gezin kwamen voor mijn geest toen ik in de vroege morgen op weg was naar het boerderijtje.

Janus had bij het krieken van de dag gebeld, of ik zo spoedig mogelijk naar de paarden wilde komen kijken.

Ze stonden te snotteren en waren flink ziek. In de auto trachtte ik aan de hand van de schaarse gegevens me een voorstelling te maken wat ik mogelijk zou aantreffen. Enkele kinderen stonden bij de poort al te wachten. Bij mijn komst maakten zij het hek open en liepen voor mij uit naar de schuur. Van de vijf pony's in de stal, stonden twee New-Forest pony's en een Shetlander naast elkaar met precies dezelfde symptomen. Uit de neusgaten liep een vieze vloeistof en er druppelde verontreinigd speeksel van de lippen. Zelig stonden zij daar met een pijnlijk gestrekte halsen af en toe klonk er een ingehouden hoest. Bij nader onderzoek zag ik, dat er kleine stukjes pulp * in de uitvloeijing van de neus zaten. Bij het aftasten van de halsstreek voelde ik bij één paardje op de plaats waar de slokdarm zat, een gezwollen streng.

Wat was er die nacht gebeurd? De buitendeur, die naar de wei leidde, stond dag en nacht open. De binnendeur, die toegang gaf tot de opslagplaats voor veevoer was waarschijnlijk opengegaan of niet goed gesloten geweest. De gevolgen waren duidelijk. De paardjes waren op verkenning gegaan en hadden zich te goed gedaan aan de pulpbrokjes, die bestemd waren voor de koeien. Voor paarden was dit zeer gevaarlijk voedsel. De pulp werd gulzig ingeslikt en was in de slokdarm gaan zwellen waardoor deze verstopt raakte. Door de antiperistaltiek van de slokdarm kwam een mengsel van speeksel en voedsel terug en zocht zich een weg door de neus naar buiten. Het grote gevaar was, dat hierbij voedselresten in de longen terecht zouden komen, waardoor een longontsteking zou kunnen ontstaan. Het eerste wat ik deed was alle drie de patiënten een atropine-injectie geven om de spieren te verslappen. Met glijmiddel maakte ik een gummi neussonde goed glad en bracht deze door het linker neusgat via de keel in de slokdarm.

Bij het inbrengen begeleidde ik de top van de sonde met mijn rechter wijsvinger, zodat alles soepel verliep en de neusschelpjes niet beschadigd werden. Toen ik voelde, dat de sonde tegen de prop voedsel kwam, goot ik lauwwarm water in de sonde en blies met kracht het lauwe water tegen de prop pulp.

* Product dat na uitloging van suiker en uitpersing van water overblijft uit de suikerbiet.

Vervolgens hield ik het verbrede uiteinde met de opening naar beneden. Water gemengd met pulp kwam via de sonde en ook via de neus naar buiten. Tijdens dit spoelen merkte ik dat er steeds minder pulp naar buiten kwam. Daarom begon ik maar met de behandeling van de tweede patiënt. Hier was na een paar keer blazen de obstructie verwijderd. Na de Shetlander met een dunnere sonde gespoeld te hebben, bracht ik de sonde weer in bij het eerste paard. Het bleek dat in het half uur, dat voorbijgegaan was, de prop met pulp door het speeksel en het water gedeeltelijk doorweekt was, want er kwam weer behoorlijk wat pulp mee naar buiten. Toch heb ik nog meerdere malen moeten spoelen en blazen, voordat alle drie patiënten van de obstructie verlost waren, Rustig de tijd nemen en niets forceren. De lengte van de prop speelt immers ook een rol. Doordat er bijna zeker verontreiniging in de longen gekomen was en er door het veelvuldig manipuleren met de sonde beschadiging van het slijmvlies was ontstaan, kregen alle behandelde dieren een antibioticumkuur.

Na anderhalf uur was de klus geklaard. Nu de spanning weggevallen was, kwamen de tongen van de kinderen los. Doodstil hadden ze toegekeken, bang dat het verkeerd af zou lopen. Alles praatte nu door elkaar heen. Iedereen wilde zijn emoties kwijt.

"Zag je hoe Heidi met zijn ogen knipperde en hoe Claudia haar oren naar voren stak? Wat heb ik in angst gezeten!" De uitroepen van blijdschap klonken als muziek in mijn oren. Om de beschadigde slijmvliezen tot rust te laten komen adviseerde ik de paarden een dag te laten vasten en ze alleen water te geven. Een kop warme koffie deed me goed, maar op de terugweg naar huis proefde ik toch nog de smaak van pulp in mijn mond en deed bij het slikken mijn keelpijn. Ik realiseerde mij, dat door het intensieve blazen mijn keel slijmvlies net zo erg beschadigd was als dat van de paardjes en dat ik de eerstkomende dagen een zere keel zou hebben.

Wettelijke aansprakelijkheid.

De laatste patiënt op het avondspreekuur was vertrokken. Na een drukke dag kon ik eindelijk tot rust komen en met de krant in de hand liet ik me in een leunstoel vallen.

Nog voor ik de koppen gelezen had, was ik al in dromenland. Ik schrok wakker toen mijn vrouw aan mijn arm schudde en riep: "Er is telefoon." Nog half verdoofd luisterde ik.

"U spreekt met Jan van Zundert uit de Bosstraat. Mijn biggen zijn ziek. Kunt U vandaag nog komen?" Ik antwoordde, dat ik er over een half uurtje zou zijn. Ik had wel gezien dat er in het afgelopen jaar een bungalow in dit gedeelte van het buitengebied was gebouwd, maar het was me niet opgevallen, dat achter het huis een varkensstal was opgericht. Ter plaatse aangekomen pakte ik mijn laarzen en mijn stofjas en ging met van Zundert naar de stal. Om insleep van besmettelijke ziekten zoveel mogelijk te voorkomen, dient er een ontsmettingsbak met ontsmettingsmiddel bij de toegang tot de stal aanwezig te zijn.

"Waar staat de ontsmettingsbak?" vroeg ik.

"Daar ben ik met al die drukte van het bouwen nog niet aan toe gekomen" antwoordde de boer. Ik zei:

"Zo een bak is toch zeer belangrijk en verdient voorrang. Door goede ontsmetting kan men de verspreiding van infectieziekten beperken. Vorige week is in de Peel weer een geval van mond- en klauwzeer vastgesteld." Maar de boer was in gedachten bij zijn eigen varkens en kon zich niet druk maken om een mond- en klauwzeeruitbraak ergens ver weg in Oost-Brabant. Ik vroeg waar de biggen gefokt waren en of er gezondheidscertificaten bij waren.

"Ik geloof dat ze uit Noord-Limburg komen, maar het kan ook Duitsland zijn." Papieren, dat de biggen van een gezond bedrijf kwamen, waren er niet bij.

De stal had een capaciteit van 300 mestvarkens en was verdeeld in drie aparte afdelingen, waarvan een afdeling nog helemaal leeg was. In een afdeling waren 10 hokken met in ieder hok 15 biggen. In totaal 300 varkens. De dode biggen kwamen uit hok nummer 2, maar zieke dieren waren er in meerdere kooien. Ik nam bij een stuk of tien biggen de temperatuur op. Verschillende dieren hadden geen koorts, maar er waren er ook bij met een temperatuur van 40 tot 41 graden. Meerdere varkens hadden diarree.

"Ik weet niet wat ze mankeren. Het zou slingerziekte kunnen zijn. Om zo snel mogelijk te weten welke ziekte in het spel is, moet je morgenvroeg twee zieke dieren naar de Gezondheidsdienst in Boxtel brengen," zei ik.

"Maar mag het niet naar Utrecht naar de faculteit. Ik werk namelijk als chauffeur bij een veekoopman en ik moet morgenvroeg naar Zwolle, dan gaat het in een moeite door." Dat vond ik natuurlijk goed. Ik scheurde het formulier, dat ik aan het schrijven was, kapot en schreef een briefje bestemd voor de faculteit in Utrecht. Nadat ik twee zieke varkens gemerkt had, ontsmette ik mijn laarzen weer en stopte ze samen met mijn stofjas in een grote emmer met deksel, die altijd voor dit soort omstandigheden in de auto aanwezig was. De varkenshouder stond sceptisch toe te kijken en merkte schamper op.

"Weer zo een, die van het vrouwtje niet met vuile laarzen binnen mag komen." Alle tijd die je aan deze man besteedde, was verloren moeite, maar toch kon ik het niet laten de schoolmeester te spelen en ik zei:

"Stel nu eens voor dat het pest zou zijn, of mond-en klauwzeer, dan zou door mijn vieze laarzen de smetstof naar andere bedrijven kunnen worden overgebracht." Dat had ik niet moeten zeggen, want later maakte hij van deze uitspraak gebruik door voor de rechter te verklaren, dat ik bij mijn eerste bezoek al het vermoeden had, dat het varkenspest was.

"Ik adviseer de varkens twee dagen alleen water te geven en ik zal medicijnen klaarzetten tegen de diarree. Over een half uur staan ze klaar. Gaat het niet goed, dan moet je vrijdagmorgen bellen." Op de eerste pinksterdag ging al vroeg de telefoon.

"Met Jan van Zundert, het gaat niet goed met de varkens. Er zijn er al meer dan honderd dood." Ik ging me eerst verkleden en begaf me onmiddellijk naar de stal van van Zundert. Het was een waar slachtveld. Ik telde 59 doden. Bovendien waren er de afgelopen week al 43 naar de destructor afgevoerd. Totaal 102 doden. Ruw geschat waren er misschien 75, die klinisch nog niet ziek waren.

De baas van van Zundert had ook biggen, waarvan de helft dood of ziek was.

Maar zijn veearts had vrijdag voor Pinksteren al vastgesteld, dat het varkenspest zou kunnen zijn en had daarom de Veterinaire Dienst gewaarschuwd. Ondertussen begreep ik niet waarom ik geen telefoontje van Utrecht had gekregen. Donderdagmiddag had een voorlopige uitslag van het onderzoek al binnen kunnen zijn.

Tweede pinksterdag kreeg ik bezoek van de baas van Jan van Zundert. Zijn diepe donkere stem klonk door tot in de huiskamer, toen mijn vrouw de deur van de wachtkamer opendeed. Een grote forse man, netjes in een driedelig pak, kwam op me af. Hij gaf me een hand en zei:

"Frans Liekes is mijn naam. Een mooi boeltje heb je hier gebouwd" en hij liep naar het raam om de tuin beter te kunnen bekijken. "Ja, ja die veeartsen, die maken het wel. Maar gelijk heb je en de boeren kunnen het best betalen. En ik zeg altijd maar zo: "Een boer is net als 'n notenboom, zolang er noten aan hangen moet je blijven schudden" en hij lachte om z'n eigen grapje. Ik had tot nu toe alles over me heen laten komen, maar mijn geduld raakte op en ik vroeg hem wat de reden was van zijn bezoek.

"Ja, ja ik kom voor die biggen van m'n knecht. Die varkens zijn eigenlijk van mij. Maar je begrijpt dat wel, geld hebben zulke mannen niet en je wilt ze toch een centje bij laten verdienen." Ik werd nu toch echt ongeduldig en riep.

"Wat heb ik daar nou mee te maken?" En dan komt het er eindelijk uit.

"Doordat jij bij je eerste bezoek varkenspest genoemd hebt, had je dat direct aan de Veterinaire Inspectie door moeten geven. Hier was sprake van een bedrijf verdacht van varkenspest. Nu gebeurt dat drie, vier dagen later en je weet zelf wel, het Rijk vergoedt alleen de gezonde dieren voor honderd procent, de zieken voor vijftig en voor de doden krijg je niks. Dat is toch een flinke schadepost voor ons." Ik knikte en hij ging verder:

"Als je nou verklaart, dat je nalatig bent geweest, dan betaalt jouw verzekering wel uit." Ik werd er even stil van. Dat viel me koud op m'n dak.

"Ben ik wel zo fout geweest?" vroeg ik mij zelf af.

"Ik heb toch al bij mijn eerste bezoek twee varkens voor onderzoek naar Utrecht gestuurd?"

Waarom blijft de uitslag zolang weg?" vroeg ik me af. "Als alles gegaan was, zoals ik gepland had, had donderdag de uitslag al binnen moeten zijn, nog een dag vroeger dan de diagnose op het bedrijf van de koopman."

"Misschien kun je Utrecht wel aansprakelijk stellen? Vraag aan de faculteit waar de uitslag blijft?" Opperde ik. Maar van dit laatste wilde Liekes niks weten en hij ging onverstoord verder:

"Als jij tekent, dan zal ik wel zorgen dat alles in orde komt. Schiet op, maak je niet zo druk. Wie werkt maakt fouten en de verzekering doet heus niet moeilijk. Ik heb met mijn knecht ook al een regeling getroffen." Op dit laatste ging ik niet in.

"Ik regel m'n eigen zaken wel," zei ik en ik ging verder. "Ik wil het misverstand uit de wereld helpen, dat ik woensdagavond gezegd zou hebben, dat het misschien varkenspest zou kunnen zijn. Ik heb de woorden varkenspest en mond en klauwzeer gebruikt in verband met de ontsmettingsbak, die niet aanwezig was." Omdat de veehandelaar zich steeds vaster in zijn stoel had geïnstalleerd en geen aanstalten maakte om weg te gaan, stond ik op en deed de deur open.

"We hebben voorlopig genoeg gepraat. We zien morgen wel verder." Liekes zag wel in, dat hij niet te ver moest gaan. Hij stond op, liep naar zijn auto en terwijl hij zijn hand opstak riep hij:

"Dag dokter, tot ziens." Dinsdagmorgen belde ik naar Utrecht, maar ze konden de uitslag niet vinden. Na verschillende telefoontjes, begreep ik, dat er geen varkens voor onderzoek waren aangeboden.

Toen ik van Zundert om uitleg vroeg, zei hij, dat hij zich die donderdagmorgen verslapen had en het te laat was geworden. Enkele weken later kreeg ik een aangetekend schrijven van van Zundert, waarin ik aansprakelijk werd gesteld voor de schade, zijnde Fl. 21.500,-. .

Omdat ik niet kon bewijzen, dat ik van Zundert opdracht had gegeven twee varkens voor onderzoek naar de Diergeneeskundige Faculteit van Utrecht te sturen, had ik dit punt zo veel mogelijk laten rusten. Ik was bang, dat Liekes zou proberen van Zundert over te halen dit te ontkennen.

Eenmaal bij de rechter vroeg deze aan van Zundert of het waar was dat de dierenarts hem opdracht had gegeven twee gemerkte varkens ter onderzoek aan te bieden aan de diergeneeskundige faculteit in Utrecht. En dat de dierenarts hier ook een begeleidend briefje voorhad geschreven. Gespannen wachtte ik op het antwoord van Zundert. Het werd doodstil in het zaaltje, toen van Zundert vroeg of de rechter zijn vraag zou willen herhalen. Met luide stem voldeed de rechter aan dit verzoek, waarop van Zundert zachtjes antwoordde:

"Ja, dat is zo." De rechter was van oordeel dat door eigen nalatigheid van eiser de vertraging van drie dagen was ontstaan. De eis tot schadevergoeding werd dan ook afgewezen.

Een zeldzaam geval.

Ik was nog maar net met mijn morgenroute begonnen, toen ik bij de boer waar ik mijn eerste visite zou doen, te horen kreeg dat ik naar huis moest bellen. Over de telefoon vernam ik dat ik zo spoedig mogelijk naar Frans Denissen in de Grensstraat moest gaan. Daar was een koe aan het kalven en in plaats van het kalf kwamen de darmen eruit. Daar ik in het westelijk deel van de praktijk zat, reed ik over de nieuw aangelegde weg over Belgisch gebied naar de boerderij van Frans Denissen. Door deze route te nemen, vermeid ik een slecht stuk zandweg.

Het bedrijf was een zogenaamde traktaat-boerderij. Het woonhuis stond op Nederlands gebied, terwijl de stal aan de andere kant van de grens stond. Op weg erheen ging ik na wat ik kon verwachten. Voortijdig loslaten van de nageboorte voordat het kalf geboren werd en waarbij de boer dacht dat het darmen waren. Een ruptuur van de baarmoeder, waardoor de darmen van de koe naar buiten kwamen. Verder en het meest waarschijnlijke: een schistosoma reflexum. Dat was een embryonale stoornis, waarbij de inhoud van borst en buik buiten het lichaam van het kalf was komen te liggen, omdat borst en buik open waren. De rugspieren ondervonden geen antagonistische werking * van de buikspieren zodat de rug naar dorsaal doorboog.

Een dergelijke vrucht zou je kunnen vergelijken met een circusartiest, die zijn romp naar achteren buigt en zijn handen naast zijn voeten op de grond zet. Je moet er dan nog bij fantaseren, dat borst en buik gespleten zijn. De pogingen van Professor van der Kaay om ons hiervan een beeld te geven door zijn hoofd naar achter te buigen en zijn buik naar voren, hadden tot resultaat dat elke student het onmiddellijk snapte.

Op de boerderij aangekomen, liep ik meteen door naar de afkalfstal, waar enkele boeren met elkaar in gesprek waren. Geen van de aanwezigen had het ooit gezien. Het was niet moeilijk om vast te stellen, dat het darmen van het kalf waren. Darmen van een koe zijn veel dikker.

"Het zijn darmen van het kalf," zei ik.

"Maar hoe kan dat nou?" vroeg Frans. "Vanmorgen vroeg is de waterblaas gebroken en ik ben er met m'n vingers nog niet aan geweest." Ik stelde hem gerust.

"Het is waarschijnlijk een speling van de natuur. Voordat ik me omkleedde, haalde ik de benodigde instrumenten uit mijn auto. Ondertussen had de boerin warm water, een stuk zeep en een handdoek klaargezet.

Terwijl ik met de koe bezig was, legde ik de boeren uit met wat voor zeldzaam verschijnsel we te maken hadden. Ik liet de koe flink in het stro zetten, nadat ik met een paar stroomstootjes van de elektrische prikkelaar de koe overeind had geholpen. Na m'n handen gewassen te hebben, deed ik een inwendig onderzoek. Ik greep met m'n linkerhand de staart om enig houvast te hebben en ging met m'n rechterhand langs de darmen de situatie binnen verkennen. Algauw voelde ik, dat het middenrif ontbrak. Alle organen, die in de borsten de buik thuishoorden, lagen buiten het kalf. Toen ik het hart vastpakte, voelde ik dat het kalf nog leefde.

Om het kalfje een zachte dood te geven, zocht ik eerst de navelstreng open trok deze door. Wat er in de baarmoeder lag was een soort bol, waarvan vier pootjes en een kopje naar binnen gericht waren. De pootjes waren in de gewrichten vergroeid. De omvang van het monster was te groot om in zijn geheel door het bekken te kunnen. Daarom zaagde ik met een draadzaag de vergroeide pootjes tot aan de romp eraf.

** Werking van een spier die de werking van een andere spier opheft.*

Het was gunstig, dat de pootjes naar binnen gericht waren. Het zagen was in dit geval veel gemakkelijker, omdat je naar je toe kon zagen. Daarna deed ik een lus om het kopje en liet het afgezaagde deel van het kalf eruit trekken, terwijl ik met m'n handen de geboorteweg beschermde. Het was belangrijk, dat de koe tijdens de feutotomie bleef staan. Omdat de baarmoeder dan enigszins terugzakte, had de operateur meer ruimte om te werken en was er minder kans dat de baarmoeder beschadigd werd. Terwijl ik de baarmoeder aftastte naar mogelijke beschadiging, bleek dat we al ruim een uur bezig waren geweest.

Ik vervolgde mijn morgenroute en dacht terug aan de tijd dat ik coassistent was bij verloskunde. Toen hadden we ook een schistosoma. Professor van der Kaay vertelde, dat in dat jaar zich ook al zo een geval had voorgedaan, terwijl je zoiets in geen jaren tegenkwam. Hij suggereerde, dat dit in strijd was met het toeval. Hij deed er een beetje geheimzinnig over en hij had voor dit verschijnsel ook een naam: "duplicité des cas rares," vrij vertaald; het twee keer achter elkaar voorkomen van zeldzame gevallen. De prof zag er naar mijn mening iets mystieks in, iets geheimzinnigs, terwijl het volgens de kansberekening heel normaal was. Als je uit een mand gevuld met ballen genummerd van 1 tot en met 30 er 5 willekeurig uitneemt, dan liggen die nummers gemiddeld 5 uit elkaar, maar de kans dat er nummers bij zijn, die dicht bij elkaar liggen, is veel groter. Als dus in een tijdsbestek van 30 jaar 5 keer een bepaalde gebeurtenis plaats vindt, dan is de kans erg klein dat ze allemaal even ver uit elkaar liggen. Dus de kans is heel groot dat er gebeurtenissen korter bij elkaar liggen. Probeer het maar.

De potstal.

Hoewel de wind was gaan liggen, werd het tegen de avond kouder. Daar het pas halfzes was, had ik nog een kwartiertje de tijd om langs m'n ouders te gaan. Mijn vader en moeder waren allebei nog goed gezond en genoten van hun oude dag na een leven van hard werken. Ze woonden in een kleine bungalow naast de boerderij. Altijd had mijn moeder haar blijde glimlach klaar als ik zo onverwachts langs kwam.

Drie, vier keer in de week liep ik even binnen, de zondag niet meegerekend, want dan ging ik bijna altijd er naartoe. Natuurlijk kwam het een enkele keer voor, dat ik een zondag oversloeg. Dan zei ze steevast.

"Je hebt het zondag zeker heel druk gehad? Maar dat brengt je beroep mee. Je moet altijd klaar staan." Even later hoorde ik dat mijn vader in de bijkeuken zijn klompen uitdeed. Hij kon het niet laten in de stallen een handje te helpen. Hij kwam de eetkeuken in en terwijl hij zich in de handen wreef zei hij:

"Het is koud buiten, ik denk dat we regen krijgen."

Voor mij was het weer tijd om op te stappen, want om zes uur begon het spreekuur voor kleine huisdieren. Toen ik de autoweg opdraaide, spatten de eerste grote druppels op mijn voorruit en voor ik thuis was viel de regen met bakken uit de hemel. Het was niet druk op het spreekuur. Het slechte weer, hield de mensen thuis. Om kwart voor zeven was ik al klaar.

Na het avondeten maakte ik het haardvuur aan en keek de krant in. Door de warmte van het knapperend hout viel ik spoedig in slaap. Ik schrok wakker toen de telefoon rinkelde.

"Met Janus van Gordje Suikerbuik van de Postbaan. Mijn vaars is aan het kalven, maar we krijgen het kalf er niet uit." Ik keek op mijn horloge en zag dat het bijna half negen was. Dat was wel een geschikte tijd, vond ik. Het meest onaangenaam was naar mijn gevoel als je gebeld werd tussen één en twee uur 's nachts. Het kon trouwens ook heel storend zijn als je druk met je dagelijkse route bezig was.

Vanaf het begin had ik er een gewoonte van gemaakt om de bel 's nachts maar één keer over te laten gaan en dan gelijk uit bed te springen. Als je nog een paar minuutjes bleef liggen, kostte het veel meer wilskracht en zat de pijn veel dieper. Je kunt het vergelijken met de pijn die je hebt, als het zwemwater koud is. De pijn is veel minder als je er gelijk induikt, in plaats van langzaam via het trapje in het water te gaan, terwijl een koudegolf via je dijen langs je buik langzaam omhoog kruipt en heel je lichaam teistert.

Buiten regende het nog steeds. Het zandweggetje, dat van de verharde weg naar het optrekje van Janus liep, stond blank van het water.

De auto reed door diepe plassen en het water ruiste als een vloedgolf tegen de onderkant van de spatborden. De boer stond, gehuld in een half opengeknippte plastic kunstmestzak, met een zaklamp klaar en loodste me naar de dorsvloer, zodat ik mijn wagen in de schuur kon rijden. Het regende nog steeds pijpenstelen.

"Dat heb je handig bekeken om de grote schuurdeuren open te zetten, zodat ik droog uit kan stappen." Janus lachte verlegen om het compliment, waarbij hij zijn bovenlip optrok, waardoor twee grote bruine voortanden zichtbaar werden. Janus was half in de veertig en vrijgezel. Zijn ouders waren een paar jaar geleden kort na elkaar gestorven en z'n zussen waren allemaal getrouwd. Ik trok in de huiskamer mijn verlospak aan en ging via de staldeur naar de koeienstal. Het was nog een originele langgevelboerderij, maar Gordje, de vader van Janus had er indertijd een vaarzenstal aangebouwd.

De melkkoeien stonden nog in een potstal, in een dwarsopstelling. In mijn praktijk waren er nog drie boerderijen met een originele potstal, maar binnen tien jaar zouden die ook wel verdwenen zijn. In de stal waar de patiënt lag, zaten een paar mannen op een pak stro een sjekkie te roken.

"We hebben al een halve emmer warm water klaar en hier is halamid," zei een van de burens.

"Ga even zeggen, dat er nog een paar ketels water op het vuur gezet worden." Ik zei dit omdat het glijmiddel, waarmee ik m'n handen en armen insmeerde, toch al zo moeilijk te verwijderen was.

"Hoe lang is ze over tijd en door welke stier is ze gedekt?" vroeg ik." Ze is bijna twee weken over en ze is door een eigen stier gedekt." Dus niet door een K.I.-stier. Dit was ongunstig, want bij de K.I. worden vaarzen alleen bevrucht met sperma van stieren, die kleine kalfjes geven. Ondertussen vertelde Janus, dat de vruchtvliezen in de loop van de middag gebroken waren. Het werd dus tijd. Achter de vaars lagen twee trekhoutjes, waar touwtjes aan vastzaten, die in de vagina verdwenen.

Ik ging met m'n rechterhand in de schede en controleerde of het kalf leefde en of de ligging goed was. Vervolgens haalde ik de touwtjes van de pootjes en bevestigde mijn eigen touwtjes net boven de klauwtjes en niet zoals bijna elke veehouder het fout deed boven het kogelgewricht.

Wanneer er behoorlijk trekkracht op het kalfje werd uitgeoefend en de touwtjes waren verkeerd aangebracht, kwam het regelmatig voor dat een boer belde dat hij een kalfje had dat niet op een voorpootje kon steunen. De oorzaak was meestal een kapotgetrokken kogelgewricht. Ik liet nu door twee man trekken ieder aan een pootje, terwijl de vaars perste. Er was volledige ontsluiting maar de geboorte vorderde niet. Dan liet ik even maar door twee man aan één pootje trekken, om te proberen of het kalf met één schouder door het bekken kon. Toen dit ook niet lukte stond ik op, waste mijn handen en zei tegen de boer, dat ik het risico om nog meer trekkracht uit te oefenen voor vaars en kalf te groot vond en dat ik adviseerde om een keizersnede te doen. De boer stemde er mee in. In al die jaren is het nooit voorgekomen, dat een boer dit advies niet opvolgde. Wel heb ik, toen ik toch al zeker vijftien jaar in de praktijk zat, eens een grote fout gemaakt.

In een koude winternacht kreeg ik 's morgens om vijf uur een telefoontje van een jonge boer. Ik was de avond tevoren laat naar bed gegaan en was bovendien wat griepig. Ik barstte van de hoofdpijn. Doodziek kwam ik de stal in. Ik vroeg niet hoe lang de vaars drachtig was, door welke stier ze gedekt was, maar ik begon direct met laten trekken en dacht alleen maar aan mijn bed. De boer zei nog:

"Zou het wel gaan?" Maar ik wilde het kalf eruit en tegen beter weten in liet ik geforceerd trekken. En het ging niet. We bleven op het kruis hangen, met het gevolg dat het kalf dood was. Dit is een van de ergste dingen, die een dierenarts kan overkomen. Ik stond op, waste m'n handen en zei:

"Dat hebben we verkeerd ingeschat, Kees."

"Nee," zei de boer, "Dat heeft u verkeerd ingeschat." Ik moest hem gelijk geven. Maar hij zei meteen:

"Wie werkt maakt fouten." Ik deed er het zwijgen toe, maar ik dacht bij mezelf: "Wat zijn boeren toch tolerant." Toen we koffiagedronken hadden en de helpers uit de buurt naar huis waren, zei ik tegen de jonge boer, dat ik de schade zou betalen. Het deed me goed de blijde reactie van de jonge boerin te zien, maar de pijn bleef en terug naar huis in de auto nam ik me voor, dat dit nooit meer zou gebeuren.

Toen ik thuis de garage inreed had ik pas in de gaten dat mijn migraine over was.

Maar nu terug naar de keizersnede. Ik begon onmiddellijk commando's uit te delen. Ik had nodig: zes gestreken handdoeken, twee emmers warm water een paar pakken stro en aan een van de jonge boeren gaf ik de opdracht zijn handen en armen goed te wassen. Zelf haalde ik een operatielamp en m'n verloskoffertje, waarin altijd het benodigde materiaal voor verdoving aanwezig was, alsmede een setje met steriele instrumenten. Enkele boeren hadden ondertussen twee vaarzen links van de patiënt uit de stal verwijderd en in de schuur gezet. Toen ze terug langs de achterdeur in de stal kwamen, verscheen Janus schoorvoetend in de deuropening bij de voergang en zei aarzelend:

"Ik heb geen handdoeken, maar kan het ook met kranten?" Even moest ik de vraag op me in laten werken.

"Maar Janus toch, wat is er nou nog vuiler dan een krant?" zei ik. Er viel een stilte in de stal en alle ogen waren nu op Janus gericht, nieuwsgierig wat hij hierop zou antwoorden. En bijna juichend riep Janus:

"Ja maar ik heb ze nog niet gelezen." Eén van de burens, die zag dat het fout ging lopen zei: "Ik ga thuis wel even handdoeken halen." Ondertussen zette ik het materiaal voor de plaatselijke verdoving klaar. Maar nog steeds was er geen warm water. Toen ik zelf op verkenning ging, ontdekte ik dat Janus een melkbus met dertig liter water op de plattebuiskachel had staan. Zelfs als de pot roodgloeiend zou zijn, zou het nog uren duren, voordat het water voldoende verhit zou zijn. Telefoon was er niet. Dus zat er niets anders op, dan een beroep te doen op de tweede buurman, wat hier in Brabant trouwens geen probleem was. Na een half uur vertraging kon ik met wassen en ontsmetten beginnen. Een prikje met de prikkelaar deed de vaars opspringen. De operatie kan men het best uitvoeren bij het staande dier.

Toen in de jaren vijftig de keizersnede ook bij het rund algemene ingang vond, werd in die beginperiode de operatie nog uitgevoerd bij het liggende dier. Het is de grote verdienste van de Belgische Professor Vandeplassche uit Gent geweest, die de keizersnede bij het rund tot gemeengoed maakte bij de practici in het veld.

De vriendelijke welwillendheid van mijn collega's uit België om mij vertrouwd te maken met deze ingreep, heb ik dankbaar aanvaard.

In het begin deden we de operatie met twee dierenartsen. Al gauw werd hiervan afgestapt, omdat de werkdruk te groot werd. Spoedig werd ook de operatie bij het staande dier uitgevoerd. De buikorganen zakken dan beter weg in de buikholte en de neiging tot persen neemt af, doordat het kalf minder druk op het bekken veroorzaakt. Toen het warm water gearriveerd was, legde ik m'n helper uit hoe hij z'n handen en armen moest wassen, maar vooral wat hij niet moest doen. Het was me opgevallen, dat de helpers dachten dat ze steriel waren als ze voor het oog zuivere handen hadden. Serieus en vlijtig wasten ze een kwartierlang hun handen, maar even zo goed stonden ze een ogenblik later in hun haren te krabben. Nou vielen de gevolgen van het niet aseptisch werken in de praktijk wel mee, vooral door de werking van de antibiotica die de patiënt toegediend kreeg en ook omdat de operatie plaats vond in een milieu waaraan het dier gewend was. In de beginperiode waren er op de faculteit nogal problemen. De eerste patiënten kwamen hoofdzakelijk uit Friesland en ik denk dat de lange reis en de vreemde omgeving de genezing ongunstig beïnvloedde.

Na dit zijsprongetje gaan we met de operatie beginnen. Toen de plaatselijke verdoving haar heilzame werking gedaan had, maakte ik met het scalpel een huidsnede in de linkerflank, onder de dwarsuitsteeksels van de wervels en achter de laatste rib. De snede liep van boven naar beneden en was ongeveer dertig centimeter. Als het kalf heel groot was, moest de snede soms verlengd worden. Vervolgens kliefde ik de spieren, zonder te kijken of ik ze nu dwars of overlans aansneed. Daarna komt het buikvlies tevoorschijn en was het even oppassen, want de mogelijkheid was dan aanwezig dat je een klap kreeg van de linker achterpoot van de vaars. Het buikvlies is niet verdoofd. De organen in de buik zijn ongevoelig. Ik ging met twee armen tot m'n oksels in de buik op zoek naar de bevruchte hoorn. Die lag gunstig, want bij onderzoek bleek dat de linker hoorn bevrucht was. Omdat het een kopligger was, zocht ik naar de achterpoten van het kalf. Door de baarmoeder heen pakte ik de achterpoten en trok de baarmoeder hoorn zoveel mogelijk in de wond. Ik maakte dan de snee in de baarmoeder zodanig, dat ik straks de wond in de baarmoeder gemakkelijk hechten kon.

Bij ongunstige situaties gebruikte ik een paar uterustangen, die ik door m'n helper liet vasthouden. Door het gat in de baarmoeder werd nu het kalf geboren. Even ging nu alle aandacht naar het kalf. Toen ik zag, dat alles goed was, liet ik de boreling voor bij de kop van de moeder leggen, zodat de vaars het kalfje kon droog likken. De nageboorte liet ik zitten. Wel deed ik eerst nog een capsule met een antibioticum in de baarmoeder voordat ik de wond in de uterus hechtte. Het peritoneum * werd apart gehecht. Dan de spieren in één laag. Het laatst ging de huid dicht. Hiervoor werd nylon gebruikt en de hechtingen werden zodanig aangebracht, dat er een opstaande kam gevormd werd. Nog een spray over de wond en een injectie in de spieren en de operatie was klaar.

Het was al bijna halfelf toen ik in m'n auto stapte en door de duisternis van de nacht en in een gordijn van regen om mij heen, reed ik huiswaarts. Toch wel attent van Janus om de schuurdeuren open te zetten, zodat ik niet in de regen uit moest stappen. Een beetje onhandig was hij wel, maar een keizersnede maakte hij ook niet iedere week mee. Normaal doe je een keizersnede in een uur. Deze kostte mij twee uren, maar ik reken mijn werk niet in uren.

Bruut geweld.

De winter was lang en koud. De week voor Pasen had het veel geregend. Maar eind maart kwam er verandering.

De laatste dagen van de maand waren zacht en je voelde de lente in je bloed. Het voorjaar was in aantocht. Die zaterdagmiddag stond ik op het punt met mijn middagroute te beginnen. Astra, ons jachthondje sprong dansend om mij heen, waarmee zij te kennen gaf mee te willen rijden.

Toen ik de auto gestart had, kwam mijn vrouw naar buiten gelopen om te zeggen dat Ko Adriaansen van de Buissche Heide gebeld had voor een verlossing van een koe. Het eerste waaraan ik dacht was "Hoe zou het laatste stukje weg zijn?" Want de Buissche Heide was wel een prachtig natuurgebied, maar de wegen op het landgoed waren om die reden niet verhard.

* *Buikvlies.*

De boerderij stond een paar honderd meter van de verharde weg.

Omgeven door prachtige bossen met eeuwenoude beukenbomen heeft Henriëtte Roland Holst hier jarenlang gewoond. Ko Adriaansen, die pachter was van de Angora Hoeve, heeft dikwijls over haar verteld en ik ben ook weleens samen met de boer naar het zwembad gaan kijken, dat zij in het bos had laten uitgraven. Bij haar dood heeft Henriëtte Roland Holst al haar bezittingen geschonken aan Natuurmonumenten.

De regen, die de laatste week overvloedig gevallen was, had de zandweg veranderd in een modderpoel. Mijn auto leek wel een amfibievoertuig en moeizaam baande hij zich een weg door de modder, Mijn hondje was op de achterbank gaan liggen slapen en werd pas wakker, toen ik het boerenerf opdraaide en voor de staldeur tot stilstand kwam. Met haar neus tegen het glas gedrukt, het hele lichaam stokstijf gespannen, speurde ze naar de katten, die ze met haar ogen verslond. Astra was een trouwe metgezel. Ze voelde wanneer ik met de auto weg ging rijden en ze liep dan alvast vooruit naar de garage. Het in de auto meerijden was zo een gewoonte geworden, dat ze er soms alleen in achterbleef. Als we ze dan 's avonds misten, bleek ze nog in de auto te zitten.

Toen ik de stal binnen stapte sprong de koe op. De verlossing verliep vlot. Bij vaginaal onderzoek voelde ik vier pootjes. Omdat ik duidelijk verschil meende te voelen in de omvang van de pootjes, wees er alles op dat het een tweelingdracht was. Bij verdere vaginale exploratie voelde ik aan de spronggewrichten, dat het achterpootjes waren. Ook waren er twee staartjes te voelen. We hadden hier dus te doen met een tweeling, allebei in stuitligging. Omdat de kalfjes er tegelijk uit wilden, blokkeerden ze de geboorteweg. Ik duwde vervolgens het kleinste kalf zoveel mogelijk terug en liet daarna aan de pootjes van het andere kalf trekken. Doordat de baarmoeder met inhoud nu iets in de buikholte teruggezakt was, kon ik gemakkelijk het ene kalfje een beetje terughouden, zodat de weg vrijkwam voor het andere kalf. Na al die jaren praktijk bleef elke geboorte spannend en iedere keer had ik dat tevreden gevoel wanneer alles goed verlopen was.

Het was prettig om toe te kijken, hoe de boer vol toewijding zijn kalfjes droogwreef en ik begreep waarom er, ondanks veel problemen, nog steeds veel jongeren boer wilden worden.

Na het gebruikelijke kopje koffie en een babbeltje over het mooie lenteweer stapte ik in de auto. Bij het verlaten van de boerderij, vroeg ik nog of er door het bos misschien een betere weg was.

"Nee," zei de boer. "Maar je moet vóór je op de verharde weg komt, zoveel mogelijk rechts houden." Met deze goede raad in gedachte, reed ik naar de volgende patiënt. Op het bedoelde punt gekomen, stopte ik ongeveer twintig meter voor de asfaltweg. Op de heenweg was ik daar met mijn auto bijna blijven steken en daarom wilde ik eerst gaan kijken hoe ik het best op de verharde weg kon komen. Mijn auto stond rechts op het zandpad. Aan de linkerkant van de weg lag een betegeld fietspad, dat ook gebruikt mocht worden door bromfietzers.

Drie opgeschoten jongens kwamen van de asfaltweg en reden vervolgens op het fietspad mij tegemoet. Twee andere jongens kwamen tegenover de plas met water rechts uit het bos en een van hen reed op het moment dat ik de deur opendeed om uit te stappen, met zijn brommer tegen de bumper van mijn auto. Waarschijnlijk werd hij verblind door het felle zonlicht, toen hij uit het donkere bos kwam. Ik liet de deur openstaan en bukte me voorover om naar de schade te kijken. Er was praktisch niets aan te zien. Alleen de rubberen strip, die op de bumper zat, had een klein deukje.

"Het valt wel mee," zei ik opgelucht en ik wilde weer in de auto stappen.

"Het valt wel mee, het valt helemaal niet mee" riep de jongen kwaad, terwijl hij naar de schokbrekers van zijn brommer wees. Inderdaad, de ene schokbreker zat wel tien centimeter hoger dan de andere.

"Het is jouw schuld, je moet betalen, Vijf honderd gulden. Het is een nieuwe brommer." Ik voelde me op geen enkele wijze schuldig en ik stelde voor de politie erbij te halen. Toen ik het woord 'politie' liet vallen werd hij vreselijk kwaad. Het schuim kwam op zijn mond. Achteraf bleek dat hij de nieuwe brommer van zijn oudere broer ongevraagd meegenomen had en hij niet eens brommer mocht rijden, omdat hij nog geen zestien jaar was.

Politie was wel het laatste wat hij kon gebruiken. Om op alles voorbereid te zijn, ging ik naar de kofferbak om een tang te pakken om me eventueel te kunnen verdedigen. Een van de jongens, die stond te kijken, riep:

"Pas op, hij pakt zijn geweer." Deze reactie was wel begrijpelijk, omdat ik een groen jasje aan had, groene laarzen droeg en er een Duitse Staande op de achterbank zat. Voordat ik bij het kofferdeksel was, sloeg hij mij met enige karateslagen tegen de grond, waarbij mijn bril sneuvelde en ik een bloedneus opliep. Omdat ik tegen zoveel bruto geweld niet was opgewassen, trachtte ik te vluchten. Ik rende in paniek het bos in, maar omdat ik zonder bril niet goed kon zien, struikelde ik en viel in een greppel. Ik krabbelde weer overeind en rende naar de verharde weg. Maar spoedig was hij weer bij me en begon hij met een dikke knuppel op me te slaan.

Later verklaarde hij aan de politie, dat hij dat stuk boomstronk genomen had, omdat zijn handen gekneusd waren vanwege mijn harde kop. Ik lag op mijn knieën, met m'n hoofd op de grond, terwijl ik met mijn handen mijn hoofd beschermde. Huilend smeekte ik hem asjeblieft op te houden. Hij kon het geld krijgen, maar ik had zoveel geld niet bij me. De slagen hielden inderdaad op en kruipend was ik bij de asfaltweg gekomen, maar nog steeds hield hij mij aan de kraag van mijn jas vast.

Omdat het zulk mooi weer was, rekende ik erop, dat er wel auto's langs zouden komen. Mensen die de drukke stad ontvluchtten om te genieten van de ontluikende natuur. Daar ik met mijn hoofd dicht bij de grond was, had ik een beter uitzicht op de weg dan diegenen die stonden, omdat ik onder de afhangende takken van de sparrenbomen door kon kijken.

Wij waren nog maar net bij de asfaltweg aangekomen, toen ik van rechts een auto snel naderbij zag komen. Toen hij vlakbij was, rukte ik me los en kon zo de aandacht trekken van de bestuurder. De auto stopte en omdat de jongen mij losgelaten had, kon ik me aan de deurkruk omhoogtrekken. De man die achter het stuur zat, draaide langzaam het raampje omlaag. Naast hem zat een meisje.

"Neem me alsjeblieft mee. Hij vermoordt me." De man achter het stuur zei niets. Hij keek naar het hoopje ellende naast hem op de grond, dan gleeed zijn blik naar de jongens, die om mij heen stonden, vervolgens wisselde hij een blik met zijn vriendin, draaide het raampje weer dicht en reed verder. Het risico bij de zaak betrokken te raken, vond hij kennelijk te groot. Toen de auto in de bocht verdween, dacht ik "Hij zal toch de politie wel waarschuwen." Maar later bleek dat hij ook die moeite niet genomen had. Ik was bang dat ik dood zou gaan, dat ik misschien een inwendige bloeding had. Ik moest zo gauw mogelijk naar het ziekenhuis.

Plotseling ontstond er beroering om mij heen. Een al wat oudere dame kwam luidsprekend, bijna scheldend op ons af, duwde met haar handtas tegen mijn belager aan en vroeg om uitleg. Door het kordate optreden van deze mevrouw, werd de aandacht even van mij afgeleid. Ik zag de kans schoon en met alle energie die in mij was liep ik naar m'n auto. De motor draaide nog steeds. Ik gooide me achter het stuur. Een fontein van modder en water spoot onder mijn auto weg toen ik plankgas door het water schoot. Eenmaal op de asfaltweg ontvluchtte ik het bos, weg van alle ellende. Maar ik voelde me leeg en slap.

Ik stopte bij de eerstvolgende boerderij, de Annahoeve en belde mijn jonge collega op. Ik dacht dat hij er vlugger zou zijn dan een ambulance, want hij kende de weg. Bovendien woonde hij in de buurt. De boer had nog maar net de politie gebeld, toen de wagen van Ben al arriveerde en hij me naar het ziekenhuis bracht. Bij onderzoek bleek dat er twee ribben gebroken waren en m'n linker nier gekneusd was.

Intussen had de politie, die snel ter plaatse was, een stel brommers voor het café in het bos zien staan. De dader werd binnen een uur gearresteerd. Het bleek een jongen van vijftien jaar te zijn. De eerste dagen was ik razend kwaad op die kerel, die me zo ongenadig geslagen had. Maar toen na een paar dagen de pijn nagenoeg weg was, verdween ook de wrok tegen de onverlaat.

Ik was drie dagen in het ziekenhuis toen na het bezoeken een jongeman mijn kamer binnenkwam. Terwijl hij een fruitmand op mijn nachtkastje zette, zei hij:

"Ik ben de broer van Wout en ik kom mijn excuses aanbieden, ook namens mijn ouders en mijn broer."

Ik bedankte hem voor zijn bezoek. Op mijn vraag hoe zijn broer het maakte, zei hij:

"De rechter heeft Wout veroordeeld tot tien weken jeugdgevangenis, waarvan vijf weken voorwaardelijk. Hij heeft verschrikkelijk gehuild, toen hij het vonnis hoorde en hij zei dat hij het geen vijf weken vol zou houden. Mijn familie vindt het heel erg. Mijn moeder had ook naar het ziekenhuis willen komen, maar ze durfde niet". Op het einde van de week kwam ook de moeder samen met haar zoon op bezoek. Ze waren in een opgewekte stemming. Wout had een brief naar huis geschreven. Hij maakte het goed en hij had al een paar vriendjes. Maar de moeder maakte zich toch zorgen. Wout werd zestien jaar een week voordat hij vrijkwam. De brommer, die hij voor zijn verjaardag kreeg, was al gekocht. Nu was ze bang dat haar zoon op de bromfiets zou gaan rijden, terwijl hij dat niet mocht. Hij was immers in overtreding geweest door op zijn vijftiende al op een brommer te rijden en ze vroeg me wat ik daarvan dacht. Omdat ik het vonnis niet kende, zei ik dat ik dat ook niet wist.

"Oh," zei ze, "dat is geen probleem, want we hebben gisteren al een afschrift van het vonnis gekregen." Ze draaide zich om en zei tegen haar zoon:

"Het kan nog net. Ga jij gauw de brief halen. Hij staat op de schouw achter het sigarenkistje." Toon vond dat schijnbaar de gewoonste zaak van de wereld en zonder iets te zeggen stond hij op en vertrok. Het uur dat hij wegbleef duurde lang. Maar het was niet voor niets geweest. In het vonnis stond niets vermeld over een rijverbod en opgelucht ging de familie weer naar huis. De zaak was echter nog niet gesloten. Ik was nog maar een paar dagen uit het ziekenhuis ontslagen, toen een oom van Wout opbelde.

"Ik heb vandaag Wout in de gevangenis bezocht. Maar die jongen houdt dat niet vol. Hij is al tien kilo afgevallen. Nu heeft de directeur gezegd, dat ik Wout zou kunnen helpen. Wanneer het slachtoffer in een schrijven verklaart, dat hij eerst met de knuppel geslagen heeft, mag Wout misschien eerder naar huis." Dit ging te ver. Ik zei dat ik verder contact met de familie niet meer op prijs stelde en hing op. Ik heb er nooit meer iets van gehoord.

Nieuw leven.

Het was al een week zacht lenteweer. Mijn kamer in het ziekenhuis lag op de zesde verdieping op het zuiden. Ik keek uit op een grasveld, waarop een grote oude perenboom stond, die vroeger bij een boerderij hoorde. De boerderij moest wijken voor het nieuwe ziekenhuis, maar de prachtige boom bleef gespaard. Nog voor de bladknoppen ontloken waren stond de perelaar volop in bloei. Een paartje eksters was in de buurt van de boom actief.

Als 's morgens de eerste warme zonnestrallen in de top van de boom schenen, waren de eksters al druk in de weer. Eksters zijn monogaam en doen alles samen. Het paartje vloog af en aan en al gauw was erboven in de top een verdichting van takjes en ander los materiaal te zien. Het gebeurde ook dat ze plotseling ophielden met werken en schijnbaar doelloos om elkaar heen sprongen en het was net of ze heel de bouw vergeten waren. Dan weer verdwenen ze uit het gezichtsveld op zoek naar eten. Soms zaten ze wel een kwartiertje gezellig op een tak bij elkaar alsof ze samen op hun gemak overlegden wat ze nu eerst zouden gaan doen. Misschien was dat ook wel zo. De ekster is nieuwsgierig en zeer intelligent. De herseninhoud van een ekster is relatief groter dan van veel andere vogels.

Het bleef constant mooi weer en in een dag of vier was het nest bijna klaar. De kap zat erop. Het is eigenlijk fantastisch, hoe die vogels alleen met hun bek hoog in de boom zo een stabiel bouwsel kunnen maken. Bij hevige storm komt er wel eens een nest naar beneden, maar dat gebeurt zelden. De laatste dag wordt de binnenkant van het nest met slijk behandeld. Nog wat droge grassprietjes en de woning kan betrokken worden. Normaal worden er vijf tot zes eieren gelegd. Ik heb het observeren van het eksterpaartje niet verder kunnen voortzetten, want ik werd na tien dagen uit het ziekenhuis ontslagen.

De fokkerij.

De internist had gezegd dat ik veertien dagen niet mocht werken en dat ik daarna nog twee weken kalm aan moest doen. Toen ik weer thuis was, ging ik eerst naar ons buitenverblijf waar ik zelf wat vee had lopen. Ik wilde zien hoe het erbij stond.

Tijdens mijn opname in het ziekenhuis had er een vaars gekalfd. Het was een vaarskalf. In de periode dat ik thuis was, kaldden er nog drie vaarzen en het was allemaal vanzelf gegaan. De paarden waren al over tijd, maar zij hadden ieder al twee veulens gehad en elke keer vond de geboorte 's nachts plaats. Bij één merrie was het vorig jaar bijna fout gegaan. Het paard was bij het veulenen tegen de omheining gaan liggen. Daardoor was het veulen in een andere afdeling terechtgekomen. Een attente boer had gezien, dat het paard onrustig was. Hij was er direct naar toe gegaan en omdat de moeder nogal te keer ging, was het te riskant om het veulentje onder de afscheiding weer in de goede wei te duwen. Daarom had hij het hek opengezet, zodat ze bij elkaar konden komen.

Die week was het abnormaal druk. Kort na elkaar werden er twee veulens geboren en weer gebeurde dat 's nachts. Maar alles verliep tot nu toe nog vlot. Ik verwachtte ook geen moeilijkheden. Afgelopen zomer had er een limousinestier bij de vaarzen gelopen maar dit ras stond erom bekend kleine kalfjes te verwekken. Omdat ik in de voorbije zomer de data van de tochtigheid van de vaarzen had opgeschreven, wist ik precies wanneer de vaarzen uitgerekend waren. De enige die nog moest kalven was pas een week over tijd. Er was dus geen enkele reden om ongerust te zijn.

Toen ik 's woensdagmiddag in de wei kwam, zag ik dat de vruchtvliezen gebroken waren. Ik probeerde de vaars in de stal te stouwen, maar ik kreeg het niet voor elkaar. Ik heb nog een poosje gewacht, maar toen na een paar uur nog geen vooruitgang te bespeuren was, heb ik hulp ingeroepen van de boer, die me in het voorbije jaar zo goed geholpen had. Binnen een kwartier was hij er en hij had zijn dochter meegebracht. We konden de vaars moeilijk pakken, maar uiteindelijk lukte het. Bij inwendig onderzoek bleek dat het een koplissing was. Nadat ik touwtjes om de voorpootjes gedaan had, liet ik de boer en zijn dochter trekken, maar het kalf kwam geen centimeter. Het was te groot om het bekken van de vaars te passeren."

We stoppen ermee" zei ik.

"Zullen we handdoeken en heet water gaan halen" stelde de boer voor. Maar toen ik bij de auto kwam, merkte ik dat ik alle medicijnen en instrumenten uit de auto had laten zetten, omdat ik ze voorlopig toch niet nodig had.

Ik had na mijn gedwongen rust nog twee weken vakantie genomen. Ik riep tegen de boer die zijn auto al gestart had, "Breng alleen maar een volle melkbus heet water mee. De hand doeken en de rest ga ik zelf wel halen. Ik moet toch naar huis, want ik heb geen instrumenten in de auto." Thuis pakte ik een gesteriliseerd setje instrumenten, mijn verloskoffer en een stel handdoeken en dronk nog vlug een kop koffie, die mijn vrouw ondertussen had ingeschonken.

Het was al gauw een half uur later, toen we aan de operatie begonnen. Bij het wassen van de buikwand bleek dat de vaars erg onrustig was, al was het dan een zwartbonte. Bij het scheren van de linkerflank was ze zo wild, dat het nodig was dat de dochter van de boer de vaars in de neus hield. Handig pakte ze met haar linkerhand het halster kort bij de snuit goed vast en draaide de kop een kwart slag. Met de duim en een paar vingers van de andere hand kneep ze in de neusspiegel van het dier. Door de pijn die het knijpen veroorzaakte, werd de vaars even afgeleid en kon ik ze een kalmerend spuitje geven. De operatie verliep verder naar wens. Er werd een stierkalf geboren met een gewicht van 51 kg. Dat was abnormaal veel. De andere vier hadden een gewicht van 27 tot 32 kg. De kalfjes hadden wel dezelfde kleur, pikzwart met een wit puntje aan de staart, en een klein beetje wit tussen de navel en de speentjes.

Bij controle de volgende dag bleek, dat de nageboorte er niet afgekomen was. Ik trachtte zoveel mogelijk nageboorte te verwijderen en daarna bracht ik een capsule met een antibioticum in de baarmoeder en ik hoopte dat de uterus nog wat zou contraheren, waardoor het inwendig oppervlak kleiner werd en daardoor minder resorptie van schadelijke stoffen zou plaatsvinden. Omdat de vaarzen te veel melk gaven, kocht ik bij Kees van Gastel van de Broekakker twee rooibonte kalfjes van 46 en 48 kg. Andere jaren werden de vreemde kalfjes altijd goed door de nieuwe moeders geaccepteerd en stonden er soms drie kalfjes bij een vaars te drinken. Nu liet de vaars met de meeste melk de roodbonte kalfjes niet zuigen. Ik heb de vaars een week lang op stal moeten zetten om de roodbonte kalfjes geforceerd te laten zuigen.

Het vervelende echter was dat ik al die tijd elke dag gras voor die koe moest maaien en dat viel tegen als je dat met de zeis moest doen.

Een eerste vereiste was een goede scherpe zeis. Gelukkig was er mijn vader, waar ik iedere avond mijn bot getuig naar toe kon brengen, Hij klopte met een speciaal hamertje het snijvlak op een klein aambeeldje heel dun uit. Door het vele extra werk dat we het laatste jaar hadden, waren we tot het inzicht gekomen, dat het zo niet langer kon. Dit jaar had ik een groot deel van mijn vakantie ervoor opgenomen, maar dat ging niet ieder jaar. Die winter kwam er een einde aan de veehouderij.

Een darmoperatie.

De telefoon rinkelde in de vroege morgen.

"Met Fons Oostvogels van de Passenberg. Ik kom vanmorgen in de stal en ik zie dat Netje 28 buikpijn heeft. Ze slaat met haar achterpoten naar haar buik. Zou u even kunnen komen?" vroeg Fons 's morgens om halfvijf.

In de auto op weg naar de patiënt, ging ik het rijtje met differentiaaldiagnosen* af. Nierkoliek, zonnebrand (eczema solare) en trommelzucht (tympanie). Dat laatste kon ik uitsluiten, want dan had Fons wel gezegd, dat de koe te dik stond.

Bij het binnenkomen viel mij op dat de koe geen ogenblik stilstond en onrustig was. Terwijl ik me klaar maakte om een inwendig onderzoek te doen via de endeldarm (rectaal exploratie) ging ze liggen, maar ze stond ook dadelijk weer op.

Ondertussen vroeg ik de veehouder de ziektegeschiedenis, wat hij allemaal aan de koe gezien had (anamnese). Fons kon kort zijn. Gisteravond mankeerde ze nog niets. Voordat hij om negen uur naar bed was gegaan, was hij nog in de stal geweest. De koeien lagen rustig te herkauwen. Het was zo duidelijk dat de oorzaak in de buik gezocht moest worden, dat ik het systematisch klinisch onderzoek oversloeg.

Ik was zo nieuwsgierig, dat ik meteen met een onderzoek van de buik wou beginnen. De koe was rechts ook een beetje vol, Ik zat ruim twintig jaar in de praktijk en ik was in al die jaren heel wat buikklachten tegengekomen. Toch maar eerst volgens het boekje te werk gaan. De pols was iets verhoogd en de temperatuur was aan de hoge kant.

* *De verschillende mogelijkheden van diagnose.*

In verband met een eventuele lebmaagdislocatie* even luisteren of de bekende pinggeluiden ** te horen waren.

De nier die ik via de endeldarm kon betasten, vertoonde geen afwijkingen.

Toen ik verder de buikholte aftastte, voelde ik een verhard stuk in de dunne darm. Verhard is misschien te sterk uitgedrukt. Het voelde meer aan als een stuk verse, zachte boerenworst, maar dan een dikker, meer een bloedworst, ergens rechts in de buikholte. Diagnose: het in elkaar schuiven van de dunne darm over een lengte van twintig tot vijfentwintig centimeter, een invaginatie dus. Omdat de afsluiting waarschijnlijk nog geen twaalf uur bestond, belde ik de jonge ondernemende collega op, die sinds kort tot onze associatie was toegetreden.

Deze vroeg ik om zijn mening over een operatie. Wanneer er niet werd ingegrepen zou het dier onherroepelijk doodgaan. Omdat Fons aangesloten was bij het onderlinge vee-fonds, gaf ik de boer opdracht de voorzitter te informeren. De normale gang van zaken was, dat wanneer de dierenarts oordeelde dat een rund wegens een afwijking geslacht moest worden, de behandelende dierenarts een slachtattest afgaf, waarmee de boer naar het vee-fonds ging. Twee schatters van die vereniging kwamen dan de gebruikswaarde van de koe bepalen.

De slachtopbrengst was voor het fonds en de veehouder kreeg de geschatte waarde uitbetaald. In dit bijzondere geval vroeg ik eerst toestemming aan de voorzitter van het vee-fonds, omdat na de schatting de vereniging eigenaar was geworden van de koe. Zou de koe de operatie niet overleven, dan was het een schadepost voor het veefonds. Het was eigenlijk maar een formaliteit, mijn eerste scherp-operatie (maagoperatie) had ik ook zo uitgevoerd. Het was een ongeschreven wet geworden. Mislukte de operatie dan had het vee-fonds pech, maar bleef de koe in leven, dan hoefde het vee-fonds ook niets uit te betalen.

De jonge collega vond, dat we de kans om het dier te redden, moesten aangrijpen en nog voor negen uur begonnen we met het experiment. We verdoofden plaatselijk de rechterflank en maakten hier een snede, waarbij we de huid, de spieren en het buikvlies over een lengte van ongeveer twintig centimeter klieften.

* *Verplaatsing van de lebmaag.*

** *Typische hoge tonen, die men hoort als men met de phonendoscoop luistert en gelijk met de vinger tegen de buikwand tikt.*

De plaats van de invaginatie was gauw gevonden en dit gedeelte werd met de ophangbanden van de darmen, waarin de bloedvaten naar de darmen liepen, buiten de wond gebracht. Doordat de darmen in elkaar geschoven waren, was er stuwing ontstaan en was die plaats iets roder van kleur.

Toen we voorzichtig trokken schoof de instulping vanzelf weer uit elkaar, herstelde zich de oude toestand en was de invaginatie opgeheven. Omdat de darmen er gezond uitzagen en er bijna geen stuwing aanwezig was, besloten we geen darmresectie * te doen. Dat bleek een grote vergissing. De eerste dagen na de operatie leek de koe beter, maar er kwam geen ontlasting. Negen dagen na de operatie had de koe een hevige stinkende diarree. De volgende dag stierf de patiënt. Bij sectie bleek, dat het betreffende stuk darm volledig was afgestorven, genecrotiseerd was. Het voldane gevoel, dat we de eerste dagen na de operatie hadden, was meteen verdwenen en maakte plaats voor een neerslachtige stemming. Maar het prikkelde ons ook om in het vervolg met nog meer aandacht en toewijding te werk te gaan. Elke keer als er een dier dat je in behandeling had, doodging, voelde je dat een paar dagen, maar het geval van onze eerste darmoperatie, heb ik weken gevoeld. Het is jammer, dat je op deze manier van je fouten moet leren.

De wethouder.

Toen ik indertijd had besloten me als dierenarts vrij te vestigen, had ik eerst informatie ingewonnen bij de afdeling huisvesting van de gemeente. In het begin van de jaren vijftig was er nog een grote woningnood. Wanneer je een huis bouwde of een huis kocht en je was maar met z'n tweetjes, dan moest je inwoning nemen.

Op advies van de afdeling woningtoezicht van de gemeente zette ik in de plaatselijke krant een advertentie, waarin ik om woonruimte vroeg. Hier kreeg ik weinig reactie op. Alleen een jong stelletje, dat een huis gebouwd had en ging trouwen, wilde woonruimte beschikbaar stellen.

* Gedeeltelijk verwijderen van een stuk darm.

Ik sprak met het jonge paartje af, dat ik het een week in beraad wilde houden. Ik vond de ligging niet zo goed en eigenlijk hoopte ik, dat er nog meer geïnteresseerden zouden komen, die belangstelling hadden en dat gebeurde ook. Een ongetrouwde dame, half in de veertig, had midden in de stad ruimte en tijd beschikbaar. Toen wij akkoord waren, liet ik de eerste kandidaat weten, dat ik een locatie gevonden had, die beter gelegen was en ik vertelde hem en dat ik van zijn aanbod afzag.

Ik dacht dat daarmee de zaak afgehandeld was, maar niets was minder waar. Om zo gauw mogelijk een woonvergunning te ontvangen, had mijn eerste gegadigde alvast bij de gemeentelijke instanties opgegeven, dat ik bij hem in kwam wonen. De wethouder, een prominente figuur uit de agrarische wereld, die o.a. huisvesting en woningtoezicht in zijn portefeuille had, kreeg hierdoor de indruk, dat ik op een oneigenlijke manier voor iemand een woonvergunning had versierd.

De wethouder heeft mij nooit iets verweten, maar zijdelings hoorde ik, dat het hem niet lekker zat. Diezelfde maand ben ik nog bij hem thuis langs gegaan, om een en ander uit te leggen, maar hij was voor een paar dagen de stad uit. Later is het er niet meer van gekomen.

Jaren daarna leerde ik de wethouder beter kennen bij de K.I.-vereniging waarvan hij voorzitter was en ik technisch directeur. Hoewel onze meningen over de veefokkerij nogal eens met elkaar botsten, konden we toch begrip voor elkaar opbrengen. Op de lange duur slaagde ik erin het aankoopbeleid van de K.I.-stieren zo te wijzigen, dat de aankoopcommissie meer belang hechtte aan wat de stier in zijn nageslacht presteerde, dan aan een mooi exterieur.

Later heb ik de wethouder pas goed leren kennen. Hij woonde toen al in de stad en was geen wethouder meer. Hij was een liefhebber van sierduiven, die hij tot in Polen ging halen. De eerste keer dat hij mij in consult riep, was toen een van de duivinnen in legnood * verkeerde. Een hormooninjectie wilde dan nog weleens helpen. Maar dikwijls viel het resultaat tegen. Vooral als men te lang gewacht had, was de kans op succes klein.

Dat seizoen had ik al met goed resultaat een duivin van haar ei verlost en met carnaval belde hij weer. Ik had eigenlijk geen dienst, maar ik reed er toch naartoe.

* haar ei niet kwijt kunnen ..

Na de gebruikelijke injectie bleef ik altijd even wachten. Niet alleen om het resultaat te zien, maar ook omdat ik het al meermalen had meegemaakt, dat een diertje na een spuitje een shock kreeg. Het is altijd pijnlijk als een dier, dat in behandeling is, doodgaat. Maar als je thuis telefonisch bericht krijgt dat er een dier kort na de injectie is gestorven, verkrampt heel je lichaam. Je kunt er beter bij zijn. Deze duifjes waren heel fragiel en nog kleiner dan een inlandse tortel. Terwijl wij zo zaten te wachten vertelde ik de volgende anekdote.

"Ik deed tentamen veeteelt voor mijn kandidaatsexamen bij Prof. van der Plank. Na een paar vragen zei de professor zo maar ineens: Ik hoor aan je uitspraak, dat je uit West-Brabant komt. Vroeger had je in deze omgeving een bekend fokgebied van zwartbonten. Dat zal je wel bekend zijn. Eerlijk gezegd wist ik het niet, maar ik zei maar gauw: "ja, ja" en hij ging verder. Uit die contreien kwam toen een man uit de agrarische wereld, die ook in de landelijke politiek zat. Hoe heette hij ook weer? Hij had zo een korte naam."

Ik noemde de naam van je vader en de professor zei bijna juichend:

"Ja, hij was het. Nu weet ik het weer. De ogen van de oude wethouder begonnen te glanzen en hij zei peinzend:.

"Ja, dat waren mooie tijden." Vanuit de huiskamer werd er geroepen, dat er koffie was. Nu pas voelden we dat het koud was in de schuur. Haastig verlieten wij het duivenhok. Buiten was het weer gaan vriezen.

Een verlossing van een zeug.

Ring...., ring..... Een hels lawaai midden in de nacht maakte me klaarwakker en voordat de telefoon nogmaals overging, had ik de hoorn al van de haak.

"Met Frans Martens van de Scherpenberg. Bij mij is een zeug aan het biggen, maar het wil niet vlotten. Het is al zeker zes uur geleden, dat de eerste big er was. Een paar uur geleden is de tweede geboren, maar daarna is er niks meer gebeurd en werken doet ze ook praktisch niet."

"Ik ben er zo," antwoordde ik en terwijl ik de hoorn op de haak legde, keek ik op mijn horloge en zag dat het half een was.

Ik schreef op hoe laat het was en noteerde ook het adres waar ik naar toe ging en wat er aan de hand was. Ik liep binnendoor naar de garage, Bij het omhoogschuiven van de kanteldeur warrelden sneeuwvlokken in de koude vriesnacht om mij heen. Het was vredig stil op de weg en terwijl de diesel van mijn auto langzaam op temperatuur kwam en het ratelend getik overging in een gezellig soepel ronken, waren mijn gedachten al op het fokbedrijf.

Naast de veestapel had Frans een varkensfokkerijen deze bedrijfstak was in de loop der jaren belangrijker geworden, dan de melkkoeien. Het lag in de lijn der verwachting dat de boer zich verder zou gaan specialiseren, vooral ook omdat een van zijn zoons veel belangstelling had voor de varkensfokkerij.

De boer had heel attent het grote buitenlicht ontstoken en van verre zag ik de boerderij al liggen tussen de berijpte bomen, die schitterden in het licht van mijn koplampen. Toen ik de deur van de kraamafdeling opendeed, kwam een aangename warmte me tegemoet. Dat was wel een grote verbetering die moderne huisvesting tegenover vroege, niet verwarmde stallen, slecht geventileerd en vochtig. Bovendien stonden varkens van verschillende leeftijd in een ruimte bij elkaar. Drachtige zeugen, zeugen met biggen en mestvarkens en "achterblijvers," wel van elkaar gescheiden in aparte hokken, maar in één ruimte.

Zo gebeurde het een keer, dat bij Jan Snepvangers mijn colbertjasje door een paar "achterblijvers" werd opgevreten. Ik had mijn jasje uitgetrokken en op een paar pakken stro gelegd. Ik had niet in de gaten dat er ook nog een paar biggen in dat hok lagen te slapen. Varkens zijn van nature nieuwsgierig. Waarschijnlijk hebben ze wat vreemds geroken en zijn ze aan mijn jasje gaan knabbelen.

Terwijl ik mijn verloskleding aantrok, zorgde Frans voor zeep, warm water, een handdoek en glijmiddel.

"De zeug is twee dagen over tijd en bigt voor de zesde keer. Het is een sterzeug. Ik zou haar niet graag missen" zei Frans. Ik waste me grondig met zeep en warm water en na tien minuten spoelde ik me af en wreef mijn armen en handen goed in met glijmiddel. Ik ging op mijn knieën achter de zeug zitten om een vaginaal onderzoek te doen. De zeug was ruim en goed ontsloten, maar ik moest tot mijn oksels in het varken doordringen om een biggetje te voelen.

Ik plaatste mijn vingers achter de hakjes en kon zonder moeite het biggetje in stuitligging naar buiten brengen. Bij het verlossen van het biggetje voelde ik dat er nog verscheidene biggetjes in de baarmoeder aanwezig waren, maar ik voelde ze niet rechtstreeks. Er zat nog een wand tussen. Als je via de vulva en vagina met je hand de geboorteweg verkent, krijg je eerst de baarmoedermond, vervolgens kom je in het baarmoederlichaam, dat zich bij de bifurcatie * splitst in twee hoorns. Deze laatste liggen gekronkeld tussen de darmen en nemen een groot gedeelte van de buikholte in beslag.

De drie pas geboren biggetjes waren fors gebouwd en gezien de grote buikomvang van de moeder, was de kans groot, dat er misschien nog wel tien biggetjes zaten te wachten. De oorzaak van de trage gang van zaken was dus waarschijnlijk weeënzwakte. Omdat piton nog weleens wilde werken, gaf ik daarom een injectie met dit preparaat en na een kwartiertje diende zich de vierde boreling aan. Toen stokte het weer. Ik heb weer een half uur gewacht. Omdat na dit wachten geen big geboren werd, heb ik de zeug een beetje geholpen en haalde ik met moeite drie biggen uit de baarmoeder. Ik moest bij de bifurcatie de bocht terug nemen, dan de big pakken, eerst naar voren verplaatsen en dan naar achteren trekken.

Nadat er elf levende biggen geboren waren, kon ik geen big meer voelen. Hongerig zochten de kleine biggetjes tevergeefs naar de tepels van de moeder. Door de vele manipulaties in de geboorteweg was de kans op een infectie groot. Daarom gaf ik de zeug een langwerk antibioticum. Daarna liet ik de biggen bij de moeder. De pasgeboren biggetjes begonnen hun eerste gevecht om het bestaan en verdrongen elkaar om het bezit van de voorste tepels. Toen iedereen zijn plaatsje gevonden had, werd het rustig in het kraamhok.

De zeug liet haar melk schieten en je zag als het ware de melk van de moeder in de bekjes van de roze biggetjes lopen en het gulzig geflep was volledig in harmonie met het zachtjes knorren van de zeug. Het duurde een minuut, twee minuten? Ik weet het niet. Ik had alleen geluisterd en niet op de tijd gelet. Toen de rij kleine biggetjes rustig lag te slapen op en tegen de warme buik van de moeder, werden ze nog even gestoord door een kramp in de buik van de zeug, waarbij een grote massa nageboorte uit de vulva floepte.

* Splitsing in twee.

Toen ik het dorp uitreed, sloeg de kerkklok vier uur. Terug in de auto werd ik weer zakelijk. Wat moest ik zo dadelijk invullen voor de administratie. Drie en een half uur gewerkt is fl. 175,-, medicijnen fl. 9,25. Totaal fl. 184,25, dat is veel te veel.

Voordat ik ging slapen even de administratie bijwerken, want vooral de overuren 's nachts werden nogal eens vergeten. Ik noteerde op de kaart: Frans Martens: 14 januari 1963 Verlossing zeug... fl 85,-

Epiloog.

Met het groeien van de praktijk was ook de behoefte aan meer vrije tijd toegenomen. Maar een vrije vestiging betekende, toch zeker de eerste twee jaar, vierentwintig uur per etmaal beschikbaar zijn. Bij spoedgevallen kon ik, als de nood aan de man kwam, altijd terugvallen op Gerard. Ik heb dan ook dankbaar gebruik gemaakt van zijn hulp, maar ik besepte tevens dat het voor Gerard een hele opgave was.

We woonden ruim tien kilometer van elkaar. De eerste paar jaar runde ik de praktijk zoveel mogelijk zelf. Toen ik na enkele jaren een goedlopende praktijk had opgebouwd en me de weelde kon veroorloven in de vakantie een vervanger te nemen, gaf het mij een geruststellend gevoel, dat de assistent altijd op een ervaren dierenarts kon terugvallen. Het was vanzelfsprekend, dat je als vrije vestiging geen beroep op je buurtcollega's kon doen. Je was tenslotte een vreemde eend in de bijt.

Toch deed zich al gauw een gelegenheid voor om tot een begin van samenwerking te komen. Toen de oudere dierenarts uit de praktijk stapte en directeur van de vleeskeuring werd, nam een collega van mijn leeftijd de praktijk over. Samen met een collega uit een naburig dorp organiseerden wij een weekenddienst. Een volgende stap tot verdere samenwerking was een vakantie-regeling, waarbij ieder gedurende de zomermaanden drie weken vakantie kon opnemen. In de jaren die erop volgde werd de vrije middag ingevoerd. Ook in de praktijk werd steeds meer samengewerkt. In de beginperiode van de keizersnede werd die operatie door twee dierenartsen uitgevoerd. Toen we de operatietechniek voldoende onder de knie hadden, werd dit systeem al gauw verlaten, omdat het te veel tijd kostte. Het was veel praktischer een jonge boer te laten assisteren. Ondanks al deze verbeteringen werd hiermee het werkelijke probleem niet opgelost. In de zomer ging het allemaal wel, maar vanaf november tot het begin van de zomer, konden we het werk niet goed meer aan en dat ging ten koste van de kwaliteit van de dienstverlening.

Na weer zo een drukke winter waren mijn vrouw en ik tot de conclusie gekomen, dat het de hoogste tijd werd, dat we een assistent namen. Om de goede verstandhouding niet te verstoren, belde ik mijn collega op en vertelde hem dat ik een assistent wilde nemen, maar dat ik eerst een en ander met hem wilde overleggen.

Tijdens het telefoongesprek kreeg ik de indruk, dat mijn collega wel voor een nauwere samenwerking voelde. Daarom stelde ik voor nog die middag met hem te komen praten.

Het was tweede pinksterdag en om drie uur zaten wij al rond de tafel. Misschien konden we beginnen met samen een assistent te nemen. Omdat we in dezelfde stad woonden en al vele jaren zelfstandig een praktijk naast elkaar uitoefenden, zou een fusie van de twee praktijken grote voordelen kunnen bieden. We realiseerden ons wel, dat er grote risico's aan verbonden waren, maar we vonden beiden dat de voordelen groter waren, dan de nadelen.

"Over goodwill praten we niet" zei ik. "We kennen elkaars praktijk. De inbreng van instrumenten en apotheek van beide praktijken laten wij door de A.U.V. * taxeren en het verschil wordt door de collega aangevuld door voor dit bedrag medicijnen te kopen voor de maatschap."

Die middag hebben we alles mondeling geregeld. Later werd de fusie door een deskundige op papier gezet. Met Nieuwjaar vond de associatie plaats. Begin november was de nieuwe assistent in dienst getreden. Deze jonge dierenarts beviel uitstekend en na een half jaar werd hij in de maatschap opgenomen. Al gauw bleek, dat het aantrekken van een jonge collega een uitermate goede keuze was geweest.

Wij ouderen hadden door het volgen van postuniversitair onderwijs en het lezen van enkele wetenschappelijke tijdschriften, getracht zoveel mogelijk bij te blijven. Maar twintig jaar na mijn afstuderen was de opleiding tot dierenarts belangrijk verbeterd, waardoor de behandeling van zieke dieren op een hoger peil was gekomen. Vooral op initiatief van onze jonge collega werd een kliniek gebouwd, waardoor het spreekuur aan huis kon vervallen. Voorlopig bleef de dierenarts nog allround. Intussen was er toch al een zekere specialisatie ontstaan naar diersoort en orgaan. De belangrijkste reden om een jonge kracht aan te trekken was de werkdruk te verminderen.

* *Verkooporganisatie Instrumenten en Diergeneesmiddelen (Ad Usum Veterinarium).*

We zouden meer vrije tijd krijgen. Dit bleek een misvatting. Door de bouw van de kliniek werd het steeds drukker en ook de praktijk op het platteland breidde zich nog verder uit.

Toen ik op mijn zestigste verjaardag afscheid nam, was de oorspronkelijke tweemans praktijk uitgegroeid tot een praktijk waarin vijf dierenartsen werkzaam waren. Met voldoening kijk ik terug naar de vijfendertig jaar, dat ik mijn beroep uitoefende. Hoe ik, samen met mijn vrouw een praktijk opbouwde.

Er is in al die jaren veel veranderd. In het begin van de jaren vijftig was het werk van de dierenarts voornamelijk curatief *. Pas als de veehouder dacht dat het nodig was, werd de dierenarts ingeschakeld. Elke patiënt werd nauwkeurig onderzocht of het nu een kalf met difterie was of een big met een liesbreuk. De koe uit de potstal met haar veel te lange omgekrulde klauwen, kreeg evenveel aandacht, als het rijpaard met zomerjeuk in staart en manen.

In mijn herinnering leefde men vroeger veel rustiger. Nu wordt alles meer berekend. De moderne diergeneeskunde heeft echter veel positieve kanten. Door vergroting van de kennis zijn de diagnostische en therapeutische mogelijkheden veel groter geworden. En hoewel vroeger de praktijk meer afwisseling bood en er meer tijd was voor een praatje, waren er ook minder prettige toestanden. Een halve eeuw geleden waren de wegen op het platteland nog zeer slecht. Buiten de kom van stad of dorp hield spoedig de verharde weg op. Soms moest je kilometers omrijden om bij een boer te komen en regelmatig moest het paard eraan te pas komen om je wagen uit de modder te trekken. Gelukkig waren bij zomerdag de zandwegen goed berijdbaar. Als de zon scheen, moest er gehooïd worden en had de boer geen tijd om de veearts te roepen. Wat was het dan heerlijk om als je maar een paar visites had, tussendoor bij Janus van Gordjes in de kersenboom te klimmen en je buik vol te eten met zwarte vleeskrieken. In grote dankbaarheid en met weemoed denk ik terug aan de tijd, dat ik samen met mijn vrouw een eigen praktijk opbouwde.

* *Genezend.*

Aan de tijd dat de kinderen probleemloos opgroeiden. Een tijd van groot geluk en klein verdriet. Met veel plezier en arbeidsvreugde heb ik mijn beroep uitgeoefend en ik heb misschien die liefde voor dit beroep onbewust uitgestraald.

Twee van onze zoons zijn dierenarts geworden. De op één na oudste zoon had ook veel belangstelling, maar is toch aan de T.H. in Delft gaan studeren en werkt nu als mijnbouwingenieur in het Midden-Oosten. Onze dochter is na haar opleiding HBO-J werkzaam in de zorgsector. Met mijn lieve vrouw geniet ik nog elke dag van het leven, samen met de kinderen en kleinkinderen.